

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marjetka Borštnik

**Vplivi zahodne civilizacije na življenje indijanskih ljudstev
Yekuana in Sanema v venezuelski džungli**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Marjetka Borštnik
Mentorica: doc. dr. Karmen Šterk

**Vplivi zahodne civilizacije na življenje indijanskih ljudstev
Yekuana in Sanema v venezuelski džungli**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Vplivi zahodne civilizacije na življenje indijanskih ljudstev Yekuana in Sanema v venezuelski džungli

Na posameznih območjih tropskega deževnega gozda so staroselska ljudstva dolga stoletja ostala nedotaknjena. Z razvojem tehnologije ter globalizacijo zahodna civilizacija prodira vse dlje in z izkoriščanjem naravnih bogastev v tropskih gozdovih neposredno ogroža staroselske prebivalce ter hkrati vpliva na kulturo in identiteto teh skupnosti. Ljudstvi Yekuana in Sanema poseljujeta težko dostopne predele venezuelske džungle ob reki Cauri, ki je eden od pritokov Orinoka v notranjosti Venezuele. Ljudstvi sta ohranili velik del svoje kulture in tradicionalnega načina življenja, saj so imeli zelo malo stikov z zunanjim svetom. S prihodom prvih misijonov od 1950 dalje so se začele pomembne spremembe: nove bolezni, odvisnost od zdravstvene oskrbe zahodne medicine, ustalitev bivališč v bližini transportnih povezav in zdravstvenih postaj. V povezavi z ostalimi vplivi so se prisiljeni prilagajati na vseh ravneh, kar vse bolj vpliva na kulturno identiteto ljudstev. Tradicionalne norme in vrednote so spodkopane. Staroselska ljudstva si želijo prostor in pravico do lastnega razvoja brez vmešavanja zahodne civilizacije. Danes imajo relativno močno zakonsko zaščito v številnih mednarodnih konvencijah, zakonih, državnih ustavah. Težava je v ignoriranju številnih od teh določb in nespoštovanje osnovnih človekovih pravic.

Ključne besede: staroselska ljudstva, Yekuana, Sanema, Venezuela.

Effects of Western civilization on lives of Indian peoples Yekuana and Sanema in the Venezuelan jungle

In some areas of tropical rainforest the indigenous peoples were intact for centuries. With development of technology and globalization the Western civilization penetrates further and the exploitation of natural resources in tropical forests directly threatens indigenous population, while the impact on culture and identity of the community is also present. Yekuana and Sanema peoples inhabited distant areas of the Venezuelan jungle of Caura, one of the tributaries of the Orinoco in the interior of Venezuela. Yekuanas and Sanemas had little contacts with foreigners and therefore maintained a large part of their culture and traditional way of life until today. With the arrival of the first missionaries from 1950 onwards significant changes began: unknown diseases, dependence on western medicine, permanent settlements near transport links and health stations. Together with other effects they are forced to adapt at all levels, which increasingly affects the cultural identity of peoples. Traditional norms and values are eroded. Indigenous people demand space and the right to self-development without interference of Western civilization. Today, relatively strong legal protection in a number of international conventions, laws, state constitutions is written. The problem lies in ignorance of many of these rules and failure to comply basic human rights.

Key words: Indigenous Peoples, Yekuana, Sanema, Venezuela.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	7
1.1	STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE.....	10
1.2	NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA.....	12
1.3	HIPOTEZE.....	12
1.4	METODOLOŠKI PRISTOP.....	13
2	DEFINICIJE KLJUČNIH POJMOV.....	15
2.1	KULTURA IN CIVILIZACIJA.....	15
2.2	ZAHODNA CIVILIZACIJA.....	15
2.3	STAROSELSKA LJUDSTVA.....	16
2.4	KOLONIZACIJA IN KOLONIALIZEM.....	16
2.5	AKULTURACIJA.....	17
2.6	MODERNIZACIJA IN GLOBALIZACIJA.....	18
2.7	SOCIALNI DARVINIZEM.....	19
3	ZGODOVINSKI PREGLED.....	20
3.1	NASTANEK LJUDSTEV.....	20
3.2	POSELITEV AMERIKE.....	21
3.3	RAZVOJ CIVILIZACIJ V AMERIKI.....	22
3.4	KOLONIZACIJA in KOLONIALIZEM.....	24
3.5	UNIČENJE CIVILIZACIJ V AMERIKI.....	26
3.6	PREŽIVELA AMERIŠKA STAROSELSKA LJUDSTVA.....	30
4	VENEZUELA, POREČJE REKE CAURE IN STAROSELSKA LJUDSTVA TEGA OBMOČJA.....	32
4.1	VENEZUELA.....	32
4.2	VENEZUELSKI TROPSKI DEŽEVNI GOZD.....	33
4.3	POREČJE REKE CAURE.....	35
4.4	STAROSELSKA LJUDSTVA VENEZUELE.....	36
5	STAROSELSKI LJUDSTVI YEKUANA IN SANEMA – ETNOGRAFSKI PREGLED.....	39
5.1	OSNOVNI OPIS LJUDSTEV YEKUANA IN SANEMA.....	39
5.2	BIVANJE (BIVALIŠČA IN SELITVE).....	41
5.3	HRANA (POLJEDELSTVO, LOV, RIBOLOV IN NABIRALSTVO).....	43
5.3.1	Poljedelstvo.....	43
5.3.2	Lov.....	44
5.3.3	Ribolov.....	45
5.3.4	Nabiralništvo.....	45
5.4	ROKODELSKI IZDELKI (KANUJI, PLETARSTVO IN DRUGI IZDELKI).....	45
5.4.1	Izdelava kanujev.....	45
5.4.2	Pletarstvo.....	46
5.4.3	Loki in puščice.....	46
5.5	OBLAČILA IN OKRAŠEVANJE TELES.....	47
5.6	VLOGE SPOLOV, LASTNIŠTVO, DRUŽBENI IN POROČNI SISTEM.....	48
5.6.1	Vloge spolov.....	48
5.6.2	Pojmovanje lastnine.....	48
5.6.3	Družbeni sistem.....	49

5.6.4	Poročni sistem in družina	49
5.7	VEROVANJA, OBREDI IN ZDRAVILSTVO	51
6	EMPIRIČNI DEL - YEKUANA IN SANEMA DANES – ETNOGRAFSKI PREGLED	53
6.1	UVOD	53
6.2	BIVANJE - OPUSTITEV SELITEV IN MODERNE NOVITETE	54
6.3	POLJEDELSTVO, NABIRALSTVO, LOV IN RIBOLOV DANES	57
6.4	OBLAČILA IN OKRAŠEVANJE TELES DANES	60
6.5	DRUŽBENE NORME DANES – LASTNINA, DOBRINE, PRODAJA	60
6.6	ZDRAVSTVO, IZOBRAŽEVANJE IN OBREDI DANES	62
6.6.1	Zdravstvo danes	62
6.6.2	Izobraževanje danes	64
6.6.3	Obredi danes	65
6.6.4	Odraščanje danes	65
7	DEJAVNIKI ZA AKTUALNO STANJE	66
7.1	GLOBALIZACIJA, MODERNIZACIJA IN TEHNOLOŠKI RAZVOJ	66
7.2	IZKORIŠČANJE NARAVNIH BOGASTEV, MOČ KORPORACIJ IN TURIZEM	67
7.2.1	Staroselska ljudstva kot »žrtve napredka«	67
7.2.2	Projekti izkoriščanja naravnih bogastev na območju ljudstev Yekuana in Sanema 68	
7.2.3	Turizem	71
7.3	STIKI Z ZUNANJIM SVETOM IN NOVE BOLEZNI	71
8	SMERI RAZVOJA	73
8.1	»ENA KULTURA SVETA«	73
8.2	SPREJETI ZAKONI IN KONVENCIJE V VENEZUELI	73
8.3	KRŠENJE ZAKONOV IN KONVENCIJ	77
8.4	ORGANIZIRANA ZDRUŽENJA STAROSELSKIH SKUPNOSTI	82
8.5	ZDRUŽENJE KUYUJANI	83
9	VPLIV MEDIJEV NA AKTUALNO STANJE	87
10	ZAKLJUČEK	96
11	LITERATURA	101

SEZNAM SLIK

Slika 4.1: Južna Amerika z Venezuelo na severu

Slika 4.2: Venezuela s porečjem Orinoka in Caure

Slika 4.3: Staroselska ljudstva Venezuele

Slika 5.1: Indijanska vas ob reki Cauri

Slika 5.2: Tradicionalna bivališča

Slika 5.3: Kanuji »deblaki« so glavno transportno sredstvo po reki Cauri

Slika 5.4: Sanema so pol-nomadsko ljudstvo

Slika 6.1 in 6.2: Tradicionalna hiša v yekuanski vasi z modernimi novostmi (TV in DVD)

Slika 6.3: Fotovoltaične celice v yekuanski vasi

Slika 6.4: Tradicionalno bivališče z modernim koscem v ozadju

Slika 6.5 in 6.6: Preprosto življenje v yekuanski vasi

Slika 6.7: Juka ali manioka

Slika 6.8: Namočeni gomolji juke

Slika 6.9: Stisnjena kaša juke

Slika 6.10: Kasava pripravljena za jed

Slika 6.11: Deklica ljudstva Sanema s tipičnimi barvitimi pasovi in okrašenim obrazom

Slika 6.12: Tradicionalni kanuji z bencinskimi motorji so vez z zunanjim svetom

Slika 6.13: Bolnišnica v yekuanski vasi

Slika 6.14: Šola v vasi ljudstva Yekuana

Slika 6.15: Otroci ljudstva Yekuana

Slika 7.1: Indijanska ozemlja v Venezueli s predvidenimi razvojnimi projekti

Slika 9.1: Ena od objavljenih grafik na Facebook strani Organizacion Kuyujani

Slika 9.2: Logotip Survival International

1 UVOD

V dobi razmaha globalizacije, ko vplivi korporacij in dominanca prostega trga vse bolj povezuje ljudi vsega sveta, so se staroselska ljudstva znašla na prepadu, razprta med lokalno močjo svoje kulture in tendencami poenotenja sodobnega sveta (Coates 2004, 15). Razdalje v svetu postajajo vse manjše, svet postaja »globalna vas« (Friedman 1994, 196).

Na posameznih območjih tropskega deževnega gozda so staroselski prebivalci dolga stoletja ostali nedotaknjeni (Coates 2004, 52). Danes so staroselska ljudstva »žrtve napredka«. Zahodna ekspanzija napredka je vse večja. Napredek pri tem pomeni materialne in industrijske vrednosti in ideologijo, pri kateri se izvajalci tega »napredka« staroselskim ljudstvom ne pustijo ovirati na poti pri izkoriščanju zemlje, bogastva in drugih strateških priložnosti (Coates 2004, 18).

V diplomskem delu sta predmet proučevanja ljudstvi Yekuana in Sanema, ki že tisočletja poseljujejo težko dostopne predele tropskega deževnega gozda v Venezueli. Reka Caura je eden od pritokov Orinoka v notranjosti Venezuele. Porečje reke Caure je eno zadnjih skoraj nedotaknjenih rečnih sistemov tropskega gozda. Skupna površina predstavlja površino več kot 45.000 km². Večino področja predstavlja tropski deževni gozd z velikim številom najrazličnejšega tropskega rastja ter živalstva. Le majhen del površine je povezan s cestami, večino področja je nedostopnega oziroma je ob reki dostopen s čolni (Colchester in drugi 2004, 1–7). Za lažjo predstavo o velikosti omenimo, da to predstavlja območje, večje od površine dveh Slovenij.

Namen diplomskega dela je ugotoviti vplive zahodne civilizacije na staroselska ljudstva, pri čemer »vzorec delovanja belega človeka« ugotavljam z zgodovinskim pregledom razvoja civilizacij Amerike ter kasnejšim uničevanjem ameriških staroselskih ljudstev v obdobju kolonizacije.

Današnja prevlada zahodne civilizacije se je pričela že s kolonizacijo. »Evropski človek« za dosego svojih ciljev že v zgodovini ni izbiral sredstev. Kolonizacija je z opravičilom večvrednosti krščanske vere ter znanstveno razlago socialnega darvinizma, po kateri je edina prava le evropska civilizacija, sistematično z genocidom in etnocidom, uničila na milijone prebivalcev starega sveta (Južnič 1980, 11–43). Na tem

mestu je smiselna in zgovorna Jančarjeva (1995, 195) trditev: »V primerjavi z uničenjem ameriških domačinov je bilo Hitlerjevo iztrebljanje židovskega, slovanskega ali ciganskega prebivalstva navaden amaterski poskus.«

Kljub množičnemu uničevanju staroselskih ljudstev so nekatera ljudstva uspela ohraniti večino svoje kulturne identitete. Zaradi nedostopnosti območja osrednjega dela Venezuele, ki ga v večini pokriva tropski deževni gozd, so mnoga ljudstva tega območja prišla v stik s tujci zelo pozno (Coates 2004, 52). Med njimi tudi ljudstvi Yekuana in Sanema, ki sta predmet diplomskega dela.

Yekuanci so prišli v stik s tujci, predvsem s Španci in Portugalci, šele v drugi polovici 18. stoletja, pri čemer so se kmalu uprli pokristjanjevanju in izkoriščanju s strani belcev ter ohranili le trženjske stike (World Culture Encyclopedia 2013b). Tako so ohranili velik del svoje kulture in tradicionalnega načina življenja vse do danes. Ljudstvo Sanema so tradicionalno še bolj izolirani od Yekuancev, zato so imeli skozi zgodovino še manj stikov z zunanjim svetom (Colchester in drugi 2004, 8).

V diplomskem delu v okviru etnografskega pregleda opisujem edinstveno tradicionalno življenje ljudstev Yekuana in Sanema težko dostopnega porečja reke Caure. Ljudstvo Yekuana so največja etnična skupina tega območja. Skupaj ljudstvo Yekuana po različnih podatkih šteje okoli 4.500 oseb. Yekuanci so izrazito rečno ljudstvo, na kar nakazuje že njihovo ime. Yekuana namreč pomeni »ljudstvo s kanujev« (World Culture Encyclopedia 2013b). *Ye* = les, *Ku* = voda, *Ana* = ljudje (Delgado 2011, 40).

Ljudstvo Sanema so eno od ljudstev skupine Yanomami, ki živijo v tropskem deževnem gozdu na obeh straneh venezuelsko brazilske meje, na območju med Orinokom in Amazonko (BBC Tribe 2008b). Sanema so le ena od jezikovnih skupin znotraj jezika Yanomaman z okoli 3.600 govorce (World Culture Encyclopedia 2013a).

S prihodom prvih misijonov (pa tudi drugih prišlekov) od leta 1950 dalje so se tudi za Yekuance in Sanemce začele pomembne spremembe. Med drugim so v ta območja prišle nove bolezni, na katera ljudstva niso bila odporna in tradicionalne metode zdravljenja za te bolezni niso učinkovite. Posledično so ljudstva vsaj deloma postala odvisna od zdravstvene oskrbe zahodne medicine. Ključna posledica je, da so se sicer

tradicionalno pol-nomadsko ljudstva sčasoma bila prisiljena ustaliti v bližini transportnih povezav in zdravstvenih postaj (Colchester in drugi 2004, 32–48). Ustalitev vasi na enem mestu in opustitev tradicionalnih selitev je začelo spodkopavati bistvene tradicionalne vrednote in način življenja plemenskih skupnosti (BBC 2008b).

V empiričnem delu, ki temelji na dejanskem nekaj-tedenskem obisku ljudstev Yekuana in Sanema v letu 2008 in 2009, predstavljam aktualno stanje. Tradicionalno pol-nomadsko ljudstva so se ustalila in se ne selijo več, vasi so zrastle, postavljene so šole in zdravstvene ambulante, ki pa niso učinkovite; z bencinskimi motorji na tradicionalnih lesenih kanujih so v vasi prišle novitete, vključno s televizijo in DVD-ji. Osnovne družbene norme so spodkopane, z relativno bližino zahodne civilizacije je dobrine zdaj mogoče prodajati; denar, lastnina in bogastvo postajajo vse pomembnejše. Problematika je večplastna in kompleksna. Dejavnikov za aktualno stanje je več, pri čemer se med seboj tesno prepletajo in so med seboj soodvisni.

Staroselska ljudstva imajo danes relativno močno zakonsko zaščito v številnih mednarodnih konvencijah, zakonih, državnih ustavah. Težava je v ignoriranju številnih od teh določb in nespoštovanju osnovnih človekovih pravic. 150 milijonov ljudi, pripadnikov staroselskih ljudstev, živi v več kot 60 državah po celem svetu. Čeprav so njihove ozemeljske pravice pravno priznane v mednarodnem pravu, pa te niso primerno upoštevane nikjer (Survival International).

V zadnjih dveh stoletjih še nikoli niso imela staroselska ljudstva toliko podpore kot jo imajo zdaj. Pa vendar kljub temu staroselska ljudstva še nikoli doslej niso bila tako ogrožena, kot so sedaj. Uporaba lastnih jezikov nazaduje, masovna kultura deluje kot rak na stoletja stare tradicije. Starejši nimajo podpore mlajših, degradacija tradicionalno staroselskih ozemelj se nadaljuje, vlade se odzivajo previdno in neaktivno, tudi najbogatejše države staroselskim ljudstvom priznavajo le omejene pravice, ki komajda omogočajo preživetje že tako revnih prebivalcev. Zdaj so, kot zgloda, najslabši časi. Zgodovinski pregled pokaže, da so staroselska ljudstva najprej prizadele smrtonosne epidemije, ki so jih prinesli evropski osvajalci; tisti, ki niso bili mrtvi zaradi bolezni, so prisostvovali uničenju ozemelj z naselitvijo novih živalskih in rastlinskih vrst; napadle so jih vojske, bili so preseljeni zaradi gradenj in razvojnih projektov, ali nadzorovani in izgnani na obrobna ozemlja pod državno oblastjo. Drugi izzivi so sledili: kompleksen

vdor krščanskih misijonarjev in zahodnih šolskih učiteljev; vključevanje in marginalizacija ter subtilne spremembe povezane s socialnimi stiki z novo populacijo (Coates 2004, 264–265).

Kot odgovor na novodobne spremembe so se staroselska ljudstva v zadnjih letih pričela intenzivno povezovati in mobilizirati ter se organizirati v lokalne, regionalne in nacionalne organizacije, kar je omogočilo, da tematike staroselskih ljudstev zdaj pridobivajo veliko večjo pozornost tudi v nacionalnih medijih (Colchester in Watson 1995, 11). Staroselska ljudstva so se poleg povezovanja v združenja naučila tudi taktike političnega boja, poleg tega pa vse bolj osvajajo tudi tehnike informacijske dobe, da pridobijo pozornost sveta. Njihov boj za svoje pravice je vse bolj v ospredju (Coates 2004, 22).

1.1 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE

Diplomska naloga ima jasno in racionalno strukturo. V uvodnem poglavju kratko opišem problematiko, ki je predmet proučevanja, določim namen naloge ter definiram delovne hipoteze. V drugem poglavju sledi teoretični okvir definicij ključnih pojmov.

V tretjem poglavju skladno z namenom historične metode podam zgodovinski pregled od prazgodovinskega oblikovanja ljudstev, poselitve Amerike, razvoja civilizacij v Ameriki do uničenja civilizacij v procesu kolonizacije in kolonializma ter socialnega darvinizma. Namen relativno široko zastavljenega historičnega prikaza je v osvetlitvi vzorca delovanja »belega človeka« oziroma zahodne civilizacije do neevropskih civilizacij.

V četrtem poglavju podam geografski okvir proučevanih ljudstev. Navajam glavna dejstva o Venezueli, venezuelskem deževnem gozdu, porečju Orinoka in končno tudi porečju reke Caure, kjer bivata ljudstvi Yekuana in Sanema, ki sta predmet te diplomske naloge. V zadnjem delu poglavja navajam seznam vseh glavnih staroselskih ljudstev v Venezueli.

V petem poglavju je izdelan etnografski pregled ljudstev Yekuana in Sanema, pri čemer so poudarjene posamezne skupne značilnosti in razlike med ljudstvom. Uvodoma so

navedena različna poimenovanja obeh ljudstev, ki se poleg imen Yekuana in Sanema prav tako uporabljajo, nadalje pa so v tem poglavju opisani: tradicionalni način bivanja in sistem selitev (nomadstvo), poljedelstvo, lov, ribolov, nabiralništvo, izdelava kanujev, pletarstvo, izdelava lokov in pušic, oblačila in okraševanje teles, vloge spolov, pojmovanje lastnine, družbeni sistem, poročni sistem, družina, verovanja, obredi in zdravilstvo.

Naslednje poglavje je empirični del, ki temelji na dejanskem obisku ljudstev v letu 2008 in 2009. V poglavju je opisano aktualno stanje, ki sem ga sama zabeležila ob navedenih dveh obiskih. Poglavje vsebuje tudi nekaj fotografskega gradiva, ki je nastalo ob navedenih dveh obiskih leta 2008 in 2009. V tem delu je opisano aktualno stanje na področju selitvene prakse, pri čemer že ugotovim, da so ljudstva polnomadski sistem večinoma opustila. Nadalje opisujem aktualno stanje na področju prehrane, predvsem na področju poljedelstva in priprave hrane, lova, ribolova, aktualnega načina oblačenja. V poglavju opisujem dejstva, ki nakazujejo na spremenjene družbene norme, predvsem v odnosu do lastništva in denarja, opisujem problematiko zdravstvenega stanja in izobraževanja.

V sedmem poglavju razčlenjujem dejavnike za aktualno stanje. Razčlenjujem vplive globalizacije, modernizacije in tehnološkega razvoja; med drugim projekte izkoriščanja naravnih bogastev, kateri ne spoštujejo naravnega habitata staroselskih ljudstev, stike z zunanjim svetom, s čimer med staroselska ljudstva vdirajo nove bolezni, na katere niso odporni, ustrezne medicinske oskrbe pa ni v zadostni meri.

Osmo poglavje namenjam možnim smerem razvoja. Dotaknem se problematike tendence »kulture enega sveta« (*one world culture*). Nadalje v poglavju opisujem posamezne sprejete zakone in mednarodne konvencije za zaščito staroselskih ljudstev; predvsem tiste, ki so sprejeti oziroma veljajo v Venezueli. Hkrati v istem poglavju navajam vrsto kršitev v zvezi s pravicami staroselskih ljudstev, ki jih izvaja Venezuela. Kot odgovor na vse večjo kompleksnost problematike so se ustanovila številna združenja, ki se borijo za pravice staroselskih ljudstev. V poimenskem seznamu navajam združenja, ki delujejo na področju venezuelske zvezne države Amazonas. Eno od njih je tudi združenje Kuyujani, ki je združenje ljudstev Yekuana in Sanema. V poglavju opisujem glavne cilje in aktivnosti delovanja tega združenja.

V devetem poglavju analiziram vpliv medijev na aktualno stanje. V poglavju opisujem posamezne primere pojavljanja in reprezentiranja staroselskih ljudstev v medijih, hkrati pa opisujem tudi obratni vpliv; to je vpliv medijev in medijskih vsebin na življenje staroselskih ljudstev.

Deseto, to je zaključno poglavje, je namenjeno kratkemu povzetku problematike in verifikaciji hipotez.

1.2 NAMEN IN CILJI DIPLOMSKEGA DELA

Z diplomskim delom želim opozoriti na problematiko staroselskih ljudstev. Namen diplomskega dela je ugotoviti vplive zahodne civilizacije na staroselska ljudstva, pri čemer se osredotočim na ljudstvi Yekuana in Sanema, ki poseljujeta odročno področje tropskega deževnega gozda ob reki Cauri v osrednjem delu Venezuele.

Pomen diplomske naloge je v ugotovitvi, koliko staroselska ljudstva še ohranjajo svojo kulturno identiteto; oziroma kolikšna je stopnja prepletanja tradicionalnega in modernega. Ključni pomen diplomske naloge je osvetliti trenutno stanje in opozoriti na kršenje pravic staroselskih ljudstev.

Cilji diplomskega dela:

- z zgodovinskimi dejstvi osvetliti splošen vzorec delovanja zahodne civilizacije;
- prikazati etnografske značilnosti ljudstev Yekuana in Sanema;
- prikazati aktualno stanje ljudstev Yekuana in Sanema glede na dejanski obisk ljudstev v letu 2008 in 2009;
- razdelati možne dejavnike za aktualno stanje;
- prikazati smeri razvoja in opozoriti na kršitve.

1.3 HIPOTEZE

Hipoteza 1: Globalizacija je temeljna značilnost sodobnega sveta. Zahodna kultura, modernizacija in globalizacija v širšem pomenu segajo vse globlje in vse močnejše vplivajo tudi na odročna staroselska ljudstva.

Hipoteza 2: Staroselski ljudstvi Yekuana in Sanema zaradi različnih vplivov opuščajo tradicionalen način življenja in izgubljajo svojo kulturno identiteto.

Hipoteza 3: Ljudstvi Yekuana in Sanema si želita »modernih izdelkov zahodnega sveta« in si želita postati del zahodne civilizacije.

1.4 METODOLOŠKI PRISTOP

Diplomsko delo je nastalo na osnovi dejanskega obiska ljudstev Yekuana in Sanema na območju reke Caure, in sicer v letu 2008 in ponovno v letu 2009. Empirični del, koder primarno uporabim metodo deskripcije, dopolnjujem še z drugimi teoretičnimi metodami raziskovanja, predvsem z analizo in interpretacijo sekundarnih virov, v posameznih poglavjih pa tudi z zgodovinsko metodo in primerjalno metodo. Po posameznih poglavjih diplomskega dela so primarno uporabljene sledeče metode družboslovnega raziskovanja:

- *Deskriptivna metoda* je uporabljena predvsem pri podrobnejši predstavitvi aktualnega stanja, torej v empiričnem delu diplomskega dela; to je v poglavju etnografskega pregleda aktualnega stanja ljudstev Yekuana in Sanema. Diplomsko delo namreč temelji na dejanskemu obisku ljudstev v letu 2008 in 2009. Obisk leta 2008 je bil eno-tedenski obisk ljudstev Yekuana in Sanema, ki ga je vodil Fabrizio Mosegue, venezuelski ljubiteljski biolog in poznavalec venezuelskega tropskega deževnega gozda ter aktualnega stanja na tem območju. Leto kasneje ista ljudstva obiščem v okviru 14-dnevnega obiska ljudstev, skupaj s študentko magisterija antropologije, Adrijano Mandl, ki že več let dela in živi v Venezueli. Skupaj sta oba obiska v Venezueli (obiski ljudstev v okviru nekaj-tedenskega bivanja v deževnem gozdu, eno-tedenska odprava na Roraimo ter preostali čas v Venezueli) trajala 9 tednov.
- *Metoda analize in interpretacije sekundarnih virov* je uporabljena skozi celotno diplomsko delo, še posebej za etnografski pregled tradicionalnega življenja staroselskih ljudstev Yekuana in Sanema. V tem delu se diplomsko delo v veliki

meri naslanja na izsledke in literaturo dr. Marcusa Colchesterja, ki je izjemen poznavalec stanja indijanskih ljudstev v venezuelskem deževnem gozdu in tudi širše problematike staroselskih ljudstev. Marcus Colchester (v *The Forest Dialogue* 2013) je svojo strokovno pot začel z doktoratom iz antropologije, in sicer ga je izdelal prav iz področja življenja indijanskega ljudstva Sanema, z naslovom doktorske dizertacije *Ekonomija, ekologija in etno-biologija indijanskega ljudstva Sanema v Južni Venezueli*, leta 1982, ter večino svoje kariere tudi sicer posvetil indijanskim ljudstvom. Poleg gradiva Marcusa Colchesterja so v diplomskem delu za učinkovito analizo in interpretacijo uporabljeni tudi številni drugi sekundarni viri, med drugim tudi internetni viri, ki omogočajo dostop do aktualnih podatkov obravnavane problematike.

- *S historično metodo* na podlagi proučevanja dogodkov v preteklosti pridobimo dejstva, ki so pomembna za razumevanje aktualnega stanja. Metoda je posebej relevantna v poglavju zgodovinskega pregleda ter prikazu razvoja pravic staroselskih ljudstev.
- *Primerjalna metoda* je prav tako uporabljena v diplomskem delu, saj diplomsko delo hkrati primerja ljudstvi Yekuana in Sanema, ki sta si sicer v marsičem podobni, a imata hkrati tudi veliko pomembnih razlik.

2 DEFINICIJE KLJUČNIH POJMOV

2.1 KULTURA IN CIVILIZACIJA

Kultura ali civilizacija, razumljeno v širšem etnografskem smislu, je kompleksna celota znanja, verovanj, umetnosti, pravne ureditve, morale, običajev in drugih sposobnosti ter navad, ki si jih človek pridobi kot član družbe. To je ena najbolj citiranih definicij civilizacije ali kulture v širšem smislu, ki jo je utemeljil Edward Tylor (v Moore 1997, 17), ki je eden od ustanoviteljev moderne antropologije.

Na splošno pa s kulturnim področjem označujemo celoten način življenja – od materialne proizvodnje do umetniškega ustvarjanja, ki se notranje povezano odvija na nekem zemljepisnem področju, pri čemer je pomembno, da gre na teh področjih za močne podobnosti med posameznimi sestavinami te kulture, oziroma opazne razlike s sosednjimi kulturnimi področji (Jančar 1995, 25).

2.2 ZAHODNA CIVILIZACIJA

Zahodna civilizacija je širok pojem, pri katerem je osnovna skupna točka »zahodni svet«. Le-ta praviloma izvira iz kulture velikih evropskih antičnih civilizacij. Danes pojem »zahodna civilizacija« označuje kulturo in civilizacijo gospodarsko visoko razvitih držav Evrope in severne Amerike. Pojem zahodna civilizacija se skozi zgodovino enači z evropsko civilizacijo. Ena temeljnih determinant zahodne civilizacije je kapitalizem, ki je s kolonializmom kot vidno obeležbo evropskega imperializma prerasel v svetovni sistem, ki prevladuje danes (Južnič 1980, 11–41).

Dejstvo, da praviloma ločujemo »zahodno civilizacijo« in »ostali svet« potrjuje, da smo omejeni z »evropocentričnim« pogledom na svet. »The West and the Rest« je pomenljiva besedna zveza, kjer sebe postavljamo v center in ostale primerjamo z nami le iz naše perspektive (Hall 2006, 165).

2.3 STAROSELSKA LJUDSTVA

Staroselske skupnosti, ljudstva in narodi so tista, ki se kljub zgodovinski pred kolonialni kontinuiteti na določenem ozemlju, danes na tem istem ozemlju razlikujejo od večinske skupnosti, ki na tem teritoriju zdaj prevladuje. Danes predstavljajo ne-dominanten sektor družbe in so odločena ohraniti, razviti in prenesti na prihodnje generacije svoje ozemlje prednikov in svojo etnično identiteto, in sicer skladno z lastnimi kulturnimi vzorci, socialnimi institucijami in legalnim sistemom (Martinez Cobo v Maaka in Andersen 2006, 11).

Velik delež svetovnega prebivalstva - približno 300 milijonov ljudi – lahko definiramo kot avtohtona ali staroselska ljudstva. Staroselski prebivalci so torej opredeljeni kot potomci prebivalcev, ki so na tem območju živeli že pred prihodom kolonizatorjev in pred nastankom modernih držav (Staffordshire Learning Net Geography 2012). Enako število vseh avtohtonih prebivalcev po svetu, okoli 300 milijonov, ocenjujejo tudi Združeni narodi (UN v Eversole 2005, 2).

Izraz staroselska ljudstva lahko enačimo tudi s pojmi domorodna ljudstva, avtohtona ljudstva ali prvobitna ljudstva. V antropološki v literaturi v angleškem jeziku je najpogostejši izraz *indigenous peoples* (staroselska ljudstva), sledijo pa *native peoples* (domorodna ljudstva, avtohtona ljudstva) ali *first peoples* (prva ljudstva).

Za področje Amerike se za staroselska ljudstva najpogosteje uporablja izraz *indian peoples* (indijanska ljudstva) ali *Indians* (Indijanci). V diplomskem delu za staroselska ljudstva na področju Amerike uporabljam predvsem splošen izraz staroselska ljudstva ter deloma tudi izraz indijanska ljudstva.

2.4 KOLONIZACIJA IN KOLONIALIZEM

Kolonizacija in kolonializem sta različna pojma, čeprav sta med seboj tesno povezana. Kolonizacija je pojem, ki opredeljuje fizično in neposredno naselitev obvladanega prostora, ne glede na njegovo obstoječo poseljenost. S pojmom kolonizacije predvsem opisujemo naseljevanje Evropejcev na kolonizirana območja. Gre torej za fizično nadvlado. Nasprotno je kolonializem zlasti družboslovni pojem in pomeni posredno

vsiljeno oblast, pri čemer je bistven odnos neenakopravnosti in dominacije (Južnič 1980, 52–68).

Dokaj posplošeno povedano je kolonializem določena vrsta odnosov med človeškimi skupnostmi. Ti odnosi pa temeljijo na popolni neenakopravnosti in so hierarhizirani tako, da ena človeška skupnost, praviloma bolj organizirana, uveljavi nadzor ali neposredno oblast nad drugo skupnostjo ali večjim številom skupnosti (Južnič 1980, 15).

V okviru kolonizacije se pogosto pojavi fizično uničevanje staroselskih ljudstev, da bi kolonizatorji napravili prostor za svojo naselitev. Načrtno fizično uničevanja določene populacije imenujemo genocid. Druga oblika uničevanja populacije je etnocid, pri čemer skuša ena populacija uveljaviti lastno ideologijo in načrtno uničuje kulturo obstoječe populacije in sisteme vrednot. Pogosto je bilo to v času kolonizacije povezano z misijonarsko vneto, to je z vsiljevanjem krščanstva (Južnič 1980, 17).

2.5 AKULTURACIJA

Akulturacija in kolonializem sta tesno povezana pojma.

Akulturacija je pojem, ki zaobjema vsakršne posledice vsiljevanja sprememb v kulturi, nastale bodisi na nasilen bodisi na nenasilen način. Akulturacija tako lahko poteka kot združitev dveh kultur (*melting pot*) ali pa kot podreditev posamezne kulture nadrejeni skupini. V sklopu tega lahko neka skupina izgubi svojo avtonomijo, obdrži pa svojo identiteto, s čimer postane »subkultura« ali etnična skupina. Drug, skrajni fenomen akulturacije je izumrtje ljudstva, ko toliko pripadnikov posameznega ljudstva umre, da so preostali pripadniki tega ljudstva oziroma kulture le še begunci znotraj dominantne kulture. Najbolj ekstremne oblike akulturacije se zato zgodijo kot posledica nasilne osvojitve nekega ljudstva, lahko pa se akulturacija dogaja tudi veliko manj agresivno in manj očitno (Haviland 2000, 755–768).

2.6 MODERNIZACIJA IN GLOBALIZACIJA

Danes eden najpogostejših izrazov za socialne in kulturne spremembe je modernizacija. Modernizacijo lahko definiramo kot vseobsegajoč globalni proces kulturnih in socialno-ekonomskih sprememb, pri katerem razvijajoče se države pridobivajo značilnosti že razvitih zahodnih industrijskih družb. Čeprav je bila modernizacija večinoma predpostavljena kot dobra stvar, pa pogosto vodi k nezadovoljstvu, včasih tudi k uničenju cenjenih običajev in vrednot, ki jih ljudje sicer niso želeli opustiti (Haviland 2000, 755–777).

Proces modernizacije je sestavljen iz štirih sklopov:

- tehnološki razvoj (tradicionalno znanje je zavrženo, sprejeta je zahodna znanost),
- kmetijski razvoj (samooskrbno kmetijstvo je nadomeščeno s kmetovanjem za prodajo),
- industrializacija (temelji predvsem na mineralnih gorivih za pogon strojev in naprav, človeška moč in drugi viri postanejo manj pomembni),
- urbanizacija (prebivalci zapuščajo ruralna območja in se selijo v urbana mesta) (Haviland 2000, 777).

Procesu modernizacije sledijo še druge spremembe: vzpostavijo se politične stranke, volilni sistem, birokracija. Na področju izobrazbe se povečajo možnosti pridobivanja znanja, pismenost se poveča, religioznost postane manj pomembna, tradicionalne navade in običaji se spremenijo ali celo ovržejo. Poveča se mobilnost, predvsem postanejo pomembni dosežki (Haviland 2000, 778).

Proces modernizacije je tesno povezan s pojmom globalizacije, saj prav zaradi modernizacije in tehnološkega napredka razdalje v svetu postajajo vse manjše, svet postaja »globalna vas«. Tehnološki napredek je omogočil večjo hitrost in s tem zmanjšanje oddaljenosti v relativnem smislu, tako na področju transporta ljudi, zvoka, slike in vsej ostalih oblik informacij, vključno z denarjem. Pri tem se proces globalizacije ne dogaja kot neka nevtralna tehnološka evolucija, ampak je njegovo glavno gonilo kapitalna akumulacija in svetovna ekonomija (Friedman 1994, 196).

2.7 SOCIALNI DARVINIZEM

Z industrijsko revolucijo sta znanje in razvoj postala bistvenega pomena. Zahodna civilizacija je svoje znanje in sebe določila kot superiorno in kot edino »civilizirano«. Raziskovanje in »razvoj« neodkritnega sveta, vzpostavitev trgovanja in vzpostavitev kolonij je pomenilo modernizacijo. »Divjakom« je bilo možno vsaj deloma ponuditi »odrešitev« z izobrazbo v organiziranih oblikah šolanja. Le tako bi lahko »socializirali divjake«. »Socialni darvinizem« v poznem 19. stoletju je znanstveno definiral koncept »preživetja najmočnejšega«. Staroselci so obravnavani kot šibki, zaostali in zato potrebni pomoči v smislu »razsvetljenja«, ki naj bi ga dosegli s socializacijo (Tuhiwai Smith 2006, 92–98).

Z razlago socialnega darvinizma je bil »znanstveno upravičen« kolonializem in rasizem. V sklopu evolucijskega procesa naj bi namreč razvitejši človek nadvladal zaostalega, manj razvitega. Ubijanje in suženjstvo sta bila s tem upravičen in naraven proces (Maybury-Lewis 2006, 23–24).

Šele v začetku 20. stoletja se je začela uveljavljati drugačna razlaga kulturne raznolikosti. Nemški antropolog Franz Boas (v Coates 2004, 16–17) je namreč ovrgel razlago, da vse kulture sledijo skupni evolucijski poti od manj razvitih k bolj razvitim. Ovrigel je razlago, da so ene družbe lahko superiorne drugim družbam v evolucijskem ali intelektualnem smislu, ter postavil idejo, da je potrebno vsako kulturo obravnavati in spoštovati kot enovito, unikatno v svojem smislu in ne v pogledu iz naše perspektive kot primitivne. Staroselska ljudstva z Boasom niso več le primitivni ostanki sveta, ampak so izjemna ljudstva, koder imajo izjemen pomen rituali, ceremonije, globoka spiritualnost, odnos do zemlje in do živali.

George Manuel (v Hall 2006, 263) je v 70-ih letih močno prispeval k obravnavi problematike staroselskih ljudstev na globalni ravni. Skupaj s še ostalimi je prispeval k temu, da se je končno ovrgla ideja socialnega darvinizma, ki je definirala staroselska ljudstva kot primitivne, zastarele in kot umirajoče vrste brez ustreznih zmožnosti za prispevek k svetovni ekonomski, politični in kulturni organizaciji. George Manuel se je namreč že takrat zavedal grožnje neomejene oblasti globalnega korporativizma.

3 ZGODOVINSKI PREGLED

Za razumevanje nastanka staroselskih ljudstev je nujno razumevanje in poznavanje zgodovinske poselitve sveta in razselitve ljudstev.

»Velika selitev« ima ključno vlogo pri oblikovanju človeške zgodovine. Kako, kdaj in zakaj so se ljudje poselili po celotnem ozemlju Zemlje, nam kljub vsem znanstvenim naporom, še ni nedvoumno jasno. Začetna poselitev Zemlje je namreč ena najbolj izjemnih, vendar o njej vemo zelo malo. Skozi številna stoletja in na načine, ki nam še niso popolnoma jasni, so ljudje osvojili praktično vse kotičke Zemlje (Coates 2004, 25).

3.1 NASTANEK LJUDSTEV

Človek se je najprej združeval, da bi se ohranil. V množici je bila varnost, naraščaj je bil bolje zavarovan, lov je bil uspešnejši. Poleg tega se je človek bolje počutil v družbi in se je razvil kot družabno bitje. Dobro se je počutil z drugimi, če je bila skupina določena in jo je bilo mogoče spoznati. Ko je skupina začela razdeljevati naloge in dolžnosti med posamezne člane skupine, in ko je imela kraj, kjer je živela in lovila in pozneje tudi pasla črede in kmetovala, ji je postal človek popolnoma privržen. Kmalu se je skupina ločevala od drugih skupin po jeziku in mitu, običajih in omiki, značaju in telesu. Skupine so postajale plemena, plemena pa z zgodovinskim razvojem narodi (Stacey 1979, 8).

V tisočletjih razvoja so se izoblikovale skupine, ljudstva in narodi; vsaka s svojstvenimi kulturnimi identitetami. Miti, zgodbe in pesmi, ki so se prenašale iz generacije v generacijo, so ljudstvom določile izvor na območju njihovih prednikov. V večini so namreč živela na istem teritoriju na tisoče let. V puščavah in v gozdovih, med gorami in na obalah divjih oceanov, v tropski vročini in v polarnem mrazu – raznoliko podnebje in področja bivanja so oblikovala raznoliko znanje, način življenja in verovanja staroselskih ljudstev, od katerih nekatera živijo še danes (BBC Tribe 2008a).

Človeške populacije nikoli v zgodovini niso bile statične. Od najzgodnejših stoletij do današnjega dne se družbe širijo, sodelujejo, se bojujejo, združujejo, osvajajo, propadajo,

se borijo, prilagajajo in uvajajo izboljšave. Večino človeške zgodovine, in pri mnogih družbah to velja še danes, je namreč edino vodilo preživeti dan (Coates 2004, 42–43).

3.2 POSELITEV AMERIKE

V nadaljevanju je opisana kratka zgodovina poselitve ameriškega kontinenta, saj je le tako možno razumeti unikatnost in izjemnost danes še vedno živečih staroselskih ljudstev. Nekatera staroselska ljudstva so se namreč kljub zgodovinskim pretresom, predvsem v obdobju kolonizacije, ohranila vse do danes in pri tem v najodročnejših predelih celo ohranila kulturo in način življenja daleč izpred kolonizacijskega obdobja.

Amerika je bila poseljena relativno pozno. Izmed kontinentov je bila namreč naseljena najpozneje, razen Avstralije, za katero so najnovejša raziskovanja dokazala, da je obljudena šele šest tisoč let (Lips 1958, 13).

Edina človeška vrsta, katere ostanki so bili najdeni v Severni in Južni Ameriki, je moderni človek – Homo Sapiens. Ker arheologi niso našli sledov kakšne starejše oblike predhodnika človeka, velja prepričanje, da ljudstva obeh Amerik izhajajo iz sorazmerno mladih priseljencev iz drugih področij takratnega sveta. Po prevladujoči teoriji naj bi Ameriko (tako Severno kot tudi Južno) človek naselil šele v času zadnje ledene dobe, in sicer pred okoli 15.000 do 20.000 leti, ko naj bi kamenodobni lovci in nabiralci prečkali Beringov preliv. Danes je voda v Beringovem prelivu globoka le okoli 50 metrov, v času zadnje ledene dobe pa je Kanado, polovico ZDA, Severni Atlantik in severno Evropo ter Azijo pokrival velikanski, do 3 km debel sloj ledu. V ta led je bilo vklejane toliko vode, da se je gladina morja po svetu znižala za 60 metrov ali še več. Posledično se je ustvaril širok most med Severno Ameriko in Azijo, zaradi česar so nomadske skupnosti lovcev in nabiralcev lahko nevede prišle na novo celino (Ameriko), ki je od konca ledene dobe do danes fizično ločena od Azije oziroma Evrope z morjem (Mason 2002, 9–10).

Gotovo je torej dejstvo, da se človek ni rodil v Ameriki, ampak se je v več zaporednih selitvenih valovih tja postopoma naselil iz Azije (Nougier 1991, 10). Naseljevanje Amerike je potekalo skupinsko, a v majhnem obsegu, ne v obliki množičnih

preseljevanj. Prihoda prvih ljudstev v Ameriko si torej ne smemo predstavljati tako, da se je nekega dne zavpil vzhodni sibirski klic »Pokonci, v Ameriko!« in da so nato cele ljudske črede naselile novo odprti »hodnik«. To je bil prej počasen in zapleten razvoj, ki je potekal v valovih in velikih presledkih (Lips 1958, 18–19).

Kljub temu je potrebno omeniti dejstva, ki teorijo o prihodu človeka preko Beringovega preliva, predvsem pa njegov čas prihoda izpodbijajo ali vsaj dopolnjujejo. Arheološka odkritja kamnitega orožja in orodja, šotorskih palic in podobnih artefaktov na jugu Čila v Južni Ameriki, ki so stari vsaj 14.000 let namreč nakazujejo, da bi se možni prihod človeka na sever Amerike verjetno lahko pomaknil na čas 40.000 do 50.000 let nazaj. Hkrati jezikoslovci ugotavljajo, da pisana množica jezikov obeh Amerik verjetno ne izhaja iz istega vira. Študije oblik lobanj iz kamenodobnih najdišč kažejo na prednike, ki so v sorodu s Polinezijci, ali na prazgodovinska ljudstva z Japonske, pa tudi neazijske vire. Testi DNK so pokazali povezave ne samo s Sibirci in Japonci, ampak tudi z Evropejci, ki so morda prišli v Ameriko s preseljevanjem na vzhod preko Azije; ali pa so se s čolni prebili okrog atlantskih ledenih plošč (Mason 2002, 9–10).

Znanstveniki si torej niso enotni o času in načinu prve poselitve ameriškega kontinenta. Kar pa za našo temo niti ni bistvenega pomena. Bolj kot sam čas in način poselitve Amerike je za razvoj tamkajšnjih ljudstev pomembno dejstvo, da od časa 8.000 let pred našim štetjem novi priseljenci verjetno niso več prihajali; in sta bili tako Severna kot tudi Južna Amerika naslednjih 9.500 let (do Kolumbovega odkritja in temu sledeče obsežne kolonizacije) tako rekoč odrezani od ostalega sveta (Mason 2002, 9–10).

3.3 RAZVOJ CIVILIZACIJ V AMERIKI

Zaradi več tisočletne izolacije od ostalega sveta so se v Ameriki oblikovale drugačne kulture, ljudstva in civilizacije kot v drugih delih sveta (Nougier 1991, 6–7).

Življenje ameriških pionirjev je bilo sicer natanko tako, kot so ga v obdobju prazgodovine poznali lovci in ribiči v Evropi, Aziji in Afriki. Se pa je ameriški človek glede na naravne danosti soočal s specifičnimi problemi. Nenehno se je bilo treba bojevati z divjimi živalmi, kot je jaguar, namakal je suho mehiško zemljo, izsuševal

močvirja, izumil način obdelovanja zemlje v stopničastih terasah s kamnitimi obzidki, za prehrano je izboljšal neko vrsto trave, ki je bila doma na tej celini, koruzo, in predvsem njeno zrnje. V toku stoletij se je dolžina koruznega storža povečala kar za šestkrat. Vsa ta prizadevanja pa so zaradi nepovezanosti s staro celino ostala omejena. Indijanci niso poznali konja, tudi živinoreje niso poznali, saj razen purana ni bilo na razpolago drugih živali, ki bi se jih dalo udomačiti. Tudi kolesa niso poznali in za tovorjenje bremen niso poznali tovornega ali prevoznega voza. Tudi bronca in železa niso poznali. Kot so prej obdelovali kamen, so sedaj obdelovali baker in zlato. Torej: brez železa, brez živinoreje in brez kolesa. Kljub temu pa so bili spretni rokodelci, z razvojem civilizacij so postali tudi odlični gradbeniki, postavljali so ogromne metropole, izumili so tudi igre in prvič začeli uporabljati težko žogo iz kavčuka. Gradili so piramide, na katerih so bila svetišča (Nougier 1991, 6–7).

Povsem drugače je evrazijska civilizacija temeljila na kolesu, udomačeni živini, pšenici in rižu, plugu, pisani abecedi in na uporabi kovin – bronca, železa in jekla – za orodje. Amerika ni poznala ničesar od tega. Pač pa je čisto samostojno vzgojila živila, ki danes obsegajo dobro polovico svetovnih zalog kmetijskih pridelkov, kot so koruza, krompir, čokolada, paradižnik, fižol, bučice, čili, ananasi, avokado, drevesne melone in zemeljski oreški – vse to je bilo Staremu svetu neznano (Hordern 1977, 14–15).

Z začetkom kmetovanja so se tudi na ameriškem kontinentu razvile prve naselbine in vasi, hkrati pa tudi obrtniške izdelave priročnega orodja, lončarskih izdelkov in izdelkov, potrebnih za življenje v vasi (Mason 2002, 14–16).

Z razvojem obrti se je razvijala tudi trgovina. Stalnejše naselbine so zahtevale večjo stopnjo organizacije, posledično je stalna naselitev prinesla razvoj družbenih hierarhij. Pojavile so se razlike med vodilnimi in podrejenimi, med bogatimi in revnimi, med elito in med množico. Vodilne so povezovali z bogovi, ki so se jim podrejali in žrtvovali (Mason 2002, 16).

V Ameriki so se torej že daleč v pred-kolonialnem času razvile napredne civilizacije. Nikakor torej ne drži, da so v Ameriki živela le primitivna in nerazvita ljudstva.

V obeh Amerikah so namreč prve naseljske kulture zrasle okrog svetišč že približno 1200 let p. n. š. in prav te so se pozneje razvile v čudovita tempeljska mesta (Mason 2002, 16–26).

Zgodovina starih Amerik se deli na tri dele: severnoameriško, srednjeameriško in južnoameriško, pri čemer so se v teh treh zemljepisnih enotah razvile povsem različne civilizacije in tudi ostale enako razmejene. Približno do leta 500 n. š. so dosegle stopnjo zrelosti z ustaljenimi verami, tradicijami, temelji poljedelstva, modeli trgovine in umetnostnimi slogi. Struktura politične moči v glavnih središčih je temeljila na verovanju v božansko povezavo med vladarji in bogovi. Posledica tega so bile disciplinirane družbe s piramidno hierarhijo, ki se je odražala v njihovih veličastnih svetiščih (Mason 2002, 42).

Ni čudno torej, da je v štiridesetih letih devetnajstega stoletja ameriški popotnik John L. Stephens, ko je v globinah honduraške džungle prvič uzrl razvaline majevske civilizacije presenečen zavpil: »Teh stavb niso nikdar postavili divjaki!«. Kadarkoli so namreč našli sledi razvitih civilizacij v Ameriki, so jih vselej pripisali neposrednemu vplivu Egipčanov, Grkov, Feničanov, Kitajcev, Britancev, Ircev ali Nordijcev – praviloma nikoli pa ameriškim Indijancem samim (Hordern 1977, 11).

Glede na zgornje navedbe je torej dejstvo, da so se ameriške civilizacije razvile na nivo, celo višji od evropskega ali azijskega. In le vprašamo se lahko, kakšen bi bil danes svet, če teh civilizacij ne bi uničil evropski človek v času kolonizacije in kasneje.

3.4 KOLONIZACIJA in KOLONIALIZEM

Razumevanje zgodovinske in sedanje oblike kolonizacije je nujno za razumevanje današnjega položaja staroselskih ljudstev. Preko zgodovinskih dogodkov so namreč nekdanja samostojna in suverena ljudstva zdaj postala marginalizirana na vseh področjih (socialno in ekonomsko). Dominacija ene skupine ljudi nad drugo je sicer tako staro, kot človeštvo samo. Vendar pa je sistematična vojaška in ekonomska nadvlada nad obširnimi področji planeta, ki so jo izvršile zahodno-evropske sile, postavila nove meje modernega sveta. Od 15. stoletja do konca 2. svetovne vojne je bila namreč kolonizacija

uveljavljen način za iskanje novih virov za bogastvo in moč evropskih kolonialnih sil (Maaka in Andersen 2006, 13). Ključni dogodek je bilo torej odkritje »novega sveta«, ki so ga osvajalci smatrali kot svojo last in kot vojaški plen (Južnič 1980, 43).

Na kolonializem torej ne smemo gledati kot na minulo zgodovino. Ta zgodovina je namreč povezana z razvojem vseh kontinentov sveta v zadnjih petih stoletjih, pri čemer se kolonizacija pravzaprav tudi danes še nadaljuje, saj je njeno nadaljevanje v spremenjenih oblikah dominacije temeljna značilnost današnjega sveta. Kapitalizem je pravzaprav prav s kolonializmom kot vidno obeležbo evropskega imperializma prerasel v svetovni sistem (Južnič 1980, 11).

Kolonializem je privedel do trčenja izredno različnih ljudi, družb in kultur. Kolonizatorji so pri tem sicer našli učinkovita ideološka opravičila za svoje početje, brez moralnih zadržkov. Odločilno je bilo dejstvo, da Evropejci niso sprejemali neevropejcev za sebi enake, saj je splošno opravičilo vedno ciljalo na »neciviliziranost« ali »nekulturnost« neevropskega človeka. Evropska civilizacija je bila za Evropejce edina možna in človeka dostojna civilizacija (Južnič 1980, 12–13).

Zavest o moralni superiornosti Evrope je izvirala iz gospodarske premoči. Evropejci so bili prepričani o večvrednosti evropske kulture. Prav posebno se je ta zavest o večvrednosti kazala v verski vnemi in organiziranem in nasilnem širjenju krščanske vere. Evropski človek je prepričan, da je njegova vera edina prava (Južnič 1980, 43).

Ekspanzija Evropejcev je na svoji nezadržni poti zagrešila številne zločine zoper človeštvo, ki jih tudi danes veliko premalo omenjamo in osvetljujemo. Prvi zločin Evropejcev v času kolonizacije in tudi danes še marsikje trajajočega dogajanja je genocid. Drugi zločin Evropejcev, ki sicer ni tako krvav, a kljub temu usoden, pa je etnocid. Kolonializem je učinkovito izvajal genocid in etnocid. »Interni« kolonializem, denimo, nekaterih latinskoameriških držav pa to akcijo marsikje nadaljuje še danes. »Adolfa Hitlerja zato ne gre šteti za izumitelja ideje genocida, drugi so jo pred njim in za njim, ne da bi to tako pompozno najavljali kot nemški nacisti, izvajali učinkovito, in kar je še važnejše, dejansko dokončno.« (Južnič 1980, 131–133)

S kolonizacijo in kolonializmom je bila hkrati odprta pot imperializmu ter kapitalizmu. Marksist Vladimir Iljič Lenin (v Južnič 1980, 16) je vplive imperializma in iskanja profita predstavil v svojem delu Imperializem kot najvišji stadij kapitalizma. Tej tezi verjetno ne moremo oporekati.

Evropa si je s svojo zgodovinsko usodno ekspanzijo v celotno zemeljsko oblo z velikim zagonom ob koncu XV. stoletja zagotovila superiornost, ne glede na svojo relativno majhnost v ozemlju in prebivalstvu, ki traja še danes. Beli ljudje – Evropejci, ki niso pomenili niti četrtno svetovnega prebivalstva in so prebivali le na kakih 6 % svetovne površine, so v naslednjih štirih stoletjih obvladali svet in mu vtisnili neizbrisen pečat, hkrati pa tudi ustvarili temelje za poenotenje sveta ter istočasno tudi prepade obstoječega sveta. Tako je z enotnostjo pravzaprav nastala tudi njegova dihonomija: deljenost na razvite in manj razvite (Južnič 1980, 40–41).

Kolonizacija traja še danes. Prisotna je torej že od obdobja prvih kontaktov bolj razvitih z manj razvitimi v času odkritja »novega sveta« pa vse do danes. Prva era kolonizacije je obdobje prvih kontaktov in organizacija kolonij. Druga era kolonizacije je obdobje transformiranja kolonij v nacionalne države. Tretja era kolonizacije je obdobje še vedno trajajoče kolonizacije (neo-kolonizacije) v post-kolonialnih državah. Med drugim je to obdobje vplivov za asimilacijo staroselskih ljudstev v dominantno kulturo ali pa njihovo zadržanje v marginalni poziciji (Maaka in Andersen 2006, 13).

Za danes še živeča staroselska ljudstva je kolonizacija in danes še vedno trajajoča neo-kolonizacija ključnega pomena (Maaka in Andersen 2006, 13). Prav zato obdobje kolonizacije Amerike v nadaljevanju opisujemo nekoliko širše, saj le tako lahko pridobimo celovito sliko o odnosu »bele rase« do ljudstev »novega sveta«.

3.5 UNIČENJE CIVILIZACIJ V AMERIKI

Samo sprašujemo se lahko, kakšen bi bil dandanes svet, če ne bi civilizacij Amerike, dediščine tisočletij razvoja, ki so ponujale tako drugačen pogled na človeško življenje, tako dokončno uničili kruti in pohlepni evropski zavojevalci (Mason 2002, 80).

Genocid ob odkrivanju in osvajanju novega sveta je največji genocid v zgodovini človeštva (Jančar 1995, 195). Evropejci so osvajali svet. Katoliška Cerkev je svoj vpliv želela še povečati, tako z bogastvom ozemlja, kot tudi s spreobrnjenjem prebivalstva. Španci v nove dežele niso prišli zato, da bi jih razumeli. Tam so ostali zato, da so jih v imenu krščanske vere in svoje pravice »odkriteljev« lahko izkoriščali (Nougier 1991, 4–5).

Demografske posledice osvajalskih pohodov Evropejcev so bile katastrofalne. Ljudstva so bila nadvladana z orožjem, pogosto pa so bila tudi cilj sistematičnega uničevanja ne le s ciljem pridobitve ozemlja ampak dokončnega uničenja. Pri tem so osvajalcem pomagale nalezljive bolezni, ki so jih nevede prinesli osvajalci; in na katere staroselci niso bili odporni. Rezultat je neverjetno visoka smrtnost takratnega staroselskega prebivalstva. Bodley (v Maybury-Lewis 2006, 23) navaja, da se je v Ameriki, Oceaniji in Afriki od prvega stika z osvajalci do 19. stoletja število prebivalcev zmanjšalo za kar 90 %.

Ko je Krištof Kolumb 12. oktobra 1492 prvič stopil na otok San Salvador, so ga njegovi aravaški prebivalci prijazno sprejeli. V tla je zapičil špansko zastavico, razglasil otok za španskega, otočane pa za potencialne spreobrnjence v krščanstvo. Kolumb sicer sploh ni bil prvi Evropejec, ki je prišel na katero do ameriških celin. Okrog leta 1000 n. š. so se namreč Vikingi za kratek čas naselili na vzhodnih obalah Kanade. Vendar pa je Kolumbovo potovanje imelo veliko usodnejše posledice za tamkajšnja ljudstva in civilizacije. Od tistega trenutka naprej so se namreč začeli čez Atlantik zgrinjati evropski osvajalci, naseljenci in plenilci (Mason 2002, 81).

Odkriti »novi svet«, kot ga je namreč določil Kolumb, namreč sploh ni bil nov. Osvajalce je pravzaprav čakalo veliko presenečenje, saj odkriti svet ni bil prazen. Ta »novi« svet je bil v resnici stari svet (Pudar 1979, 20).

Bil je v resnici usoden dogodek, ki je zadel to zemljino tisti petek, dvanajstega oktobra leta 1492, ko je mož belega obraza, Krištof Kolumb, sin genovskega krčmarja, kot španski general dosegel neki otok, ki ga je imel za zemeljsko kopnino. /.../ Admiral je stopil nanjo »s kraljevskim praporom v rokah«. Stopil je na »Zahodno Indijo« in je imel takrat še oči za njene prebivalce. »Bili so zelo

lepo rasli, imeli so lepa telesa in obličja, njihove kretnje so ljubke.« Takrat jim še ni rezal nosov in ušes, ni še imel pri sebi perra corsa, krvoločnega psa za »udobnejše zatiranje indijanske divjosti«, in ni še obsojal domačinov na javne ustrelitve. Pač pa je vprašal prvega človeka, ki ga je srečal, kako se glasi ime dežele, nakar je prejel odgovor: »Guanahani«, kar pomeni: »Ne razumemo te.« Zato je bil otok, na katerem je pristal, najprej imenovan Guanahani. (Lips 1958, 36)

Leto 1492 ima torej več razsežnosti: Za Španijo je bilo odkritje Novega sveta začetek »zlatega stoletja« in imperija, v katerem sonce nikoli ne zaide. Za Cerkev je bil ta dogodek začetek misijonarske dejavnosti brez primere, pri kateri je bil žal križ tesno povezan z mečem. Za krščansko Evropo, ki so jo z juga in z vzhoda oblegali muslimani, je bilo to odkritje izhod iz mišnice v širni svet in začetek nadvlade evropske civilizacije. Za ameriške Indijance pa je obhajanje te obletnice spomin na dogodek, ko se je začela njihova kalvarija. (Ocvirk v Las Casas 1993, 212)

Nova dežela je hitro razkrila ogromna bogastva, kar je bil še dodatni razlog za osvojitve tega dela sveta. A vendar so tam prebivali tudi številni »Indijanci«, kot je Kolumb, ki je iskal, in tudi verjel, da je našel Indijo, poimenoval domorodce. Njihovo življenje pa se je novim osvajalcem zdelo prav bedno. Za osvajalce so bili namreč le »divjaki«. S tem prezirljivim izrazom so pozneje tudi opravičevali vsa plenjenja, osvajanja in pokole. Pa vendar so imeli Indijanci svojo lastno civilizacijo, svoje gospodarstvo in običaje, značilne za njihovo celino. Toda Španci niso prišli zato, da bi jih razumeli. Tam so ostali zato, da so jih v imenu krščanske vere in svoje pravice »odkriteljev« izkoriščali (Nougier 1991, 4–5).

Domorodska ljudstva so bila podvržena neizprosni krutosti evropskih osvajalcev. Daleč najhujša nadloga, poleg neusmiljenega pobijanja nedolžnih prebivalcev, pa so bile bolezni, ki so jih prinesli prišleki. Ameriški staroselci niso bili odporni proti kozam, ošpicam, oslovskemu kašlju, influenci ali gastrointestinalnim boleznim, ki so bile vse smrtno nevarne in so se še posebno hitro širile v mestih (Mason 2002, 85).

Posledice so bile megalomanske.

Domače prebivalstvo Mezoamerike je okoli leta 1500 štelo nekje med 11 in 25 milijonov ljudi. Do leta 1625 se je zmanjšalo na 1,25 milijona (Mason 2002, 85). Leta 1492 je bilo na otoku Hispaniola (današnji Haiti in Dominikanska republika) verjetno več kot milijon Tajnojcev; leta 1539 jih skorajda ni bilo več (Mason 2002, 81–82).

Okrutnost kolonialistov, ki so pod pretvezo evangelizacije pobili milijone nedolžnih domorodcev na območju novo odkrite Amerike, lahko razberemo v zapiskih škofa Don Fray Bartolome de Las Casasa (1993, 27–33), ki je v svojih zapisih »Zelo kratko poročilo o uničenju Indij« opisal grozovite podrobnosti in navedel številne podatke o uničevanju staroselskih prebivalcev:

Indije so bile odkrite leta tisoč štiristo dvaindevetdesetega. Že takoj naslednjega leta so se tja naselili prvi španski kristjani, sedaj pa mineva ravno devetinštirideset let od takrat, ko je večje število Špancev prišlo na velik in srečen otok Hispaniolo z namenom, da bi se na njem naselili. /.../ V teh štiridesetih letih, ki so minila od njihovega prihoda do dandanes, ne počno drugega, kot uničujejo njihovo imetje, jih pobijajo, zastrašujejo, žalijo, trpinčijo na različne nove načine, za katere nihče še ni slišal in jih ni videl in ne bral o njih. /.../ Kristjani so na konjih in z meči in sulicami začeli z okrutnostmi in poboji, ki jih Indijanci niso poznali. Prihajali so v vasi in sekali otroke in starce in noseče žene na koščke in jim parali trebuhe kot jagnjetom, ki so se zatekla v stajo. Stavili so, kdo z enim samim zamahom preseka človeka na pol ali mu loči glavo od trupa ali z enim sunkom z nožem odpre drobovje. Otroke so trgali z materinih prsi, jih prijemali za noge in z glavo udarjali ob skale. /.../ Indijancem v skupinah po trinajst ljudi so na čast in spoštovanje našega Odrešenika in dvanajstih apostolov pod nogami zanetili ogenj in jih žive sežgali. /.../ Vse zgoraj omenjeno sem sam videl in še neskončno drugih stvari. Če so le mogli, so vsi Indijanci zbežali v gore in okoliško hribovje pred tako nečloveškimi in neusmiljenimi ljudmi, ki so bili bolj kruti od samih zveri in so se izkazali za iztrebljevalce in glavne sovražnike človeške vrste. Zato so kristjani naučili in zdresirali hrte, zelo hude pse, ki so takoj, ko so videli kakšnega Indijanca, planili nanj, ga v hipu raztrgali in ga požrli kot kakšnega prašiča. Ti psi so prelili veliko krvi in poklali mnogo ljudi. Redko se je zgodilo, da so Indijanci z vso

sveto pravico ubili kakšnega kristjana, zato so si ti izmislili nekakšen zakon, po katerem so se za vsakega ubitega kristjana maščevali s smrtjo stotih Indijancev.

»V primerjavi z uničenjem ameriških domačinov je bilo Hitlerjevo iztrebljanje židovskega, slovanskega ali ciganskega prebivalstva navaden amaterski poskus.« (Jančar 1995, 195)

Staroselska ljudstva Amerike so bila predmet načrtnega fizičnega uničevanja (genocida) ter hkrati z nasilnim in načrtnim pokristjanjevanjem tudi predmet etnocida. Etnocid (uničenje kulture posamezne skupnosti oz. njenega načina življenja) je v preteklosti bil in je žal tudi pogosto še danes v primeru staroselskih ljudstev obravnavan kot ustrezen način za civiliziranje »zaostalih« ljudstev (Maybury-Lewis 2006, 21).

3.6 PREŽIVELA AMERIŠKA STAROSELSKA LJUDSTVA

Kljub več stoletij trajajočemu uničevanju so nekatera staroselska ljudstva preživel in ponekod v najbolj odročnih in nedostopnih predelih ohranila veliko mero svojih kulturnih značilnosti.

Skupine avtohtonih ljudstev so največkrat preživele zaradi izjemno neprijaznih pogojev bivanja, v skrajnih geografskih in podnebnih razmerah – v zelo mokrih ali hladnih, ali v zelo vročih in suhih območjih, ali pa v tako odročnih predelih, da oblasti niso dosegle teh krajev (Staffordshire Learning Net Geography 2012).

Področje Amazonskega porečja je zgodovinsko dom številnim staroselskim ljudstvom. Ljudstva na obrobju so bila kmalu podvržena kontaktom tujcev. Nasprotno pa so ogromne površine porečja Amazonke in neprehodnost džungle na tem področju zaščitili številna staroselska ljudstva pred kontaktom tujcev in drugih prišlekov (Coates 2004, 52).

Prevlada zahodnega vpliva od 15. stoletja dalje je bila torej kljub vsemu zelo različna. Nekatera ljudstva, na primer ameriški Indijanci v Severni Ameriki, so bila izpostavljena silovitemu pritisku zahodne tehnologije in prebivalstva, druga, med drugim tudi

odmaknjeni Amazončani, pa so ostali odtrgani in skoraj neprizadeti, čeravno jim danes omejujejo zasebnost (Kirkwood 1979, 16).

Ob prebiranju zapisov o uničevanju ameriških ljudstev si torej ustvarimo sliko, čemu vse na srečo ljudstva tropskih pragozdov Venezuele, ki jih obravnavamo v nadaljevanju, večinoma niso bila podvržena oziroma so jim bila podvržena le v manjši obliki in so se zato lahko naravno razvijala in živela še stoletja po Kolumbovem odkritju Amerike, vse do danes. Kot zgoraj omenjeno številna ljudstva na težko dostopnih predelih znotraj tropskih gozdov, med njimi tudi v porečjih Orinoka v Venezueli, niso bila dosežena s strani evropskih zavojevalcev in zato tudi niso bila podvržena uničevanju v času kolonializma. Posledično so ljudstva nedostopnih tropskih gozdov skozi stoletja vse do danes obdržala mnogo svoje kulturne in fizične individualnosti, o čemer več pišemo v nadaljevanju.

4 VENEZUELA, POREČJE REKE CAURE IN STAROSELSKA LJUDSTVA TEGA OBMOČJA

4.1 VENEZUELA

Venezuela je postala neodvisna država leta 1811. Pred tem je bila pod oblastjo kolonialne velesile - Španije. Venezuela je ena večjih držav Južne Amerike in pokriva površino 912.000 km². Meji na Kolumbijo, Brazilijo in Gvajano. Na severu jo obdajata Karibsko morje in Atlantski ocean. V Venezueli živi 28 milijonov prebivalcev. Večina prebivalcev po podatkih iz leta 2011 živi v mestih, kar 93 %. Država ima zelo visok naravni prirastek prebivalstva. Več kot 45 % prebivalcev je mlajših od 25 let. Država je bogata z nafto in drugimi kovinami. 95 % celotne vrednosti izvoza predstavlja nafta. Kljub temu je BDP na prebivalca relativno nizek in za leto 2012 znaša okoli 13.200 USD. Pri tem so prisotne zelo velike razlike med prebivalci, iz česar sledi visok delež revnih prebivalcev, po podatkih za leto 2011 kar 32 % prebivalcev živi pod pragom revščine (CIA 2013a).

Populacija Venezuele je zaradi kolonizacije in preseljevanja ljudi zelo pestra. 21 % prebivalcev je evropskega izvora, 10 % afriškega, 67 % populacije predstavlja mešanica ljudi evropskih, indijanskih in afriških prednikov. Okoli 1 do 2 % populacije Venezuele predstavljajo različna staroselska ljudstva (Araguato Expeditions 2012). Po podatkih iz leta 1992 v Venezueli živi okoli 316.000 staroselskih prebivalcev (Colchester in Watson 1995, 10).

Slika 4.1: Južna Amerika z Venezuelo na severu

Vir: CIA (2013b).

4.2 VENEZUELSKI TROPSKI DEŽEVNI GOZD

Tropski deževni gozd pokriva večino osrednjega in južnega dela Venezuele, in sicer na jugu območje porečja enega od pritokov Amazonke, v osrednjem in vzhodnem delu države pa porečje Orinoka (Araguato Expeditions 2012).

Slika 4.2: Venezuela s porečjem Orinoka in Caure

Vir: Slovenski etnografski muzej (2011).

Orinoko je osrednja reka venezuelskega deževnega gozda in deli Venezuelo na dva dela: na severni naseljeni del ter nenaseljeni jug, kjer živijo Indijanci amazonskega deževnega gozda. Reka Orinoko je tretja največja reka na svetu. Porečje Orinoka obsega večji del Venezuele in presega milijon km² (Delgado 2011, 20–21).

Amazonka s svojimi tisočnimi pritoki, povezanimi z množico majhnih kanalov in jezer, oblikuje največji hidrogrfski bazen na svetu ter na tem področju skupaj z rekama Orinoko in Rio de la Plata ter njunimi pritoki razprostira plovno mrežo s skupno dolžino več kot 50.000 km. Ekvatorialni pragozd, ki se podaljšuje v doline in andska predgorja ter spremlja z gozdovi v galerijah tok amazonskih rek, obsega približno dve tretjini Južne Amerike, dvajsetino celotne zemeljske površine (Gatto Chanu 2001, 233).

Deževni gozd v porečju Amazonke v Južni Ameriki je največji deževni gozd na svetu in pokriva območje, ki je večje od Zahodne Evrope. Večino Amazonije leži v Braziliji, sega pa tudi v druge države, med drugim tudi v južni in osrednji del Venezuele. Deževni

gozdovi so med najbolj kompleksnimi in raznolikimi ekosistemi na planetu, saj v deževnih gozdovih po svetu živi in raste več kot 40 odstotkov vseh poznanih vrst rastlin in živali. Hkrati so deževni gozdovi dom približno 50 milijonom avtohtonih prebivalcev (Staffordshire Learning Net Geography 2012).

Amazonsko podnebje je vse leto toplo, leto je razdeljeno na sušno in deževno obdobje. Gozdovi sodijo med tropske deževne gozdove in neokrnjene gorske gozdove z izjemno malo obdelanimi površinami. V deževnih gozdovih raste na stotine različnih dreves, palm in začimb. Živalstvo je izjemno bogato, z izjemno velikim številom plazilcev in žab, ter med drugim tudi sesalcev, netopirjev, raznovrstnih opic, papig, kolibrijev, štorkelej, curassowov in še množica drugih. Vsako leto odkrijejo nove živalske vrste, predvsem žabe in ribe. Amazonija (Estado Amazonas) je ena od dvajsetih zveznih držav v Venezueli in je devetkrat večja (180.000 km²) od Slovenije ter zelo redko naseljena z le okoli 142.000 prebivalci. Venezuelsko amazonsko območje je eno najbolj ohranjenih naravnih okolij na svetu. Ceste so večinoma le na severu države in prav to je najboljša zaščita za ohranjanje amazonskih kultur pred nasilnim izkoriščanjem naravnih virov (Delgado 2011, 19).

90 % prebivalstva Venezuele prav zaradi nedostopnosti južnega dela živi na severnem delu države. Ogromna notranjost države, ki so predvsem pragozdovi, savane in mizaste gore (tepui), je namreč tudi po evropski kolonizaciji ostala nedotaknjena, zato so staroselska ljudstva v tem okolju lahko živela in ohranjala svoj način življenja (Delgado 2011, 13).

4.3 POREČJE REKE CAURE

Reka Caura je eden od pritokov Orinoka v notranjosti Venezuele. Porečje reke Caure je eno zadnjih skoraj nedotaknjenih rečnih sistemov tropskega gozda. Skupna površina predstavlja površino ca. 45.000 km². Caura izvira na meji med Brazilijo in Venezuelo in se nato po približno 800 km izliva v Orinoko. Večino področja predstavlja izjemno pester tropski deževni gozd z velikim številom najrazličnejšega tropskega rastja ter živalstva. Le majhen del površine je povezan s cestami, večino področja je nedostopnega oziroma je ob reki dostopen s čolni. Skupno na tem področju živi okoli 15.000 ljudi, od tega živi v najodročnejših predelih, ki obsega ca. 30.000 km², okoli

3.500 staroselskih Indijancev. Gostota prebivalstva je posledično zelo nizka: 1 oseba/8 km² (Colchester in drugi 2004, 1–7).

Za boljšo predstavo o velikosti in zelo nizki stopnji poseljenosti navajamo primerjavo s Slovenijo: najodročnejše področje reke Caure (30.000 km²) je večje od površine Republike Slovenije (20.273 km²), pri čemer na tem področju reke Caure živi le 3.500 ljudi, Slovenija pa ima 2 milijona prebivalcev (CIA 2013c). Najodročnejše porečje reke Caure je torej več kot 800-krat redkeje poseljeno kot Slovenija.

4.4 STAROSELSKA LJUDSTVA VENEZUELE

Po podatkih iz leta 1992 v Venezueli živi okoli 316.000 staroselskih prebivalcev, pri čemer jih od tega okoli 40 % živi v urbanih območjih, preostalih 60 % pa so široko razpršeni v najodročnejših predelih države, in sicer v okoli 1.500 naselbinah (Colchester in Watson 1995, 10).

Skupaj je na območju Venezuele okoli 30 različnih staroselskih ljudstev:

- Wayuu (169.000 oseb),
- Warao (24.000 oseb),
- Pemon (19.000 oseb),
- Anu (17.500 oseb),
- Yanomami (15.000 oseb),
- Guajibo (11.600 oseb),
- Karina (11.000 oseb),
- Piaroa (11.000 oseb),
- Pume (5.500 oseb),
- Yekuana (4.500 oseb),
- Yukpa (4.200 oseb),
- Enepa (3.100 oseb),
- Kurripako (2.800 oseb),
- Baniva (1.200 oseb),
- Bare (1.200 oseb),
- Bari (1.500 oseb),

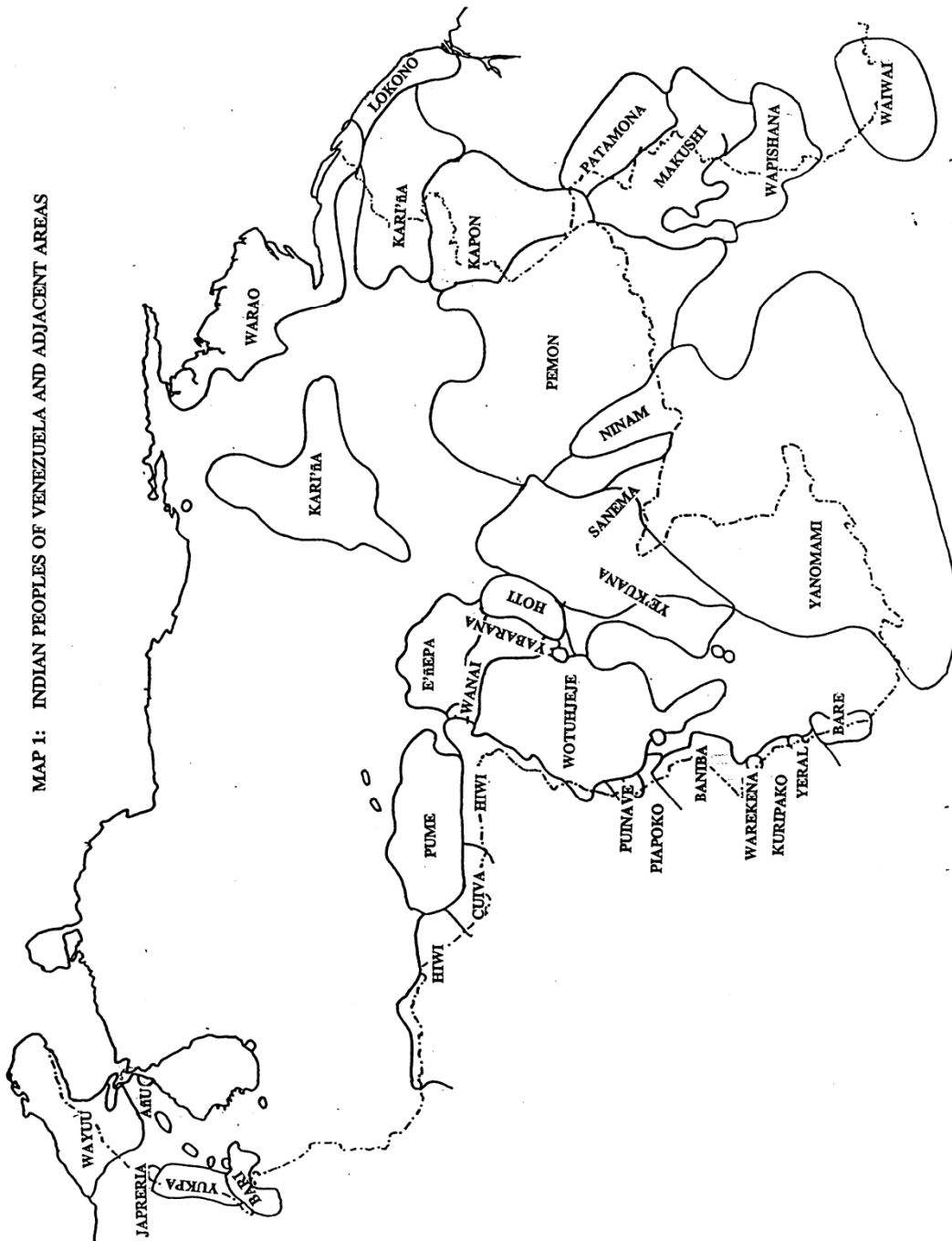
- Piapoko (1.300 oseb),
- ostala ljudstva, pri čemer je število prebivalcev posameznega ljudstva manjše od 1.000 oseb.

(Colchester in Watson 1995, 10)

Sanema so ljudstvo z okoli 3.600 osebami in so del ljudstva Yanomami (World Culture Encyclopedia 2013a).

V nadaljevanju podrobneje opisujemo ljudstvi Yekuana in Sanema, ki živita v porečju reke Caure v Venezueli.

Slika 4.3: Staroselska ljudstva Venezuele

Vir: Colchester in Watson (1995, 4).

5 STAROSELSKI LJUDSTVI YEKUANA IN SANEMA – ETNOGRAFSKI PREGLED

5.1 OSNOVNI OPIS LJUDSTEV YEKUANA IN SANEMA

Porečje reke Caure je poseljeno s staroselskimi ljudstvi že od prvih zgodovinskih zapisov, ki pa sicer za to področje glede na nizko stopnjo raziskanosti segajo samo do sredine 18. stoletja (Colchester in drugi 2004, 8).

Ljudstvo Yekuana so največja etnična skupina tega območja, poleg imena Yekuana pa se uporabljajo tudi poimenovanja: So'to, Ye'kwana, Makiritare, Maiongong in še tudi nekatera druga imena. Skozi zgodovino so se glede na obstoječe zapise postopoma selili, in sicer od območja Zgornjega Orinoka do zdajšnjega območja porečja Caure (Colchester in drugi 2004, 8).

Poleg območja reke Caure Yekuanci poseljujejo tudi posamezna druga porečja pritokov Orinoka, ki se nahajajo v skrajnem južnem delu Venezuele in v manjšem obsegu tudi v severnem delu Brazilije. Skupaj ljudstvo Yekuana po različnih podatkih šteje okoli 4.500 oseb. Yekuanci so izrazito rečno ljudstvo, na kar nakazuje že njihovo ime. Yekuana namreč pomeni »ljudstvo s kanujev« (World Culture Encyclopedia 2013b). *Ye* = les, *Ku* = voda, *Ana* = ljudje. »Ljudje s kanujev« so tradicionalno izvrstni rečni mornarji, znani po izjemni domači obrti ter natančnosti izdelanih izdelkov. V primerjavi z drugimi indijanskimi ljudstvi so posebni po intenzivnem trgovanju (Delgado 2011, 40).

Zaradi velike nedostopnosti območja so Yekuanci prišli v stik s tujci, predvsem s Španci in Portugalci, šele v drugi polovici 18. stoletja. Yekuanci so se kmalu uprli pokristjanjevanju in izkoriščanju s strani belcev ter ohranili le trženjske stike. Tako so ohranili velik del svoje kulture in tradicionalnega načina življenja (World Culture Encyclopedia 2013b).

Ljudstvo Sanema so eno od ljudstev skupine Yanomami, ki živijo v tropskem deževnem gozdu na obeh straneh venezuelsko brazilske meje, na območju med Orinokom in Amazonko (BBC Tribe 2008b). Sanemci so manjša etnična skupina od Yekuancev,

zanje pa se uporabljajo tudi poimenovanja: severni Yanomami, Shiriana, Guaharibo, Guaica (Colchester in drugi 2004, 8).

Sanema so ena od jezikovnih skupin znotraj jezika Yanomaman z okoli 3.600 govorcev (World Culture Encyclopedia 2013a). Sanema (ali Sanuma) so torej ena od štirih podskupin ljudstva Yanomami, preostale tri podskupine so še: Yanoma (Yanomam), Ninam in Yanam. Skupno število vseh Yamomamijev je okoli 20.000. Yanomami so globoko džungelsko ljudstvo, ki živijo v porečju Amazonke v južni Venezueli in na severu Brazilije. Yanomami so najbolj primitivna, kulturno nedotaknjena ljudstva, ki še obstajajo na svetu. So dobesedno ljudstvo iz kamene dobe. Antropologi jih označujejo kot »Neo-indijance« s kulturnimi značilnostmi izpred 8.000 let. Yanomami namreč niso nikoli odkrili kolesa in tudi kovinske kose, ki jih uporabljajo, dobijo s trgovanjem od drugih ljudstev. Njihov sistem številčenja je ena, dva, in več kot dva (Indian Cultures 2013a).

Glede na različna dogajanja v preteklosti so se Sanemci postopoma selili, in sicer tudi na območja, ki so sicer pripadala Yekuancem. Yekuanci so sprva mirno prenašali nove sosedje, po določenem času pa so se jim krvavo uprli. Kot znani dobri trgovci so od ljudstva Pemon iztrgovali dovolj pušk in streliva, s katerimi so leta 1930 napadli Sanemce, ki se s tradicionalnimi loki in puščicami niso mogli braniti. Ubitih je bilo veliko število Sanemcev in le malo Yekuancev. Glede na hud poraz so se morali Sanemci prilagoditi Yekuancem in prevzeti podrejen položaj, ki traja še danes. Sanemci so šele v 19. stoletju začeli obsežneje trgovati s sosednjimi plemeni, predvsem z Yekuanci, in so šele takrat začeli uporabljati kovinsko orodje. Vse do takrat in pogosto tudi še kasneje pa so še vedno uporabljali tudi kameno orodje (Colchester in drugi 2004, 8).

V nadaljevanju v etnografskem pregledu podrobneje opisujemo tradicionalni način življenja ljudstva Yekuana in Sanema, ki imajo mnoge skupne značilnosti, a hkrati tudi številne razlike, ki ljudstvi definirajo in med seboj razlikujejo. Yekuana in Sanema so namreč kljub vsemu različni ljudstvi, med drugim tudi s svojim jezikom. Yekuanci spadajo v karibsko jezikovno skupino (Frechione 2010). Sanemci spadajo v Yanomaman jezikovno skupino. Jezika sta si različna in se govorcev med seboj ne razumejo (World Culture Encyclopedia 2013a).

5.2 BIVANJE (BIVALIŠČA IN SELITVE)

Yekuanci že od nekdaj živijo v relativno stalnih naselbinah in na istih lokacijah ostajajo več desetletij. Večinoma so vasi locirane v bližini rek, ki omogočajo najhitrejši in najenostavnejši dostop do drugih predelov deževnega gozda. Večinoma so razlogi za potrebe po transportnih povezavah predvsem zaradi lova ali zaradi menjave blaga z drugimi skupnostmi. Skladno z njihovo povezanostjo z vodo in rekami so skozi stoletja postali izjemni izdelovalci kanujev, ki jih izdelbejo iz orjaških debel tropskih dreves. Glede na relativno stalnost naselbin so njihove hiše velike in trdno ter dobro zgrajene. Vas običajno sestavlja relativno veliko število hiš, saj običajno v vasi biva tudi več 100 prebivalcev. Okoli vasi se razprostirajo obsežni nasadi in druge površine, ki so jih izkrčili deževnemu gozdu (Colchester in drugi 2004, 8–24).

Slika 5.1: Indijanska vas ob reki Cauri

Slika 5.2: Tradicionalna bivališča

Slika 5.3: Kanuji »deblaki« so glavno transportno sredstvo po reki Cauri

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2008).

Graditev skupne hiše pri ljudstvu Yekuana običajno traja nekaj tednov. Zamenjajo jo z novo vsaki dve do sedem let. Najprej očistijo pragozd, da pridobijo prostor zanjo. Moški postavijo ogrodje hiše, ženske pomagajo zbirati kritje in lijane za vezi. Načrt skupne hiše je preprost: diagonalna streha počiva na stebrih, vkopanih v zemljo, in na prečnih tramovih. Prostor v hiši je videti neprekinjen, vendar ima vsaka družina svoj kotiček z ognjiščem. V skupni hiši živi od 45 do 120 ljudi. Odprt prostor v sredini je skupen in ga med drugim uporabljajo za izvajanje obredov. Enkrat na leto se stanovalci odpravijo na dolg pohod po pragozdu in tako izstradajo škodljivce v stavbi (Delgado 2011, 30).

Sanemci v nasprotju z Yekuanci živijo v manjših naselbinah, večinoma začasnega značaja, saj so za njih značilne pogoste selitve in menjave lokacije bivanja vsaj enkrat na dve leti, včasih celo večkrat na leto. Posledično so njihove zgradbe zgrajene slabše in manj trdno, hkrati so tudi obdelovalne površine za pridelavo pridelkov veliko manjše, skromnejše je tudi število vrst pridelkov, ki jih gojijo. Vasi so manjše in ponavadi obsegajo le nekaj 10 prebivalcev. V veliki meri so Sanemci odlični lovci, ki predvsem zaradi možnosti boljšega lova stalno menjavajo lokacije bivanja. Skladno s kulturo nomadstva in stalnimi selitvami so v njihovi kulturi materialne dobrine nepomembne oziroma omejene na minimum, kar ustreza potrebam stalnih selitev in jih je tudi enostavneje nadomestiti. Živijo veliko bolj izolirano življenje kot Yekuanci, ki so v nasprotju s Sanemci izraziti trgovci (Colchester in drugi 2004, 8–27).

Slika 5.4: Sanema so pol-nomadsko ljudstvo

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2008).

5.3 HRANA (POLJEDELSTVO, LOV, RIBOLOV IN NABIRALSTVO)

Skoraj vsa amazonska ljudstva obdelujejo zemljo. Moški pripravijo novo zemljišče s požigalništvom. Najprej posekajo večino dreves, nato požgejo grmovje. Pepel pozneje uporabijo za gnojilo. Zemljišče tako ostane plodno dve do pet let, nakar ga opustijo. Manioka ali juka je osnovna hrana amazonskih ljudstev. Z izjemo Yanomamijev (in Sanemcev) ga gojijo vsa tamkajšnja avtohtona ljudstva. Čeprav obstaja približno 200 vrst manioke, navadno ljudstva razlikujejo samo med grenkimi in sladkimi vrstami. Grenke vrste (*Manihot Esculenta*) so strupene, zato jih obdelujejo na posebne načine, s katerimi iztisnejo strupene snovi in jih naredijo užitne. Gomolje namreč naribajo v kašo, z njo napolnijo posebne podolgovate preše in iz kaše iztisnejo strupeno tekočino. Tako nastalo kašo popečejo, da dobijo zrnato moko, ki jo nato lahko jedo kot zdrob v juhah ali pa iz nje pečejo ploske pogače, imenovane kasave (*casabe*). »Yaraque« in »yucuta« sta pijači iz manioke. Predelovanje manioke je težavno in naporno opravilo, ki ga opravljajo ženske. Poleg manioke ljudstva najpogosteje gojijo še banane, sladki krompir, ananas in sladkorni trs (Delgado 2011, 54).

5.3.1 Poljedelstvo

Pri Yekuancih glede na njihova stalnejša bivališča relativno velik delež prehrane predstavljajo gojene rastline. Na velikih vrtovih največ gojijo juko (manioko), pri čemer poznajo in gojijo več kot šestdeset različnih vrst. Poleg juke gojijo še številne druge kulture (Colchester in drugi 2004, 14–16). Poleg manioke Yekuanci najpogosteje gojijo še koruzo, banane, buče, sladki krompir, papriko, sladkorni trs, ananas, papajo, tobak in bombaž (World Culture Encyclopedia 2013b).

Nasprotno so Sanemci tradicionalno izraziti lovci, zato so njihovi vrtovi z gojenimi rastlinami veliko skromnejši kot pri Yekuancih. Sanemci tradicionalno niso gojili manioke, oziroma so jo gojili v majhnih količinah. Z uporabo manioke v vsakdanji prehrani so pričeli veliko pozneje kot Yekuanci, prav tako so veliko kasneje kot Yekuanci pričeli z izdelovanjem kanujev, uporabo strupa pri lovljenju rib in pletenjem košar. Zaradi majhnega obsega poljedelstva so Sanemci imeli tudi zelo skromno in primitivno orodje za obdelavo polja. Kameno orodje so ponekod uporabljali še pred okoli 30 leti. Kovinsko orodje so najverjetneje pričeli uporabljati v letih med 1880 in

1910, deloma pa so kameno orodje uporabljali tudi do okoli 1980. leta (Colchester in drugi 2004, 14–16).

5.3.2 Lov

Sanemci so boljši lovci od Yekuancev. Tehnike lova pri Sanemcih so zato v splošnem bolj dodelane in bolj raznolike kot pri Yekuancih. V prvi vrsti Sanemci ločujejo nočni in dnevni lov. Nočni lov izvajajo samostojni lovci, ki v zasedi počakajo na žival in jih presenetijo ob zori. Dnevni lov praviloma izvajajo v paru, v območju okoli 5 km izven vasi. Sanemci v nasprotju z Yekuanci, ki lov na določene vrste živali smatrajo kot prepovedan, lovijo večino živali, ki so jih sposobni dobiti. Med drugim na primer orjaškega mravljinčarja, različne vrste opic, kače, ptice, pasavce in podobno. Med najbolj priljubljenimi za lov je ena od večjih divjadi (*Tayassu pecari*), ki se zadržuje v večjih čredah. Sanemci jih lovijo s tehniko zasede, tako da jih obkolijo, presenetijo in spodijo proti lovcem v zasedi. Praviloma tako ulovijo in ubijejo večje število živali hkrati. Kljub tako pridobljeni veliki količini mesa pa v skupnem obsegu večino ulova predstavljajo druge živali (Colchester in drugi 2004, 18–20).

Sanemci so bolj »gozdno-orientirani« kot Yekuanci in se poslužujejo tudi periodičnih daljnosežnih lovskih in nabiralskih pohodov vsakih nekaj tednov, v oddaljenosti do 20 km od vasi. Poleg tega se Sanemci poslužujejo tudi intenzivnih lovskih ekspedicij v še bolj oddaljene gozdove, kadar želijo uloviti divjad za pogrebne in druge slovesnosti (Colchester in drugi 2004, 18–20).

Yekuanci niso tako spretni lovci kot Sanemci. Njihove tehnike lova so manj dodelane in enostavnejše. Yekuanci uporabljajo le dve glavni tehniki lova. Prvi je samostojni lov enega ali dveh mož, ki v gozdu na dobro znanih poteh s strelnim orožjem ubijeta žival; najpogosteje večje ptice. Drugi način je organiziran daljši lov, ki se ga udeleži več mož, pogosto pospremljenih tudi z njihovimi družinami. Lov izvajajo taktično z zasedami, pri čemer uporabljajo tradicionalne puščice, strelno orožje in pse. Na sploh so Yekuanci veliko slabši lovci od Sanemcev (Colchester in drugi 2004, 18).

5.3.3 Ribolov

Yekuanci kot rečno ljudstvo so izjemno spretni ribiči. Poleg ribolova s trnki in mrežami se poslužujejo tudi ribolova z zastrupljanjem potokov in nato lovljenjem omamljenih rib. To vrsto ribolova so od Yekuancev v zadnjih letih prevzeli tudi Sanemci. V nasprotju z Yekuanci kot izrazito dobri lovci Sanemci ribe lovijo pogosto tudi z lokom in bodečimi puščicami (Colchester in drugi 2004, 21).

5.3.4 Nabiralništvo

Tako za Sanemce kot za Yekuance je nabiralništvo pomemben vir prehrane, saj je lov velikih živali pogosto negotov, hkrati pa je nabiralništvo pomemben vir dopolnitve in povečanja raznolikosti prehrane. Sanemci, ki tradicionalno nimajo večjih vrtov, zato v toliko večji meri dopolnjujejo svojo prehrano z nabiralništvom. Sanemci nabirajo številne divje sadeže, oreščke, najrazličnejše drobne živali, kot so žabe, gosenice, ličinke, med, termite, leteče mravlje, rake in podobno (Colchester in drugi 2004, 20).

Nasprotno se Yekuanci, ki so bolj rečno ljudstvo, izogibajo večini navedenih drobnih živali, jedo pa veliko zemeljskih črvov, ki jih kopljejo iz rečnih bregov. V splošnem Yekuanci več izdelkov pridelajo na svojih vrtovih s poljedelstvom, zato se nabiralništva poslužujejo v manjši meri kot Sanemci (Colchester in drugi 2004, 20).

5.4 ROKODELSKI IZDELKI (KANUJI, PLETARSTVO IN DRUGI IZDELKI)

5.4.1 Izdelava kanujev

Yekuanci kot že omenjeno slovijo kot izjemni izdelovalci kanujev, saj so izrazito »rečno ljudstvo«. Nasprotno pri Sanemcih izdelava kanujev nima pomembnejše vloge, saj so tradicionalno Sanemci predvsem nomadi, ki živijo in se gibajo v notranjosti džungle in ne toliko ob vodah (Colchester in drugi 2004, 20–21).

Kanu (*curiara*) je izdelan iz debla velikega drevesa, ki ga podrejo in izdolbejo do ovalne oblike. Zunanost peskajo in gladijo s kovinskimi sekirami in mačetami, dokler lupina ni povsem gladka in ravna. Notranjost kanuja nato povečajo z ognjem, kar je dolgotrajen in naporen postopek, ker hkrati gori le majhen del notranjosti. Ko ogenj vse bolj odpira notranjost, v čoln vstavijo majhne prečke, ki preprečujejo krčenje. Nato v čoln nasadijo deske za sedeže in kanu je pripravljen za splavitev po reki. Vesla so srčaste oblike, izklesana iz trdega lesa in poslikana z rdečimi in črnimi vzorci. Ko kanuji niso več uporabni za plovbo, vanje spravljajo sveže nastrgano juko, v njih perejo oblačila in hranijo fermentirane pijače za zabave in obrede (Delgado 2011, 45).

5.4.2 Pletarstvo

Vsa staroselska ljudstva v Venezueli se ukvarjajo s pletarstvom in pletenje je njihov najpomembnejši način umetniškega izražanja. Tropski pragozd jim vse leto nudi surovine za pletenje: palmova vlakna, lijane, trstiko, ločje in korenine. Pletenje košar in košev je v glavnem moško opravilo, tehnike pletenja pa naj bi podedovali od mitoloških prednikov. Med značilne pletene izdelke sodijo raznovrstne košare in koši, pahljače, cedila, preše za maniok, koši in pasti za ribolov, tulci za puščice, orožje, glasbila, torbe, rogoznice, škatle in klobuki. Edini pripomoček, ki ga uporabljajo pri pletenju, je nož ali pa tudi samo zobje. Koše in košare med drugim potrebujejo za prenašanje gomoljev in spravljanje končnih izdelkov iz manioke oziroma juke. Strogo geometrični okraski pogosto predstavljajo mitske junake Indijancev, npr. žabe, opice in kače. Dnevna uporaba košar je samo ena od njihovih funkcij; košare imajo namreč tudi skrite duhovne, čarne ali simbolične pomene. Yekuanci slovijo po plitvih košarah za shranjevanje, imenovanih guapas. Yanomamiji (del katerih so tudi Sanemci) v nasprotju z Yekuanci tradicionalno niso obsežneje gojili manioka, poleg tega je pri Yanomamijih pletenje žensko delo. Moški izdelajo samo surove košare za prenašanje tovorov (Delgado 2011, 46).

5.4.3 Loki in puščice

Sanemci slovijo kot izjemno spretni lovci. Prav zato so tudi zelo spretni izdelovalci lokov in puščic; veliko bolj kot Yekuanci.

Yanomamiji (del katerih so tudi Sanemci) izdelujejo številne oblike lokov in puščic. Izdelani so iz lesa palme pijiguao, tetiva pa iz vlaken rastline curagua. Osti puščic so narejene iz lesa pijiguao, bejuco, curagua, peraman, trstike ali kosti. Nekateri primerki so okrašeni s perjem ptice curassow in z rastlinskimi barvami. Za loke uporabljajo prožne veje. Konca veje povežejo s tetivo iz curague, ki jo napnejo tako, da omogoča streljanje puščic. Puščice imajo osti iz trdega lesa, kosti ali kovine in so premazane s strupenim kurarejem. Vsi moški obvladajo izdelovanje osti. Najbolj razširjene so suličaste osti iz bambusa za lov in vojskovanje (Delgado 2011, 51).

5.5 OBLAČILA IN OKRAŠEVANJE TELES

Tradicionalno vsa ljudstva amazonskega območja nosijo okroglo pričesko, in sicer tako moški kot tudi ženske. Obrvi, trepalnice, pazdušne in sramne dlake si pristrižejo, brado pa si obrijejo s škarjami ali z bambusovim nožem. Ušesne mečice, nos in koticke ust predrejo z debelo trstiko in nanjo pritrdijo okraske in perje. Ženske in moški nosijo debele ogrlice, pogosto okrašene z živalskimi zobmi in kremplji. Lovci okrog vratu nosijo zaščitne amulete. Praviloma vsi Indijanci z amazonskega območja okrog zapestij, gležnjev in na čelu nosijo okraske iz človeških las ali naravnih vlaken. Pri mnogih skupinah je pas iz človeških las najdragocenejše darilo, ki ga moški lahko podari svoji izvoljenki (Delgado 2011, 42).

Tradicionalno moški pri Yekuancih nosijo moški sramni predpasnik, ženske pa manjše predpasnikom podobna oblačila rdeče, bele in modre barve, okrašene z raznovrstnimi semenkami in resami iz posušenih semenskih strokov ali palmovih listov. Pogosto si tako moški, kot tudi ženske zavezujejo raznobarvne trakove okoli gležnjev, pod kolena in na rokah na nadlakti. Nakit je pomemben del garderobe. Izdelujejo jih večinoma iz semenk, živalskih zob, krempljev, rogov itd. Moški v prebodenih ušesih nosijo trstike, okrašene s pisanim ptičjim perjem. Lase si tako moški kot ženske strižejo kratko okoli glave. Kožo si krasijo z barvami, predvsem rdečo in modro (World Culture Encyclopedia 2013b).

Tradicionalen način okraševanja teles je pri Sanemcih podoben kot pri Yekuancih, le da si Sanemci še v večji meri kot Yekuanci okrašujejo telo, predvsem obraz, z raznobarvnimi poslikavami. Moški enako kot Yekuanci nosijo le pasove okoli ledij,

sicer pa so goli. Velik pomen ima tudi nakit, narejen iz semenk, zob, kosti, perja, rogov, krempļjev in drugih naravnih materialov (World Culture Encyclopedia 2013a).

5.6 VLOGE SPOLOV, LASTNIŠTVO, DRUŽBENI IN POROČNI SISTEM

5.6.1 Vloge spolov

Tako pri Yekuancih kot tudi Sanemcih so določene naloge, ki jih izvajajo moški oziroma ženske. Moški praviloma izvajajo lov, ribolov, podirajo drevesa, čistijo površine za obdelovalne površine, gradijo hiše in kanuje, pletejo različne košare in viseče mreže (hamake). Ženske skrbijo za otroke, nabirajo divje sadeže, pletejo košare, predejo bombaž, pripravljajo obroke hrane in žanjejo pridelke z obdelanih površin. Delitev med spoloma je pri Sanemcih manj ostra kot pri Yekuancih (Colchester in drugi 2004, 22).

5.6.2 Pojmovanje lastnine

Ena glavnih družbenih norm pri Yekuancih in Sanemcih je delitev hrane med vse prebivalce v vasi. Posledica takšne delitve hrane je, da pomanjkanje hrane občutijo vsi prebivalci hkrati, zaradi česar so odločitve za rešitev pomanjkanja sklenjene kolektivno. Odločitev za organiziranje skupinskega pohoda za lov, nabiralski pohod ali končna odločitev za preselitev vasi je torej skupna. Kljub temu pa imajo gospodinjstva že tradicionalno tudi privatno lastnino. Orodje in pripomočki, kanuji in hiše se namreč smatrajo kot privatna lastnina. Tudi vrtovi so načeloma privatna lastnina, pri čemer pri Sanemcih pripadajo glavi družine, ki je moški, pri Yekuancih pa je to ženska (Colchester in drugi 2004, 23–24).

Glede na temeljno razliko pri stalnosti oziroma nestalnosti bivališč (Sanemci se selijo pogosteje kot Yekuanci) je lastništvo lovskih in nabiralskih področij pri Yekancih in Sanemcih drugačno. Yekuanci tradicionalno živijo v bolj stacionarnih naselbinah, zato je v navadi določanje lovskih področij, ki so v lasti celotne skupnosti. Z njihovim rotiranjem in določanjem pravic, kdaj in koliko se sme področje izkoriščati, vzpostavijo

enakomerno izkoriščanje posameznih območij in s tem ustrezne pogoje, da si živali in rastline opomorejo od lova oziroma nabiranja (Colchester in drugi 2004, 24).

Nasprotno Sanemci takšnega sistema ne poznajo, saj so tradicionalno veliko bolj nomadski in že s pogostimi selitvami omogočajo, da območja z lovom in drugimi vplivi ne prizadenejo preveč. So pa pogoste lovske poti, ki pripadajo samo določenemu lovcu, in sicer do določenih najdišč, na primer medu, palm ali dreves, ki so primerne za izdelavo kanujev (Colchester in drugi 2004, 24).

5.6.3 Družbeni sistem

Družbeni sistem Yekuancev temelji na avtonomnih vaseh, ki so sestavljene iz več razširjenih družin. Politično avtoriteto v vasi ima poglavar in skupnost starešin, ki so praviloma glave družin (World Culture Encyclopedia 2013b).

Nasprotno od Yekuancev strogo gledano v družbenem sistemu Sanemcev ni poglavarja, čeprav so najmočnejši šamani zelo spoštovani. Odločitve se namreč sprejemajo s konsenzom vseh odraslih moških članov družine, pri čemer imajo ženske vpliv s posrednim vplivanjem preko svojih moških. Prav tako nihče ni lastnik zemljišča, ampak ta pripada celotni skupini. Statusa osebe se ne meri z velikostjo lastnine, ampak po svoji velikodušnosti (BBC Tribe 2008b).

Odločitve se pri Sanemcih torej sprejemajo s konsenzom, vsak član skupnosti lahko pove svoje mnenje. Tudi avtoriteta šamanov med Sanemci je manjša kot pri Yekuancih, saj je kar 8 od 10 moških aktivnih šamanov, kar pomeni, da je njihova moč razpršena in torej ni skoncentrirana na zgolj enega šamana (Colchester 2004, 26).

5.6.4 Poročni sistem in družina

Pri Yekuancih so zaželene poroke med bratrance, še posebej v prvem kolenu; ali med starimi starši in vnuki. Mnogoženstvene zveze med moškim in sorodstveno povezanimi ali nepovezanimi ženskami niso redke (World Culture Encyclopedia 2013b).

Tudi Sanemci (enako kot vsi Yanomamiji) imajo jasno določena pravila glede ustreznih partnerjev za poroko, in sicer morata biti partnerja bratranca, idealno pa dvojna križna bratranca, ki je možna kombinacija v primeru izmenjave sester. Dekleta se ponavadi poročijo kmalu po prvi menstruaciji z nekoliko starejšimi fanti okoli 20-ih let. Fant mora pri družini dekleta živeti in pomagati še več let po poroki. Mnogoženstvo je dovoljeno in približno 10 do 20 % moških ima več žensk. Moški in ženske imajo v povprečju v življenju 2.8 partnerjev. Pri tem se 75 % vseh zakonov konča zaradi ločitve, preostalih 25 % pa zaradi smrti partnerja (World Culture Encyclopedia 2013a).

Skrb za družino je pri Sanemcih izključno naloga žensk. Ženske imajo svoje otroke ves čas ob sebi, in sicer jih v obdobju, ko so še dojenčki, nosijo v enostavnem kosu blaga, ki ga ima ženska obešenega diagonalno preko desne rame do levega boka oziroma obratno. V tem času mati nosi otroka ves čas s seboj, v gozd, na vrt, skratka ves čas, ne glede na to, kaj dela. V času, ko se otroka odvaja od dojenja, za otroke pogosto skrbijo tudi starejše sestre ali druge ženske sorodnice. Moški se z otroki praviloma ne ukvarjajo. Z majhnimi otroki preživijo zelo malo časa na dan (manj kot pet minut na dan). V nasprotju s fanti, morajo mlade deklice že kmalu začeti opravljati določene delovne naloge, in sicer spremljajo matere na vrtnarjenje in nabirajo rastline v gozdu, pomagajo pri pripravi hrane. Mladi fantje nasprotno nimajo delovnih nalog, ampak večino svojega časa porabijo za igro, na primer streljanje igrač z loki in pohode v bližnje gozdove. Starši spodbujajo sinove in hčere, da so odločni in da se na žaljivke odzivajo s fizično ali verbalno agresijo. Telesno kaznovanje (klofutanje, udarci, ali udarci s predmeti) niso nič nenavadnega (World Culture Encyclopedia 2013a).

Tako pri Yekuancih kot tudi pri Sanemcih je pomemben obred prehoda iz otroštva v odraslost. Fantje in dekleta morajo za dokaz odraslosti prestati obred, in sicer morajo fantje prestati preizkušnjo z bičanjem in z mravljami, mlada dekleta pa so ob prvi menstruaciji poslana v osamo, po šestih mesecih pa se dekletu ostrižejo lasje, in ko lasje spet zrastejo, je dekle zrelo za možitev (World Culture Encyclopedia 2013a in 2013b).

5.7 VEROVANJA, OBREDI IN ZDRAVILSTVO

Yekuanci imajo kompleksno kozmologijo in razlikuje tri stopnje: nebesa, zemljo in podzemni svet. Šamani zdravijo bolezni, ki nastanejo zaradi vdorov duhov, prestopanj, ali izgube duše. Uporabljajo zaneseno petje (*chantanje*) in klopotce, dim, masaže, ali pa pihajo oziroma izsesajo bolezen iz bolnika. Pokojne osebe pokopavajo različno glede na način smrti. Umrle, ki so umrli izven hiše, pokopljejo s kanuji stran od vasi. Umrle, ki pa so umrli v hiši, pokopljejo pod njihovimi visečimi mrežami (*hamakami*). Umrle, ki so umrli zaradi nekega dogodka, pri katerem je umrlo več ljudi, pokopljejo v hiši, ki jo nato požgejo do tal (World Culture Encyclopedia 2013b).

Yanomami (in med njimi Sanemci) so med amazonskimi etničnimi skupinami najbolj ohranili starodavne šege. Ne verjamejo v smrt in da prebolijo izgubo ljubljene osebe, organizirajo skupinski obred, med katerim pojedjo pepel iz sežganih kosti pokojnih, ter tako vzdržujejo kontinuiteto življenja (Delgado 2011, 40).

Sanemci verjamejo, da je kozmos sestavljen iz štirih paralelnih ravni oz. plasti. Zgornja raven je prazna in je bila nekoč poseljena s predniki, ki so se spustili na nižje ravni. Druga raven je nebo, kjer domujejo duhovi umrlih; ter kjer poteka življenje podobno kot na zemlji, le da je lov boljši, hrana okusnejša in duhovi ljudi so mladi in lepi. Tretja raven je zemlja, pod zemljo pa je četrta raven: podzemlje. V podzemlju živijo »amahiteri«, pradavni duhovi, ki škodujejo živim bitjem. Katoliški in evangeličanski misijonarji so bili s posameznimi skupinami v stiku 1950-ih let dalje, a so bili praviloma neuspešni pri verskem spreobračanju, saj je tradicionalno verovanje premočno (World Culture Encyclopedia 2013a).

Identiteta Sanemcev je tesno povezana z deževnim gozdom. Sanemci imajo zelo veliko spoštovanje do živali, ki jih lovijo in duhovi teh živali igrajo pomembno vlogo v njihovih verskih prepričanjih (Staffordshire Learning Net Geography 2012). Sanemci verjamejo v sanjski svet, in sicer po njihovi razlagi živijo duhovi vsega okoli njih. Drevesa, živali, skale in voda imajo vsi duha. Nekateri duhovi se lahko uporabljajo za zdravljenje, drugi prinašajo nesrečo in smrt. Šamane v njegovih sanjah obiščejo duhovi in šaman tako lahko napove prihodnost. Štirje od petih Sanemcev so šamani, vendar pa se spretnosti intenzivno učijo dlje časa (BBC Tribe 2008b).

Šamanizem je nasploh prisoten pri staroselskih ljudstvih tega območja. Šaman je prvi zdravilec v skupini. Vzrokov, zakaj je nekdo zbolel, je lahko veliko: morda je prekršil tabuje ali moralne norme skupnosti, ali je postal žrtev napada hudobnih duhov. Ko gre za otroka, je bolezen lahko posledica izgube duše. Šaman praviloma vedno zdravi s pomočjo duhov, ki jih prikliče v obredih s petjem in plesom (Delgado 2011, 28).

Poleg moči duhov pa staroselska ljudstva uporabljajo tudi moč narave, ki je v tem delu sveta še toliko bolj pestra in bogata. Tropski deževni gozd je neizčrpana lekarna, v kateri je izbor izdelkov tako širok kakor v lekarnah na Zahodu. Indijanske skupine poznajo neštete zdravilne rastline, hkrati pa imajo znanje za duhovno zdravljenje, s katerimi zdravijo številne bolezni (Delgado 2011, 28).

Številne rastline in živali tega območja so edinstvene in se nahajajo le v amazonskem področju, zato so zahodnemu zunanjemu svetu številne vrste nepoznane ali pa znane le bežno. Nasprotno so staroselska ljudstva odlični poznavalci rastlin in zelišč deževnega gozda in njihovih značilnih lastnosti ter možnosti uporabe. Korenina »barbasco« se na primer uporablja za omamljanje rib. Rastlina je tako močna, da v potoku s svojimi kemikalijami povzroči ohromelost rib, zaradi česar jih je lažje ujeti. Lubje tega drevesa vsebuje tudi halucinogeno drogo, imenovano »ebene«, ki jo Sanemci uporabljajo pri verskih obredih. Lubje segrevajo nad ognjem, da pridobijo smolo. Smolo nato zavrejo in jo pustijo, da se strdi. Tako pripravljeno snov možje v vasi - šamani - zmeljejo in jo uporabljajo za njuhanje. Snov naj bi jim namreč pomagala pri komuniciranju z živalmi in z duhovi deževnega gozda. Snov »ebene« poznajo Sanemci in druga ljudstva že stoletja, zahodni znanstveniki pa so jo odkrili šele dokaj pred kratkim in sedaj proučujejo, kako bi jo lahko uporabili v sodobni medicini (Staffordshire Learning Net Geography 2012).

6 EMPIRIČNI DEL - YEKUANA IN SANEMA DANES – ETNOGRAFSKI PREGLED

6.1 UVOD

Empirični del temelji na dejanskem obisku območja reke Caure, in sicer v letu 2008 in ponovno v letu 2009. Obisk leta 2008 je bil eno-tedenski obisk ljudstev Yekuana in Sanema, ki ga je vodil Fabrizio Mosegue, venezuelski ljubiteljski biolog in poznavalec venezuelskega tropskega deževnega gozda ter aktualnega stanja na tem območju. Leto kasneje sem obisk ljudstev Yekuana in Sanema ponovila, tokrat na 14-dnevem obisku ljudstev, skupaj s študentko magisterija antropologije, Adrijano Mandl, ki že več let dela in živi v Venezueli. Skupaj sta oba obiska v Venezueli, skupaj z nekaj-tedenskim bivanjem v deževnem gozdu, eno-tedensko odpravo na Roraimo ter preostalim časom v Venezueli, trajala 9 tednov.

Problematika staroselskih ljudstev je glede na videno stanje ob obisku vsekakor pereča in kompleksna.

Pleme ali »plemenskost« v svetu, ki se spreminja, sta ranljiva zato, ker se toliko plemenskih reči lahko pogubi v razvoju individualnosti, v boju za ugled in v omami zahodne tehnologije. Kadar se srečata zahodna tehnologija in plemenski svet, tribalizma ne spodkoplje le tuja kultura, ki zida z jeklom, opeko, betonom in steklom, ki poje po diatonični lestvici, ki zgodbe bolj piše in bere kot pripoveduje in posluša, ki prezira vrhunsko sproščenost plesa; spodkopava ga tudi vrsta povsem tujih idej – povzdigovanje posameznih osebnosti, spodbujanje tekmovalnosti, hlepenje po moči in gmotnih dobrinah, poudarjanje nenehnega tehničnega napredka, obsedeno nabiranje znanja, zapisovanje in ohranjanje umetniških stvaritev. (Stacey 1979, 9)

V nadaljevanju sledi etnografski pregled, v katerem je opisano stanje ljudstev Yekuana in Sanema. Razlogi za aktualno stanje in možne smeri razvoja so razdelani v ločenem poglavju. V naslednjem poglavju so torej opisani zgolj izsledki iz nekaj tedenskih odprav v vasi ljudstev Yekuana in Sanema v letih 2008 in 2009.

6.2 BIVANJE - OPUSTITEV SELITEV IN MODERNE NOVITETE

Ob obisku vasi ljudstva Yekuana kot tudi Sanema obiskovalec že ob prihodu opazi izrazito dvojnost in nasprotujoče si oblike bivanja in življenja, kombinacije prastarega in modernega.

Prebivalci vasi živijo v bivališčih, ki so po večini še vedno zgrajena na tradicionalen način. Enostavne lesene konstrukcije, krite s palmovimi listi, brez sten. Ognjišče, viseče mreže, nekaj posode, povsem osnovna oprema; kot tradicionalno že tisočletja. Nekatere kolibe so zadelane z blatom, ki jih praviloma uporabljajo le za spanje ponoči in skladiščenje pridelkov, vse dnevno življenje pa poteka v tradicionalnih kolibah brez sten. Kljub temu pa je taista Yekuanska vas »modernizirana«. Moderne novosti bodo v oči. Kljub odročnosti vasi sredi deževnega gozda globoko v notranjosti porečja reke Caure, so moderne novosti prišle tudi v te kraje.

V eni od hiš nas preseneti prizor; in sicer povsem klasična podoba tradicionalno zgrajene kolibe, pred njo pa na mizici postavljen TV, poleg njega pa še DVD predvajalnik.

Slika 6.1 in 6.2: Tradicionalna hiša v yekuanski vasi z modernimi novostmi (TV in DVD)

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2008).

Po vasi stojijo stebri z improvizirano javno razsvetljavo, žarnicami, zaščitene s odrezanimi plastenkami. Električno pridobivajo s sončnimi kolektorji, ki jih zagledamo

nekaj deset metrov stran. V prvo yekuansko vas je električna prišla pred okoli 10 leti in od tedaj je vse več vasi, ki elektriko želijo in jo tudi že imajo.

Yekuanec, ki ob kolibi, iz katere se iz ognjišča vali dim in ostali poležavajo v visečih mrežah, kot že stoletja doslej, kosi travo z motorno kosilnico na nitko (laks). Kosec je hkrati opremljen sodobno z vsemi ščitniki za oči in tako še toliko bolj izstopa iz sicer idilične podobe indijanske vasice. Na vprašanje, od kod vsa sodobna oprema, od domačinov dobimo jasen in enostaven odgovor: pripeljejo se s kanuji.

Slika 6.3: Fotovoltaične celice v yekuanski vasi

Slika 6.4: Tradicionalno bivališče z modernim koscem v ozadju

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2008).

Tradicionalni leseni kanuji »deblaki« so namreč opremljeni z močnimi bencinskimi motorji in tako omogočajo enostaven dostop do »zunanjega sveta«. Cena 100 litrov bencina znaša le 1 EURO, kar je tudi za revnejša indijanska ljudstva majhen znesek. Posledično ima skoraj vsak kanu nameščen motor, ki omogoča hiter transport po reki. Tako se učinkovito povezujejo z vami izven indijanskih skupnosti. Selitve, ki so bile prej nujne za zagotovitev ustreznega dovolj bogatega okoliša za lov in učinkovito poljedelstvo, zdaj niso več potrebne. Yekuanci se sedaj praviloma ne selijo več, oziroma se selijo le še posamezne skupine.

Tako kot pri ljudstvu Yekuana so izrazite spremembe tudi pri Sanemcih. Sanemci so bili tradicionalno pol-nomadi, ki so se tudi po večkrat letno preselili. Posledično z

njihovo kulturo nomadstva in samozadostnosti so bili še do nedavnega relativno izolirani. Danes zaradi manj pogostih selitev gradijo trdnejše zgradbe, zaradi česar so si danes vasi Sanemcev in Yekuancev precej podobne. Vasi so večinoma sestavljene iz več enostavnih kolib brez sten, enostavne lesene konstrukcije, krite s palmovimi listi, ter stavb, katerih stene izdelajo z blatom. Te praviloma uporabljajo le za spanje ponoči in skladiščenje pridelkov. Vse dnevno življenje poteka v enostavnih kolibah, ki zaradi prijaznega tropskega podnebja nimajo sten. V večjih vaseh je tudi danes večja okrogla stavba, ki je namenjena skupnim dejavnostim.

Stacionalizacija vasi oziroma opustitev tradicionalnih selitev ima globlji družbeni pomen na kulturo ljudstva (BBC Tribe 2008b), o katerem širše pišemo v nadaljevanju. Sanemci so se kot pol-nomadsko ljudstvo še pred 20 leti redno selili po deževnem gozdu, danes pa ostajajo stacionalizirani v relativno stalnih bivališčih. Danes ima vas od 40 do 300 prebivalcev. Nekoč so bile vasi veliko manjše z le nekaj prebivalci, zdaj se podira osnovni družbeni red in način življenja (Staffordshire Learning Net Geography 2012).

Slika 6.5 in 6.6: Preprosto življenje v yekuanski vasi

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2009).

Odločitev, da tradicionalno pol-nomadsko ljudstvo ostane na enem mestu, ogroža njihove najbolj temeljne tradicije. Poleg osiromašenih virov hrane imajo stalna bivališča tudi globlji vpliv na vsa področja bivanja in življenja ter na celotno družbeno organizacijo ljudstev. Družbene norme so spremenjene, tradicionalne vrednote nimajo

več veljave, pojavili so se številni gospodarski in ekološki problemi (BBC Tribe 2008b).

Kot ena od posledic stalnih bivališč pri Sanemcih, ki so izraziti lovci, moške lovske spretnosti postajajo vse bolj odveč in tradicionalna skupnost začne izgubljeni svojo harmonično ravnovesje z naravo, ki je temelj njihovega sistema vrednot. Ena od posledic je, da so ljudje brezvoljni in halucinogene spojine ne uporabljajo le za obredne namene, temveč »rekreativno« (BBC Tribe 2008b).

6.3 POLJEDELSTVO, NABIRALSTVO, LOV IN RIBOLOV DANES

Ena od pomembnih negativnih posledic stalnih bivališč je osiromašenje resursov za prehrano – področje okoli vasi je izropano, tako da je tradicionalen lov postal veliko manj pomemben kot nekdanj. Zemlja na vrtovih je zaradi nepoznavanja kolobarjenja postala manj rodovitna. Posledično je v nekaterih skupnostih pomanjkanje proteinov postal resen problem, predvsem pri Sanemcih, ki so bolj »celinski«. Yekuanci ta problem relativno uspešno premagujejo z lovom v bolj oddaljenih področjih, kamor se vozijo z motornimi čolni (Colchester in drugi 2004, 48).

Yekuanci že tradicionalno v bližini svojih vasi gojijo relativno velike nasade pridelkov za potrebe prehrane. Največ gojijo juko, imenovano tudi manioka, v manjših količinah pa tudi koruzo, sladki krompir, banane, platanose, paprike, ananas, papaje in podobno. Za potrebe oblačil gojijo tudi bombaž. Glavni vir hrane so gomolji juke, iz katerih izdelujejo kasave, ki ima vlogo našega kruha. Danes so njihovi vrtovi zaradi opustitev selitev še večji kot nekdanj, težava pa je v slabi rodovitnosti zemlje, saj kolobarjenja ali drugih načinov izboljšanja zemlje ne poznajo. V preteklosti so namreč s selitvami in vsakokrat novimi poljedelskimi površinami, ki so jih pridobili s požigalništvom, omogočili ustrezno kakovost zemlje.

Sanemci tradicionalno niso imeli večjih nasadov ob svojih naselbinah, saj so se kot nomadsko ljudstvo konstantno selili tudi večkrat na leto. Iz tega razloga niso mogli imeti trajnejših in večjih nasadov. Z ustalitvijo sanemskih skupnosti in pojavom stalnih naselbin so tudi Sanemci pričeli gojiti nasade rastlin v večjem obsegu. Danes zato gojijo podobne vrtnine kot Yekuanci, vendar pa njihovi nasadi kljub temu ostajajo skromnejši

in predvsem manj raznoliki, gojijo le nekaj glavnih vrtnin, predvsem juko. Sanemci tako danes preživijo veliko več časa v svojih nasadih pridelkov, kot so jih nekoč, posledično pa juka oz. kasava v njihovem jedilniku danes obsega veliko večji delež kot nekoč. Sanemci so tudi danes slabi poljedelci, saj so tradicionalno bili izraziti lovci in nabiralci, s poljedelstvom pa so se ukvarjali malo.

Hrano tako Yekuanci kot tudi Sanemci še vedno pripravljajo na tradicionalen način, vendar pa pri tem uporabljajo tudi moderne pripomočke. Navajam primer izdelave kasave iz juke, ki je bil ob našem obisku enak tako v vaseh Yekuancev kot tudi pri Sanemcih.

Gomolje juke oziroma manioke izkopljejo, očistijo in namakajo v vodi, da izpustijo čim več lastnih sokov, ki so sicer strupeni in jih uporabljajo za opijanje in šamanske namene. Nekoč so gomolje namakali v lesenih čebrih, danes pa se kosi juke namakajo v velikih kovinskih ali plastičnih sodih. Kašo nato drobno naribajo. Pri tem danes ženske uporabljajo strgalnik, ki ga poganja bencinski motor.

Z namenom odstranitve čim več strupenih sokov nato naribano kašo stiskajo v pletenih, prožnih in posebej za to oblikovanih tulcih. Tulce tudi danes uporabljajo še prav takšne kot nekoč. Obesijo jih na posebej za to namenjene lesene konstrukcije, ki omogočajo lažje stiskanje kaše. Stisnjeno kašo nato stresejo iz tulcev in jo hranijo do porabe. Drobno, krušljivo, suho zmes nato pri končni izdelavi kasave pomešajo z vodo in na tanko razporedijo po okroglih, sitom podobnih, do 1 m širokih plitkih košarah, ki jih nato sušijo na soncu. Rezultat so tanki, suhi in krhki okrogli kosi, premera do 1 m, imenovani »kasave« (*casabe*). Po okusu in izgledu bi jih lahko primerjali s pustimi, neslanimi orjaškimi krekerji. Kasave so krhki, zato se ga pri jedi lomi na manjše kose.

Slika 6.7: Juka ali manioka

Slika 6.8: Namočeni gomolji juke

Slika 6.9: Stisnjena kaša juke

Slika 6.10: Kasava, pripravljena za jed

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2009).

Opustitev tradicionalnih selitev ima pomemben vpliv na naravne danosti tudi glede lova. Tradicionalno so bili Yekuanci tako poljedelci kot lovci, Sanemci pa predvsem odlični lovci. Z večjo stalnostjo naselbin oziroma izrazito manj pogostim preseljevanjem, pa je lov danes izgubil večino svojega pomena. Možnosti dobrega ulova so namreč veliko bolj omejene kot v preteklosti, saj so nekoč ob ugotovljenem pomanjkanju svoja začasna bivališča preselili in jih ponovno postavili tam, kjer so bile najboljše možnosti za lov. Danes bivališča postavljajo tam, kjer so boljše možnosti za povezavo z modernim svetom, dodatno pa je zaradi stalnosti naselbin okoliš za lov izropan. Manko ulova nadomeščajo z gojenimi živalmi, predvsem s perutnino in prašiči.

6.4 OBLAČILA IN OKRAŠEVANJE TELES DANES

Danes številni Yekuanci in tudi Sanemci nosijo zahodnjaška oblačila – ponošene in raztrgane majice, kratke hlače, krila, ki jih kombinirajo s tradicionalnim nakitom, ki tudi danes ostaja pomemben del garderobe. Oblačila si pogosto pripeljejo sami z motornimi kanuji, dobijo pa jih tudi od obiskovalcev (učiteljev, zdravnikov, turistov, različnih drugih obiskovalcev vasi).

Predvsem Sanemci vsakodnevno še vedno uporabljajo okraševanja telesa z barvami, predvsem po obrazu, Yekuanci pa poslikav telesa z izjemo obrednih priložnosti, ne izvajajo več v tolikšni meri.

Slika 6.11: Deklica ljudstva Sanema s tipičnimi barvitimi pasovi in okrašenim obrazom

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2009).

6.5 DRUŽBENE NORME DANES – LASTNINA, DOBRINE, PRODAJA

Opustitev selitev ima globlje posledice na ljudstvi in ogroža njihove najbolj temeljne tradicije. Poleg osiromašenih resursov hrane imajo stalna bivališča namreč tudi globlji vpliv na celotno družbeno organizacijo. Družbene norme so spremenjene, tradicionalne vrednote nimajo več veljave, pojavili so se številni gospodarski in ekološki problemi. Vse pomembnejši postajajo lastnina, dobrine in prodaja (BBC Tribe 2008b).

Tradicionalno so bila pri Yekuancih in Sanemcih gradnje hiš, obsežnejši lovi in čiščenja površin za vrtove skupinska dela. Delo na poljih in vsi nasadi so bili tradicionalno v skupni lasti. Danes so vse pogostejše razmejitve med skupnim in zasebnim tudi na teh področjih. Nasadi vrtnin so bili še do nedavnega v skupni lasti in so se tudi pridelki enakovredno delili med prebivalce, danes pa zaradi vse pogostejših nesoglasij, saj so nekateri namesto dela na polju čas raje namenjali opraviлом in izdelkom, za katere so lahko s prodajo iztržili zaslužek, ki ga z ostalimi niso delili, vse pogosteje uvaja privatna lastnina. Uvajajo se tudi obsežna zasebna območja vrtov. Navedeno je prisotno predvsem v tistih vaseh, ki so zunanjim obiskovalcem lažje dostopna in imajo pogostejše stike z obiskovalci, zaradi česar je tudi prodaja dobrin (in s tem zaslužek) lažja.

Kot dokaz o vse večjem pomenu ekonomskih koristi je izgradnja kanujev za prodajo. Nekoč so moški skupaj izdelovali kanuje, ki so jih nato tudi skupaj koristili. Danes je kanuje mogoče prodati, zato jih ne gradijo več solidarno, ampak jih gradijo posamezniki, ki za pomoč pri izgradnji svojim pomočnikom plačajo določeno vsoto denarja. S kanuji, na katere nameščajo močne motorje, je omogočen enostaven transport do drugih oddaljenih indijanskih in »zahodnih« vasi, zato so pomembna dobrina, ki lahko prinaša dobiček in jih zato ne želijo več deliti. Yekuanci zdaj redno s kanuji potujejo do zahodnih vasi, koder kupujejo in prodajajo ter postopoma osvajajo značilnosti moderne ekonomije.

Slika 6.12: Tradicionalni kanuji z bencinskimi motorji so vez z zunanjim svetom

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2009).

Pomembne spremembe so tudi pri delitvi dela. Moški so tradicionalno veliko časa posvetili lovu, gradnji bivališč, pripravi zemlje oziroma požiganju in sekanju dreves. Danes je delež vsega naštetega izrazito zmanjšan, saj se vasi ne selijo več. Glede na to moški pogosteje opravljajo dela na polju, ki so sicer tradicionalno domena žensk, pogosto pa ostajajo v brezdelju. Izrazito zmanjšanje potreb po »moških« delih ima globlji pomen na družbeno življenje, saj se številni moški zaradi brezdelja občutka nekoristnosti zatekajo v pijančevanje in izkoriščanje halucinogenih snovi za zabavo.

A vendar se nekatere vasi vse bolj organizirajo in iščejo vmesno pot med tradicionalnim načinom življenja in zahodnim vplivom. Yekuanci so v velikem delu ohranili svoje tradicije, kozmologijo, mitologijo, ekološko znanje, okrasje in predmete s posebno močjo in tako našli ravnovesje med asimilacijo in svojo enkratno etnično identiteto. Poleg izdelovanja tradicionalnih predmetov za lastno rabo so razvili visokokakovostne obrtniške izdelke za trgovino, s čimer ustvarjajo dohodke in so gospodarsko razmeroma neodvisni (Delgado 2011, 24).

Nasprotno ima večina Sanemcev tudi še danes manj neposrednih stikov s tujci, a kljub temu uporabljajo vse več dobrin »zahodnega sveta«. Dobrine večinoma dobijo od Yekuancev, pri čemer jih Yekuanci pogosto izkoriščajo. Sanemci so že sicer podrejeni Yekuncem, saj so slednji naprednejši od Sanemcev. Z opustitvijo selitev in naselitvijo v bližini Yekuancev so sedaj še bolj odvisni od Yekuancev, za katere lovijo in so njihova delovna sila, v zameno za kovinsko orodje, rezila in platna, ki jih Sanemcem s kanuji dostavijo Yekuanci (BBC Tribe 2008b).

6.6 ZDRAVSTVO, IZOBRAŽEVANJE IN OBREDI DANES

6.6.1 Zdravstvo danes

Intenzivnejši stiki z zunanjim svetom med indijanske prebivalce vnašajo nove bolezni, ki jih nekoč niso poznali in jih na tradicionalen način tudi ne znajo zdraviti. Tuberkuloza in malarija ostajajo glavni problem. Predvsem Sanemci so tradicionalno imeli zelo malo stikov z drugimi ljudstvi. Z izpostavljenostjo novim boleznim so prisiljeni k uporabi zahodne medicine. Ošpice in podobne bolezni so zanje še danes smrtno nevarne in usodne bolezni. Yekuanci in vse bolj številno tudi Sanemci se zato

danes vse bolj zavedajo pomembnosti zdravstvene oskrbe, zato je eden poglavitnih razlogov za stacionalizacijo vasi na dostopnejših predelih ob rekah predvsem možnost zdravstvene oskrbe (Colchester in drugi 2004, 29).

V večjih vaseh so bile zgrajene bolnišnice, vendar pa so te danes pogosto brez ustrezne zdravniške oskrbe. Več o tem pišemo v nadaljevanju. Ob našem obisku yekuanske vasi je bolnišnica samevala in je bila le gola stavba s štirimi stenami, v katerih je bilo postavljenih nekaj povsem dotrajanih bolniških postelj, druge opreme ali zdravil in osebja pa v »bolnišnici« ni bilo. Zdravniki niso prisotni, po mnenju prebivalcev iz vasi zaradi slabih razmer, v katerih zdravniki niso pripravljeni živeti dlje kot nekaj dni, dokler traja njihova zaloga ustekleničene vode.

Slika 6.13: Bolnišnica v yekuanski vasi

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2009).

Za potrebe najosnovnejšega zdravstva je država v 70-ih letih uvedla program »*medicina simplificada*«, po katerem je mlade Yekuance z vsaj osnovnošolsko izobrazbo izobrazila za osnovna zdravstvena znanja in veščine. Hkrati so postavili osnovne ambulante. A kljub temu še danes ostaja težava sanitetni material in pomanjkljivo znanje teh mladih učencev. Danes večino zdravstvene oskrbe predstavljajo mobilne zdravstvene enote, ki večje skupnosti obiščejo enkrat na vsake tri mesece, da poskrbijo za osnovna cepljenja in organizirajo eno-dnevne klinike. To so praviloma mladi študenti medicine, ki se morajo v okviru študija medicine udeležiti praktičnega dela v ruralnih področjih. A kot navedeno, obisk se izvrši le v večjih vaseh, manjših skupnosti pa zdravniška oskrba ne doseže. Zdravstvene enote praviloma obiskujejo le tiste skupnosti, ki so dostopne in so locirane ob rekah, do katerih je

mogoče priti z motornimi čolni. Težje dostopnih ljudstev, predvsem Sanema, ki so še vedno deloma naseljeni v notranjosti džungle, pa zdravstvena oskrba ne doseže. Zdravstvena situacija ljudstva Sanema na področju Zgornje Caure ostaja resen problem (Colchester in drugi 2004, 29).

Staroselska ljudstva se soočajo z novimi boleznimi, za katere šamani nimajo zdravila. Glavni problem so tuberkuloza in malarija, različne bakterijske okužbe ipd. Okužbe z boleznimi zahodnega sveta, kot so ošpice, so opustošili Sanemce. Zato potrebujejo dostop do zahodne medicine s pomočjo transportnih vezi preko Yekuancev, kar pa slabi tradicionalna prepričanja. Tradicionalno pol-nomadski Sanemci so zaradi vdora zahodnih bolezni prisiljeni k opustitvi tradicionalnih selitev in se selijo v bližino drugih večjih vasi, praviloma k Yekuancem, s katerimi v preteklosti nikoli niso živeli skupaj (BBC Tribe 2008b).

6.6.2 Izobraževanje danes

V večjih skupnostih so pod ukazom Huga Chaveza »Šolo v vsako vas!« zrasle skromne šole, koder so otroci deležni osnovne šolske izobrazbe. Naučijo se brati, pisati in računati. Otroci se praviloma izobražujejo v svojem jeziku in v španščini, ki je uradni jezik v Venezueli, hkrati pa se učijo o zgodovini in nastanku države in družbe.

Slika 6.14: Šola v vasi ljudstva Yekuana

Slika 6.15: Otroci ljudstva Yekuana

Vir: foto arhiv Marjetka Borštnik (2009).

Problematiko izobraževanja v staroselskih skupnostih slikovito ponazarja citat s spletne strani yekuanskega poglavarja Isaisa Rodrigueza (v The Yekuana of Jodoimenna):

Razumemo današnjo ironijo: za ohranitev naših tisočletja starih korenin, jezika, zemljišča in tradicije moramo biti izobraženi na sodoben, zahodni način, in sicer o trgovini in medicini, ekonomiji in globalizaciji. Moramo biti konkurenčni, da bi zaslužili in ohranili spoštovanje. Tako kot bo naša prihodnost odgovornost naših otrok, tako so njihove šole danes naša odgovornost. V vsaki vasi si prizadevamo za ohranitev dostojne šolske akademske ravni, da se lahko pozneje mlade yekuanske študente pošlje na izobraževanja v šole po vsej Venezueli.

6.6.3 Obredi danes

Tako Yekuanci kot tudi Sanemci še vedno ohranjajo svojo kulturo s tradicionalnimi obredi in ceremonijami. Tudi šamanizem kljub zahodni medicini in zahodnim boleznim še vedno ostaja močno prisoten.

Yekuanci so v velikem delu ohranili svoje tradicije, kozmologijo, mitologijo, ekološko znanje, okrasje in predmete s posebno močjo in tako našli ravnovesje med asimilacijo in svojo enkratno etnično identiteto (Delgado 2011, 24).

6.6.4 Odraščanje danes

Tako fantje kot dekleta morajo tudi danes še prestatati posebne ceremonije ob prehodu iz otroštva v odraslost. Deklice so tudi danes praviloma primerne za možitev že kmalu po prvi menstruaciji. Dekleta zato hitro zanosijo, ponavadi že okoli 15. leta. Kot primer navajam primer dekleta, ki je ob našem obisku obupano prosila za kontracepcijske tabletk. Dekle je bilo staro okoli 25 let, imela pa je že 8 otrok. V šoli je izvedela za obstoj kontracepcijskih tabletk, čeprav ji je bilo nato težko dopovedati, da ji le en zavojček tabletk ne bo pomagal. Praviloma deklici tudi danes prvega moškega določijo, saj je nato priženjen moški dolžan nekaj let pomagati in delati za dekletovo družino. Pogosto moški kot tudi ženske nimajo le enega partnerja, zato so pogoste tudi zveze na podlagi ljubezni.

7 DEJAVNIKI ZA AKTUALNO STANJE

Problematika staroselskih ljudstev je kompleksna. Dejavnikov za aktualno stanje je več, pri čemer se med seboj tesno prepletajo in so med seboj soodvisni.

7.1 GLOBALIZACIJA, MODERNIZACIJA IN TEHNOLOŠKI RAZVOJ

V dobi razmaha globalizacije, ko vplivi korporacij in dominanca prostega trga vse bolj povezuje ljudi vsega sveta, so se staroselska ljudstva znašla na prepadu, razprta med lokalno močjo svoje kulture in tendencami poenotenja sodobnega sveta (Coates 2004, 15).

Zadnja kolonizacijska doba – ko so evropski narodi in evropska ekonomija osvojili svet – je resno ogrozila staroselska ljudstva in odprla pot svetovni globalni ekonomiji. Danes staroselska ljudstva zato obstajajo le še na »obronkih« razvitega sveta, pri čemer je razviti svet sinonim za industrializirano kmetovanje, popolno urbanizacijo in modernizacijo. Kjerkoli je ugotovljen možen dobiček iz zemlje – za rudarjenje, kmetijske kulture, gradnjo hidroelektrarn ali druge namene – staroselska ljudstva izgubijo zemljo in svoje domove. Posledično obstaja le še nekaj območij, kjer ta ljudstva še lahko živijo tradicionalen način življenja (BBC Tribe 2008a).

Razdalje v svetu postajajo vse manjše, svet postaja »globalna vas«. Tehnološki napredek je omogočil večjo hitrost in s tem zmanjšanje oddaljenosti v relativnem smislu, tako na področju transporta ljudi, zvoka, slike in vseh ostalih oblik informacij, vključno z denarjem. Pri tem se proces globalizacije ne dogaja kot neka nevtralna tehnološka evolucija, ampak ga poganja proces kapitalne akumulacije in svetovne ekonomije (Friedman 1994, 196).

7.2 IZKORIŠČANJE NARAVNIH BOGASTEV, MOČ KORPORACIJ IN TURIZEM

7.2.1 Staroselska ljudstva kot »žrtve napredka«

Ena od posledic tehnološkega razvoja, modernizacije in kapitalizma je intenzivno izkoriščanje naravnih bogastev. Vse večje korporacije z vse večjim vplivom izvajajo vse večje projekte, ki vse bolj neposredno vdirajo tudi v prostor tradicionalno nedostopnih področij in tam živečih staroselskih ljudstev (BBC Tribe 2008a).

Staroselska ljudstva so »žrtve napredka«. Staroselska ljudstva so namreč bila že v preteklosti in so tudi danes žrtve in brez moči proti zahodni ekspanziji napredka. Napredek pri tem pomeni materialne in industrijske vrednosti in ideologijo, pri kateri se izvajalci tega »napredka« staroselskim ljudstvom ne pustijo ovirati na poti pri izkoriščanju zemlje, bogastva in drugih strateških priložnosti (Coates 2004, 18).

Evropske in ameriške družbe kupujejo širna ozemlja v porečju Amazonke ne da bi kdorkoli pomislil na prave lastnike te zemlje, na domačine, ki tam živijo. Svetovni kapital si podreja zadnja svobodno živeča ljudstva na planetu. Ta ljudstva pri svojem boju za obstanek potrebujejo podporo, saj je njihov boj pravzaprav skupni boj vseh zagovornikov naravnega življenja (Burgar 1988, 124–125).

Nepremišljeni posegi in ropanja belcev, ki jih je zaslepilo izobilje na videz brezmejnega tropskega deževnega gozda, so marsikje že uničili okolje z zato področje popolnoma neprimernimi sistemi izkoriščanja ter s tehnologijo in miselnostjo, ki sta mu tuji. Iluzije in razočaranja med osvajanjem Amazonije – od kratkotrajnega razcveta kavčuka, napačno zastavljenih ogromnih plantaž in govedoreje do skoraj povsem neuporabnih cest – izhajajo iz nerazumevanja zapletenosti in krhkosti tamkajšnjega ekosistema, iz napačne predstave o rodovitnosti tamkajšnje zemlje, iz trmastega vztrajanja na evropskih modelih razvoja, zanemarjajoč povsem specifičen značaj področja (Gatto Chanu 2001, 236–238).

Indijanci so s sobivanjem s tropskim deževnim gozdom razvili sposobnost njegovega spreminjanja, ne da bi ga uničevali, in izkoriščanja njegovih virov, ne da bi jih trtili.

Zaradi njihovih metod krčenja zemlje se v zemlji ohranjajo koreninski sistemi, ki zadržujejo erozijo, in v divjini odpirajo le majhne rane, ki se lahko same zacelijo (Gatto Chanu 2001, 236). Indijanec je vedel, da pomanjkanje spoštovanja do živih, rastočih stvari kmalu privede do pomanjkanja spoštovanja do človeka, zato je zavestno iskal stik z naravo in njenim blažilnim vplivom (Burgar 1988, 127).

Nasprotno temu Sveto pismo vseh Kristijanov piše, da je človek nadrejen naravi. Ta preprost koncept razumevanja nakazuje na pravico človeka, da naravo izkorišča za svojo dobrobit, saj je človek nadrejen in ločen od narave. Staroselska ljudstva človeka razumejo kot del narave, zaradi česar imajo le skrbništvo, da naravo maksimalno ohranijo za naslednje rodove (Coates 2004, 136).

7.2.2 Projekti izkoriščanja naravnih bogastev na območju ljudstev Yekuana in Sanema

Venezuela ima bogata nahajališča nafte, zaradi česar je predvsem v letih 1960 do 1980 večino svojih prilivov v proračun ustvarila s prodajo nafte. Z različnimi političnimi dogodki, svetovno krizo in v povezavi z notranjo politiko države pa Venezuela del prihodkov želi ustvariti tudi z drugimi dejavnostmi, kot so pospeševanje gospodarske rasti z obsežnimi investicijskimi projekti, izkoriščanjem gozdov, rudarjenjem in turizmom. Vse to pa ima vpliv tudi na staroselska ljudstva, ki živijo na območjih posameznih predvidenih projektov (Colchester in Watson 1995, 11).

Yekuanci so bili relativno izolirani do leta 1960, ko je venezuelska vlada začela izvajati razvojni načrt za južni del države. V tem načrtu je vlada spodbujala migracije ne-staroselskih prebivalcev (belcev) v to regijo. To je povzročilo razdrobljenost politične strukture Yekuancev, katero so še dodatno poslabšale aktivnosti ne-staroselskih verskih institucij. Leta 1990 so Yekuanci protestirali proti predlaganemu hidroenergetskemu projektu, ki bi spremenil potek rek, ter proti izkopavanju boksita (World Directory of Minorities and Indigenous Peoples 2010).

Marca 1995 so Yekuanci (skupina of La Esmeralda) poslali odprto pismo na SADA-Amazonas (Autonomous Secretariat for the Environmental Development of Amazonas), v katerem so obsodili izgradnjo 2 km dolge pristajalne steze skozi sredino

njihovega ozemlja. Pristajalna steza je ograjena in asfaltirana in je bila zgrajena kot del vladnega razvojnega obmejnega programa PRODESSUR. Steza je namenjena pristajanju letal F-16, čemur naj bi sledili drugi razvojni projekti, med drugim tudi lokalna hidroelektrarna. Yekuanci so izrazili nasprotovanje takšnim projektom, saj neposredno vplivajo na njihovo življenje, poleg tega pa bodo nadaljnji projekti pomenili nadaljnje uničevanje gozdov, in med drugim izgradnjo novih cest (Colchester in Watson 1995, 31).

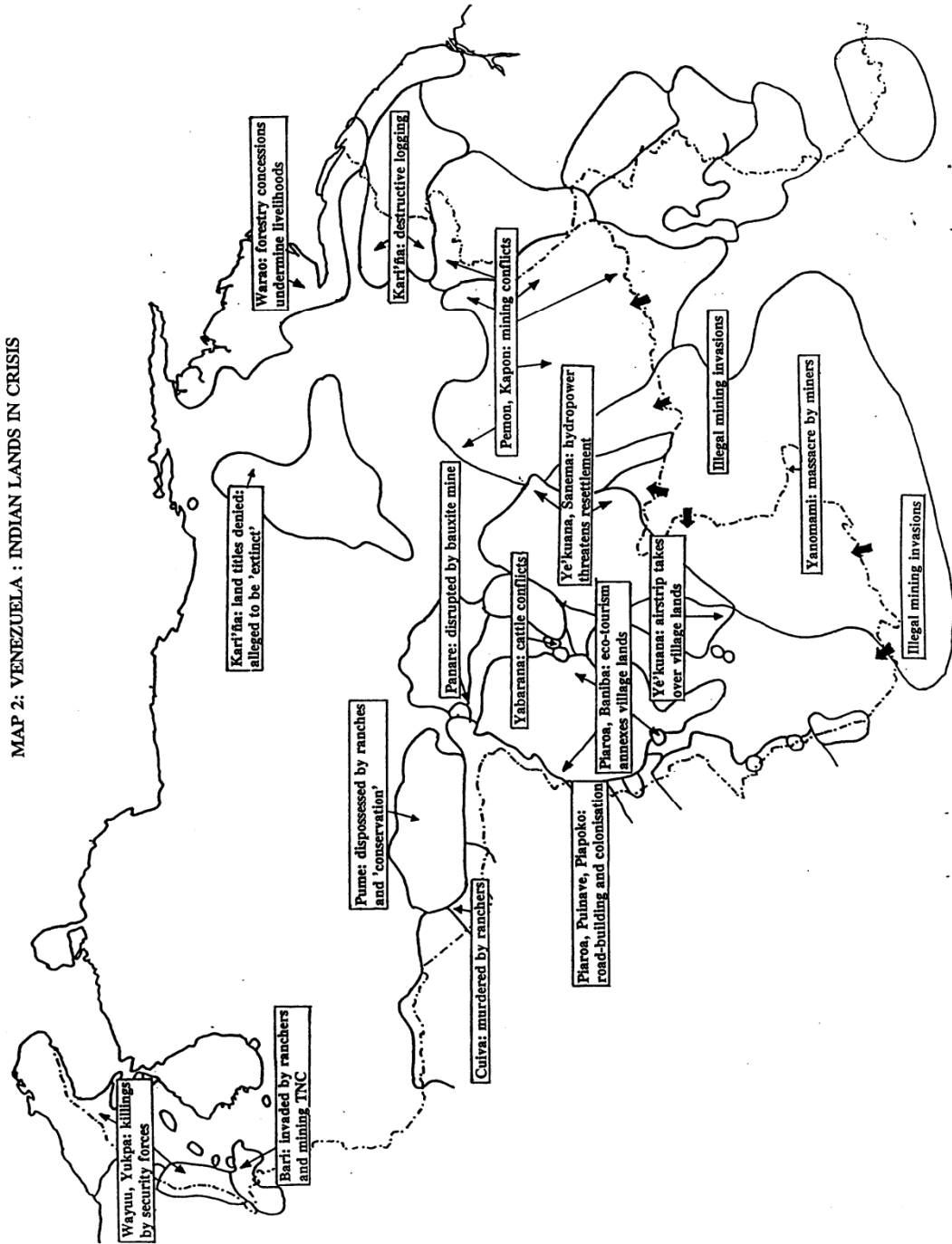
Še do pred nekaj leti so potekali intenzivni dogovori o izrabi obsežnih tropskih gozdov južne Venezuele, med drugim s planirano izgradnjo ogromnih jezov in hidroelektrarn, ki bi poplavili velik del območja bivanja ljudstev Yekuana in Sanema, ter planiran megalomanski projekt izgradnje cestne povezave med San Juanom na zahodu in Santa Eleno na vzhodu, ki bi prepolovila tropski deževni gozd Venezuele. V zvezni državi Bolivar se je nekaj projektov dejansko udeležilo, in sicer rudarski projekti, nekaj hidroelektrarn in nekaj cestnih povezav (Colchester 2004, 29).

Območja reke Caure doslej na srečo niso bila podvržena tem projektom, saj so bili doslej vsi največji projekti ovrženi zaradi tehničnih ali ekonomskih razlogov. Tudi projekt rečnega jezua Merevari na reki Cauri je bil ovržen, zahteval pa bi preselitev več kot 3.700 indijancev iz 40 vasi (Colchester 2004, 30).

Zaradi velikega naravnega bogastva tega območja kljub zakonskim zaščitam grožnja za nadaljnje uničevanje ostaja. Oblasti namreč zaradi različnih pritiskov dogovorov kljub zakonskim obvezam ne spoštujejo, kar utemeljujem v nadaljevanju.

Slika indijanskih ozemelj (na naslednji strani) s predvidenimi posameznimi razvojnimi projekti tega območja, dokazuje resnost problematike. Čeprav je sprejeta obsežna zakonodaja, ki ščiti pravice staroselskih ljudstev, tako na mednarodni, državni kot tudi regionalni ravni (več o tem pišemo v nadaljevanju), namreč ta ne zagotavlja zaščite pred izkoriščanjem bogastev teh območij. Primeri kršitev (več o tem prav tako pišemo v nadaljevanju) so namreč že pravilo.

Slika 7.1: Indijanska ozemlja v Venezueli s predvidenimi razvojnimi projekti

Vir: Colchester in Watson (1995, 8).

7.2.3 Turizem

Masovni turizem ogroža kulturno enovitost. Venezuela je dolgo časa promovirala turizem, s katerim naj bi bila zagotovljena nova delovna mesta, turisti pa bi si zagotovili izjemen oddih v neokrnjenih delih dežele. Številni turisti so zato želeli spoznati staroselska ljudstva. Turizem pa ima tako dobre kot slabe strani. Prednost je dodaten vir dohodka in možnost prodaje izdelkov domače obrti, slabost pa je predvsem grožnja tradicionalnim vrednotam, pa tudi grožnja zdravju zaradi novih bolezni, na katera v staroselskih skupnostih niso odporni. Zdaj velja omejitev vstopa turistov, ki lahko na zaščitena območja, še posebej pa na območja staroselskih vasi vstopijo le z dovoljenjem (Colchester in Watson 1995, 31).

Venezuela je sprejela zakon Ley de Turismo, ki določa, da morajo biti vsi turistični obiski staroselskih skupnosti vnaprej najavljeni in dogovorjeni s staroselskimi predstavniki. Dodatno je država s predsedniškim dekretom sprejela še dodatna pravila za turistično dejavnost na območju zvezne države Amazonas, s katerim je še posebej priznala pravico staroselskim ljudstvom, da so to zaščitena območja, ter posebej še »sveta območja«, koder ni dovoljena nobena oblika turistične dejavnosti brez vnaprejšnjega dovoljenja pristojnega državnega organa. Na žalost so te določbe rutinsko kršene in so zato pogosti spori med turističnimi agencijami in predstavniki staroselskih skupnosti (Colchester in Watson 1995, 31).

7.3 STIKI Z ZUNANJIM SVETOM IN NOVE BOLEZNI

Prodiranje države v območje porečja reke Caure je bilo zelo rahlo do leta 1960 in je še vedno relativno šibko v primerjavi z drugimi območji. Kot stalno prisotni vladni agenciji sta namreč v območju zgornjega dela reke Caure le dve hidrološki postaji, kjer je trenutno zaposlenih nekaj Yekuancev, zgrajenih je nekaj manjših ambulant (v večini večjih yekuanskih in sanemskih vasi) ter nekaj katoliških in evangeličanskih misijonov (Colchester 2004, 29).

A kljub temu so se s prihodom prvih misijonov (pa tudi drugih prišlekov) od leta 1950 dalje začele pomembne spremembe, predvsem na področju izkoriščanja naravnih

resursov in vzorca naseljevanja oziroma preseljevanja ljudstev (Colchester in drugi 2004, 48).

Prebivalci džungle na dotlej nepoznane bolezni namreč niso bili odporni in tradicionalne metode zdravljenja za te bolezni niso učinkovite. Posledično so ljudstva postala odvisna od zdravstvene oskrbe zahodne medicine. Zaradi potrebe po novih zdravilih so se sicer tradicionalno nomadska ali pol-nomadska plemena bila prisiljena ustaliti v bližini transportnih povezav ali zdravstvenih postaj. Ustalitev vasi na enem mestu in opustitev tradicionalnih selitev pa je začelo spodkopavati bistvene tradicionalne vrednote in način življenja plemenskih skupnosti (BBC Tribe 2008a).

Zaradi lažjega dostopa do storitev – šole, ambulante, pristajalne steze, radijska oprema, generatorji, kmetijska mehanizacija – so vasi zrasle in ostale na eni lokaciji dlje časa, kot je to bilo običajno. Posledice so osiromašena zemlja ter pomanjkanje živeža, saj je divjad s stalnim lovom v širši okolici izropana (Colchester in drugi 2004, 48).

Četudi bi se ljudstva danes še želela posluževali tradicionalnih selitev in tradicionalnega načina življenja v džungli, tega zdaj pravzaprav ne morejo več storiti. Zgovorna je izjava enega od predstavnikov ljudstva Sanema (v BBC Tribe 2008b): »Če bi nas lokalni ljudje vprašali za zemljo, bi jim rekli, da je ne damo, ker nočemo več novih hiš, vasi in posekanih gozdov; in naj nas pustijo na miru. Če pa bi prišli ljudje iz velikih mest in bi posekali vse gozdove in zgradili veliko vas z veliko bolnišnico, bi jih bili veseli, saj potem naši otroci ne bi več umirali.«

Na pobudo Chaveza je bila ustanovljena misija Barrio Adentro z namenom zagotovitve osnovne zdravstvene oskrbe tudi najbolj obubožanim prebivalcem države tudi v najodročnejših predelih države. Gre za sistem improviziranih ambulant oz. »ljudskih ambulant«, s čimer bi zagotovili zdravstveno oskrbo vsem tistim, ki nimajo možnosti dostopa do bolnišnice ali klinike. A težava zaradi nezadostnega pokrivanja področja v amazonskih regijah ostaja, saj je prebivalstvo preveč razpršeno na med seboj zelo oddaljenih območjih (Badalič 2011, 312–317).

8 SMERI RAZVOJA

8.1 »ENA KULTURA SVETA«

Prihodnosti ni mogoče z gotovostjo napovedati. Tudi antropologi ne morejo natančno napovedati, kakšne bodo prihodnje kulturne oblike, lahko pa pokažejo trende, ki se kažejo zdaj in bodo imeli posledice v prihodnosti. Podobno, kot biologi ali geologi ne morejo napovedati prihodnosti, lahko pa nakažejo trende, ki se bodo dogajali v prihodnosti. Eden glavnih današnjih trendov v kulturni evoluciji je globalno prevzemanje produktov, tehnologij in prakse industrializiranega sveta. Trend je v smeri homogene »one-world« kulture. Hkrati pa je čedalje bolj prisoten tudi nasprotni trend za vnovično vzpostavitev razlikujočih se kultur. Tretja pomembna značilnost je žal kompleksnost težav, za katere vsaj za enkrat še nismo zmožni najti rešitev. Trenutno razumevanje »globalnega sveta« je namreč takšno, da rešitev ne bo možna, dokler se to razumevanje ne bo spremenilo (Haviland 2000, 791).

Trenutni razvoj gre torej v smeri »ene kulture celotnega sveta«, vendar je hkrati vse bolj prisotna tudi zavest o nujnosti zagotovitve različnih kultur in zaščite le-teh. (Haviland 2000, 791).

8.2 SPREJETI ZAKONI IN KONVENCIJE V VENEZUELI

Pritiski na izkoriščanje tropskega gozda in ogromnih površin so pod vplivom ekonomskega pohlepa prisotni ves čas, a kljub temu je viden napredek v poskusih zaščite področja in tudi prebivalcev. V letu 2000 je Venezuela sprejela novo ustavo (v Colchester 2004, 1 in 33), ki ščiti interese staroselskih prebivalcev. Med drugim v 119. členu ustava »priznava obstoj staroselskih prebivalcev in skupnosti ter njihove socialne, politične in ekonomske organizacije, njihovih kultur, navad in običajev, jezikov in verovanj, kot tudi njihov življenjski prostor in pravice do ozemlja, kjer so tradicionalno živeli in ki je pomembno in potrebno za nadaljnji razvoj in življenje na njihov način...«. Nadalje v 121. členu ustava priznava pravico staroselskih ljudstev za ohranitev in razvoj lastne identitete, kulture, kozmologije, vrednot, spiritualnosti, svetih območij in jezika.

Kot odziv na pritisk staroselskih skupin, kot je krovna organizacija venezuelskih staroselskih ljudstev (CONIVE), je bilo kot eno od prvih dejanj predsednika Cháveza izvedena reforma ustave iz leta 1961. Nova ustava iz leta 2000 tako kot omenjeno daje avtohtonim skupinam določene pravice, vključno s kolektivno pravico do zemlje, uporabo in pravico, da se posvetuje o uporabi naravnih virov na njihovem ozemlju, ter med drugim tudi tri sedeže v nacionalnem kongresu. Noeli Pocaterra iz Wayu ljudstva je kongresnica in ima položaj podpredsednice kongresa (World Directory of Minorities and Indigenous Peoples 2010).

Venezuela je v letu 2001 tudi ratificirala ILO konvencijo 169 (v Colchester 2004, 33), ki prav tako zagotavlja številne pravice staroselskim ljudstvom. Venezuela je dejansko že leta 1983 sprejela zakonodajo, s katero je določbe takrat veljavne konvencije ILO 107 o pravicah staroselskih ljudstev vključila v državno zakonodajo in se s tem zavezala za spoštovanje teh pravic (Colchester in Watson 1995, 12).

Konvencija ILO 107 (ILO 2012a) »The Indigenous and Tribal Populations Convention« je nastala že 1957 in je bila prva mednarodna konvencija, ki je določala mednarodne obveze v zvezi s staroselskimi in plemenskimi skupnostmi. Konvencija 107 pokriva široko področje pravic staroselskih ljudstev, med drugim ozemlje, možnosti zaposlovanja in usposabljanja, obrti, industrije na podeželju, socialno varnost, zdravstvo, izobraževanje in komuniciranje. Zlasti določbe v zvezi zemljo, ozemljem in viri imajo širok razpon in velik pomen. Slednje so v veliki meri enake kot v konvenciji ILO 169 (ILO 2012b), ki je bila sprejeta 1989, in je nadgradnja konvencije ILO 107.

Venezuela je med drugim tudi ratificirala konvencijo o biološki raznolikosti (v Colchester 2004, 33) in skladno s tem sprejela nacionalno strategijo za biološko raznolikost in akcijski plan, ki med drugim predvideva vključitev domorodnih in krajevnih skupnosti v vodenje projektov biološke raznolikosti, in sicer s pospeševanjem njihovega prispevka k spremljanju, nadzoru in skupnem vodenju biološke raznolikosti na ozemljih njihovih prednikov ter sistematizaciji in razširitvi njihovih tradicionalnih znanj o biološki raznolikosti naravnega okolja.

Konvencija o biološki raznolikosti (v Colchester 2004, 2) je mednarodni sporazum, ki zavezuje države, ki so sporazum ratificirale, da bodo zagotovile spoštovanje določb

konvencije. Med najpomembnejšimi člani v zvezi s staroselskimi ljudstvi sta člena 8j in 10c:

Člen 8j

V skladu z nacionalno zakonodajo zagotoviti spoštovanje, varovanje in ohranitev znanja praks in tradicij staroselskih in lokalnih skupnosti, ki poosebljajo tradicionalne načine življenja, pomembne za ohranitev in trajnostno rabo biološke raznovrstnosti; ter spodbujati njihovo širšo uporabo z udeleževanjem in vključevanjem nosilcev tega znanja, praks in tradicij ter spodbuditi pravično delitev izkoriščanja tega znanja.

Člen 10c

Varovati in spodbujati tradicionalno rabo bioloških virov v skladu z tradicionalnimi kulturnimi praksami, ki so združljive z zahtevami ohranitve in trajnostne rabe.

Za udejanjenje člena 10c konvencije je nadalje sekretariat konvencije o biološki raznolikosti v dokumentu Tradicionalna znanja in biološka raznolikost sprejel sklep, da morajo države podpisnice zagotoviti: nacionalno zakonodajo in politiko, v katerem morajo med drugim priznati pravni sistem staroselskih ljudstev, ustrezen sistem vodenja in uprave, ozemeljske in vodne pravice ter nadzor nad svetimi in kulturnimi območji (Colchester 2004, 2).

Venezuela je bila ena prvih držav Latinske Amerike, ki je imela Ministrstvo za okolje (v Colchester 2004, 30). Zakonodaja je določila zaščitena območja – t.i. ABRAE – »Areas Bajo Regimen de Administracion Especial«. Od sredine 1970-ih let je okoli 45 % zvezne države Bolivar in skoraj celotno območje porečja Caure znotraj tega območja.

Pri tem je nastal pravni nesmisel, saj prav definiranje ozemlja kot zaščitene ABRAE ozemlja, lahko pomeni pravno oviro za ozemeljske zahteve staroselskih ljudstev. ABRAE ozemlja namreč vključujejo nacionalne parke, zaščitene cone, nacionalne spomenike, gozdne rezervate, biosferne rezervate itd, pri čemer so ta področja strogo pravno gledano definirana kot »javno dobro« in potemtakem ne morejo biti predmet

privatnega lastništva. Iz tega izhaja možnost, da tudi staroselska ljudstva ne bi mogla uveljavljati ozemeljskih pravic za ta območja (Colchester in Watson 1995, 13–14).

Venezuela je že z ustavo iz leta 1960 sprejela obvezo za zaščito Indijancev in njihovo vključitev v življenje naroda. Poleg tega sprejeti dekret iz leta 1951 prepoveduje dostop do (nedefiniranih) indijanskih območij, za vstop pa so potrebna dovoljenja, ki jih izdaja Dirección de Asuntos Indígenas na ministrstvu za izobraževanje. Z dekretom iz leta 1983, se je postavila tudi zahteva za zagotovitev dvojezičnih medkulturnih izobraževalnih sistemov v avtohtonih skupnostih. Kot rezultat tega odloka so bila na razpolago sredstva za jezikoslovce in univerzitetne profesorje za razvoj učnih gradiv za uporabo v yekuanskih šolah, od katerih so nekatera še vedno v uporabi (Coates 2003, 32).

Po II. svetovni vojni je z ustanovitvijo Združenih narodov svetovna tendenca v smeri zaščite človekovih pravic in med njimi tudi pravic staroselskih ljudstev. Združeni narodi so kmalu po ustanovitvi izdali Deklaracijo človekovih pravic (v Coates 2004, 232). Ta primarni dokument je ovrgel možnost definiranja ene kulture, rase ali etnične skupine kot nadrejene drugi. V deklaraciji je močan poudarek na dejstvu, da imajo vsi ljudje enake osnovne človekove pravice.

Postopoma torej staroselska ljudstva uveljavljajo svoje pravice. Delovna skupina Združenih narodov za Pravice staroselcev (v Maybury-Lewis 2006, 28–29) je izdala seznam pravic, ki naj bi jih staroselci imeli in za katere se prizadevajo:

- samostojno odločanje znotraj posameznih držav,
- zaščito pred genocidom,
- zaščito pred etnocidom,
- zaščito lastne kulture,
- zaščito za lastne institucije vodenja,
- zaščito za lasten odnos do zemlje,
- zaščito za tradicionalne ekonomske aktivnosti,
- lastno zastopanje v vseh postopkih, v katerih se odloča o njih.

Iz navedenega lahko izrazimo skrb, da si morajo ljudstva prizadevati za pravice, ki naj bi bile samoumevne. Eksplicitno navedena »pravica do zaščite pred genocidom« nakazuje na resnost problematike.

Venezuelska vlada je torej sprejela politiko spoštovanja pravic domorodnih ljudstev, vendar pa je pravice potrebno še udejanjiti, med drugim tudi na področju porečja reke Caure, kjer je navkljub sprejeti zakonodaji o zaščiti staroselskih ljudstev večina ozemlja ljudstev Yekuana in Sanema določena kot gozdni predel predviden za sečnjo. Zahtevek za odobritev ozemeljskih pravic staroselskim ljudstvom pa še čaka za sprejem (BBC Tribe 2008b).

8.3 KRŠENJE ZAKONOV IN KONVENCIJ

Staroselska ljudstva imajo danes relativno močno zakonsko zaščito v številnih mednarodnih konvencijah, zakonih, državnih ustavah. Težava je v ignoriranju številnih od teh določb in nespoštovanju osnovnih človekovih pravic. 150 milijonov ljudi, pripadnikov staroselskih ljudstev, živi v več kot 60 državah po celem svetu. Čeprav so njihove ozemeljske pravice pravno priznane v mednarodnem pravu, pa te niso primerno upoštevane nikjer (Survival International).

Tudi Venezuela ne spoštuje dogovorov in ne zagotavlja pravic, ki bi jih morala zagotavljati že z ustavo in z določbami ratificiranih mednarodnih konvencij (Colchester 2004, 33).

Venezuela je uradno priznala ILO konvencijo 107, znotraj nje tudi člen 11, v katerem je eksplicitno priznala kolektivno lastninsko pravico staroselskih ljudstev do ozemlja, ki ga tradicionalno poseljujejo. Na območju reke Caure te zakonske določbe niso bile nikoli udejanjene, zato so tamkajšnja staroselska ljudstva ostala brez pravne zaščite svojega ozemlja (Colchester 2004, 33).

23. aprila 2013 je na spletni strani Forest Peoples Programme (2013c) objavljena ena zadnjih aktualnih novic tega območja, v kateri je med drugim ponovno poudarjena pereča problematika zavlačevanja postopkov priznanja ozemeljskih pravic staroselskim ljudstvom. Zahtevek za priznanje ozemlja ljudstev Yekuana in Sanema, ki je šel preko

vseh potrebnih pravnih ovir že v 90-ih letih, še vedno ni sprejet, pri čemer manjka le še predsedniški podpis. Ljudstvi Yekuana in Sanema si že več kot desetletje prizadevajo za izgon nezakonitih rudarjev iz njihovega območja, vendar doslej neučinkovito. Nedavna raziskava znanstveno raziskovalnih organizacij je pokazala, da ima kar 92 % žensk ljudstev Yekuana in Sanema, ki živijo ob reki Cauri, zastupitev z živim srebrom. Več kot ena tretjina žensk ima tako visoko stopnjo zastupitve z živim srebrom, da imajo kar 5 % tveganje za nevrološke motnje novorojenčkov. Raziskovalci ugotavljajo, da zastupitve izvirajo iz onesnaženosti reke, ki je posledica nezakonitega pridobivanja zlata na tem področju.

Da se Venezuela ne drži dogovorov in ne spoštuje pravic staroselskih ljudstev potrjujejo tudi druge novice. V nadaljevanju navajam kronološko le nekaj od njih:

April 2011: Staroselska ljudstva so proti dodatnim oviram za priznanje njihovih zemljiških pravic. Nov odlok predsednika Huga Chaveza namreč zmanjšuje sodelovanje staroselskih skupin v procesu odobravanja zemljiških pravic. Ustava in zakoni republike Venezuele zagotavljajo močno zaščito avtohtonih ljudstev, med drugim tudi ozemeljske pravice, vendar pa kljub temu, da so staroselska ljudstva vložila številne dobro pripravljene in dokumentirane zahteve za priznanje ozemeljskih pravic, utemeljene s podrobnimi zemljevidi rabe zemljišč, do njihovega priznanja ne pride, saj so vsakokrat blokirane znotraj urada predsednika republike Venezuele. Z novim odlokom bodo postopki le še težji (Forest Peoples Programme 2011a).

Oktober 2011: Staroselska ljudstva venezuelske Amazonije pozivajo vlado Huga Chaveza, da izpolni svojo ustavno obveznost priznanja pravice domorodnih ljudstev na njihovih ozemljih. Le 73 od več kot 3000 vasi imajo priznane svoje ozemeljske pravice, pa čeprav je bil zakon o priznanju ozemeljskih pravic staroselskih ljudstev sprejet že v poznih 1990-ih (Forest Peoples Programme 2011b).

Maj 2012: Krog nasilja in "tihega genocida" spremlja zanikanje ozemeljskih pravic avtohtonega prebivalstva v Venezueli. Članek opozarja, da je vse slabša situacija staroselskih ljudstev posledica vladne zavrnitve priznanja ozemeljskih pravic staroselskih ljudstev, katerih pravica je sicer zagotovljena z ustavo. Ena od posledic

nepriznanja ozemeljskih pravic je tudi uboj voditelja enega od avtohtonih ljudstev, ki si je prizadeval za pravice svojega ljudstva (Forest Peoples Programme 2012a).

Julij 2012: Pomanjkanje politične volje republike Venezuele za priznanje avtohtonih zemljiških pravic potrjuje študija o tej problematiki. Novo poročilo National University Experimental Guayana namreč kaže, da je manj kot 1 % ozemlja Venezuele bilo priznanega kot ozemlje avtohtonih ljudstev. Študija za primerjavo primerja položaj v Venezueli s sosednjo Kolumbijo, kjer je bilo že več kot 34 milijonov hektarov, ki sestavljajo skoraj 30 % nacionalnega ozemlja, pripoznanega kot avtohtono samoupravno ozemlje. Venezuela kljub ustavnim določbam in močnim zakonom, ki naj bi zagotavljali pravice domorodnih ljudstev na njihovih ozemljih (habitatih), obvez ne izpolnjuje in pri uveljavitvi te dolžnosti zamuja že več kot desetletje in bo pri takšni dinamiki za uresničitev svojih obvez potrebovala še vsaj naslednjih 150 let (Forest Peoples Programme 2012b).

Avgust 2012: V skupni izjavi več staroselskih organizacij je objavljena prijava kršitev Venezuelske vlade, ki med drugim kljub vsem zavezam in podpisanim konvencijam načrtuje v zvezni državi Amazonas za skoraj polovico (42 %) zmanjšati ozemlje enega od tamkajšnjih staroselskih ljudstev (Hoti), s čimer bi tradicionalno gozdno ljudstvo, ki je bilo prvim stikom z misijonarji izpostavljeno šele v 60-ih letih, izvzeli iz zaščitene območja in območje odprli za splošno rabo. V izjavi staroselske skupnosti ugotavljajo, da je to le eden izmed več predlogov vlade, ki ne spoštuje dogovorov o zaščiti ozemlja avtohtonega prebivalstva; ter da vlada sistematično krši 119. člen venezuelske ustave in druge dogovore (Forest Peoples Programme 2012c).

11. september 2012: Ameriška komisija za človekove pravice (Inter-American Commission on Human Rights - IACHR) izda sporočilo za javnost, v katerem sporoči, da je republika Venezuela uradno izstopila iz Ameriške konvencije o človekovih pravicah. Nekaj dni pred tem je IACHR ponovno pozvala venezuelsko vlado, naj vendarle izvede preiskavo v zvezi z domnevnim pokolom 80 ljudi v vasi Upper Ocamo. IACHR na izstop odgovarja s pozivom, naj venezuelska vlada vendarle spoštuje dogovorjene obveznosti, saj jo zavezuje enoletni odpovedni rok, hkrati pa venezuelsko vlado poziva, naj ponovno prouči svojo odločitev o izstopu iz Ameriške konvencije o človekovih pravicah. Medtem nacionalne organizacije v Venezueli še naprej pozivajo k

čimprejšnji nepristranski preiskavi o domnevnem pokolu (Forest Peoples Programme 2012č).

10. april 2013: Objavljena je novica o vladnih pogajanjih s tujimi podjetji za odprtje tradicionalno staroselskih ozemelj za rudarjenje, pri čemer država vodi dogovore brez posvetovanja s staroselskimi ljudstvi. Predstavniki ljudstev so še posebej zaskrbljeni zaradi obsežnih načrtov kitajske korporacije CITIC, ki naj bi številne strateške lokacije postavila v osrčju staroselskega ozemlja. Predstavniki staroselskih ljudstev zato zahtevajo priznanje ozemeljskih pravic, zaustavitev odprtih posvetovanj in ustavitvev rudarjenja (Forest Peoples Programme 2013b).

Pozivi Venezuelski vladi za uresničitev svojih dolžnosti so konstantni. Med drugim je World Rainforest Movement skupaj z Survival for Tribal Peoples leta 1995 na ILO (v Colchester in Watson 1995) poslal obširno poročilo o nespoštovanju konvencije ILO 107 s strani Venezuele. V poročilu avtorji navajajo številne kršitve in neaktivnost venezuelske vlade in njenih organov na področju pravic staroselskih ljudstev. Pristojni organi ignorirajo pravice staroselcev, še posebej v zvezi z ozemeljskimi zahtevki. 72 % (podatek iz leta 1992) staroselskih skupnosti ostaja brez kakršnihkoli formalnih ozemeljskih pravic, pri čemer so po vsej Venezueli stalna poročanja o vdorih na tradicionalno staroselska ozemlja, nasilni konflikti in poboji so v porastu še posebej v zvezni državi Amazonas, država dopušča nelegalno rudarjenje, ki večinoma poteka ob vedenju lokalnih politikov in nacionalne garde, hkrati gradi cestne povezave, ki rudarjenje še pospešujejo, eko-turizem se širi.

Venezuela ne krši le pravic staroselskih ljudstev na področju ozemeljskih pravic, ampak tudi na številnih drugih področjih. Poznavalec stanja v tem območju Marcus Colchester s soavtorico (v Colchester in Watson 1995) opozarja na kršitve venezuelske vlade:

- **Kršitve na področju zdravstva:**

Zdravstvena oskrba je minimalna, daleč pod standardom, ki velja za ostale državljane. Po podatkih iz leta 1992 skoraj 87 % staroselskih skupnosti nima zdravniške ambulante. Pomanjkanje zdravniške oskrbe je zelo velik problem predvsem pri izoliranih skupnostih v odročnih predelih daleč od zdravniških centrov in z malo znanja in izkušnjami o zahodnih nalezljivih boleznih. Epidemije, še posebej malarija, so poročane

kot resen problem med Yanomami in Sanemci v zvezni državi Bolivar in Amazonas. Tudi tuberkuloza, ki je od leta 1980 na področju reke Caure in Parague definirana kot endemična, ostaja nerešen problem. Dodatno se pojavlja problem onesnaženih rek in potokov z živim srebrom zaradi nekontroliranega rudarjenja. Venezuelška vlada se na težave ne odziva, kar je kršitev konvencije ILO o pravicah staroselskih ljudstev.

- **Kršitve na področju izobraževanja:**

Venezuelska vlada je skladno s svojimi obveznostmi glede na konvencijo ILO o pravicah staroselskih ljudstev sprejela ustrezno državno zakonodajo, s katero naj bi prebivalcem v staroselskih skupnostih omogočila enake možnosti do izobraževanja, kot jo imajo drugi državljani. Pri tem naj bi staroselskim skupnostim omogočila posebej pripravljen program, ki bi spoštoval njihove kulturne značilnosti, ter bi potekal v njihovem jeziku. Osnovna izobrazba naj bi bila zagotovljena vsem. Po podatkih iz leta 1992 kar 65 % staroselskih skupnosti nima ustreznega dostopa do šolanja. Več kot 40 % staroselskih prebivalcev, starejših od 10 let, pa je nepismenih.

- **Kršitve na področju razvojne politike:**

Situacija je zaskrbljujoča, saj vlada tako na nacionalni, regionalni in lokalni ravni, načrtuje projekte za razvoj osrednjega dela Venezuele, in sicer s projekti rudarjenja, gozdarstva, hidroelektrarn, izgradnje cest in eko-turizma. Staroselske skupnosti so ostro proti projektom, dokler se ne določijo njihove ozemeljske pravice, saj bi v nasprotnem primeru lahko projekte izpeljali neposredno skozi njihova območja in bi neposredno vplivala ali celo ogrozila na njihova življenja.

Pomanjkanje politične volje venezuelske vlade za uresničitev svojih zavez, ki jih ima glede na določbe ustave ter podpisane konvencij, zakone in sporazume, je torej vidno na več področjih. Dejstvo potrjujejo številni članki, dosegljivi na svetovnem spletu, hkrati pa je enako problematiko izpostavilo tudi več sogovornikov ob mojem obisku v Venezueli.

8.4 ORGANIZIRANA ZDRUŽENJA STAROSELSKIH SKUPNOSTI

Ena od aktivnosti za povečanje moči in reprezentativnosti staroselskih skupin so skupna organizirana združenja. Številna staroselska ljudstva so se organizirala, se med seboj povezala in učinkoviteje nastopajo v pogovorih z vladnimi institucijami in drugimi akterji, da bi zaščitila svoje pravice in zavarovali svoje okolje oziroma naravne resurse.

Organiziranih združenj staroselskih ljudstev po svetu je veliko.

V nadaljevanju naštevam le nekaj organiziranih združenj staroselskih skupnosti na območju zvezne države Amazonas v Venezueli:

- Coordinadora de Organizaciones Indígenas de Amazonas (COIAM)
- Organización Regional de Pueblos Indígenas de Amazonas (ORPIA)
- Organización Indígena Piaroa Unidos del Sipapo (OIPUS)
- Organización Yekuana del Alto Ventuari (KUYUNU)
- Organización Indígena Jivi Kalievirrinae (OPIJKA)
- Organización Yanomami (HORONAMI)
- Organización Mujeres Indígenas de Amazonas (OMIDA)
- Organización de Comunidades indígenas Huôttuja del Sector Parhuaza (OCIUSPA)
- Asociación de Maestros Piaroa (Madoya Huarijja)
- Organización Piaroa del Cataniapo “Reyö Aje”
- Organización Indígena de Río Negro (UCIABYRN)
- Organización Hoti de Caño Iguana
- Organización Piaroa de Manapiare
- Organización Yekuana del Alto Orinoco (KUYUJANI Originario)
- Movimiento Político Pueblo Unido Multiétnico de Amazonas (PUAMA)

(Forest Peoples Programme 2013a)

Ljudstvi Yekuana in Sanema sta leta 1990 zaradi pritiskov predvsem v obliki obsežnih razvojnih projektov za izgradnjo jezov in drugih projektov, ki bi neposredno vplivali na njihova življenja, ustanovili skupno več-etnično Organizacijo ljudstev Yekuana in Sanema zgornje Caure, imenovano KUYUJANI (Colchester 2004, 37–42).

Združenje KUYUJANI ORIGINARIO torej zastopa Yekuance na območju zgornjega Orinoca; združenje KUYUJANI pa Yekuance in Sanemce območja zgornje Caure.

Cilji vseh združenj staroselskih ljudstev, ne glede na to, ali gre za lokalno, regionalno, nacionalno ali mednarodno organizacijo, so večinoma podobni.

International Alliance of Indigenous and Tribal Peoples of Tropical Forests (2013) je ena od mednarodnih organizacij, ki si prizadeva za zaščito avtohtonih ljudstev. Cilji delovanja so:

- spodbujati polno priznanje pravic in ozemelj staroselskih ljudstev,
- spodbujati razvoj staroselskih ljudstev in njihovo udeležbo pri odločanju in oblikovanju politik,
- vzpostaviti učinkovita omrežja med staroselskimi ljudstvi na regionalni in mednarodni ravni,
- pripomoči k izmenjavi informacij in izkušenj pri boju za pravice staroselskih ljudstev, s čimer bi učinkoviteje vplivali na procese v zapletenem sistemu Združenih narodov ter različne druge politike odločanja.

8.5 ZDRUŽENJE KUYUJANI

V smeri varovanja pravic in ohranjanja staroselskega načina življenja ljudstev Yekuana in Sanema je bilo s strani navedenih ljudstev ustanovljeno združenje »KUYUJANI« (v Colchester in drugi 2004, 29–45). Združenje je bilo ustanovljeno kot odziv na vladni poskus izgradnje orjaškega jezua na reki Cauri, da so enotno nastopili proti projektu. Združenje Kuyujani zastopa ljudstvi Yekuana in Sanema. Sestavljeno je iz 10 regionalnih predstavnikov iz različnih predelov porečja Caure, 14 predstavnikov posameznih področij, kot so zdravstvo, šolstvo, okolje, človekove pravice, ter štirih izvoljenih vodij, od katerih sta dva predstavnika sanemskega ljudstva in dva predstavnika yekuanskega ljudstva. V letu 1996 je združenje s tehnično pomočjo Universidad Nacional Experimental de Guayana in Forest Peoples Programme ter finančno pomočjo IUCN Netherlands ter Rainforest Foundation UK opravilo obsežen večmesečni projekt in z GPS sistemom natančno popisalo celotno ozemlje. Popis je osnova za uradni zahtevek do lastnega zemljišča. Izpopolnjen popis ozemlja z

natančnimi koordinatami ter opisi je bil maja 2002 ponovno predan Komisiji za to področje.

Združenje Kuyujani je ime dobilo po junaku Kuyujaniju, ki je prepotoval celotno območje ljudstva Yekuana in poimenoval vse gore, vode, slapove, kraje in jim tudi dal duhovno moč. Ta imena imajo vsi kraji, vode, slapovi in gore še danes. Yekuanci tako že tradicionalno nakazujejo močno zavest o lastnem teritoriju (Colchester 2004, 12).

Združenje KUYUJANI aktivno deluje na več področjih. Med drugim je združenje pripomoglo k vzpostavitvi mreže radijskih povezav med posameznimi vasmi, kar omogoča lažjo komunikacijo in boljšo organizacijo. Tehnika namreč vse bolj postaja del vsakdana tudi pri ljudstvih Yekuana in Sanema. Z začetkom v letu 1983 so s financiranjem iz mednarodnih nevladnih organizacij v yekuanskih vaseh začeli nameščati prve dvosmerne radijske aparate za lažjo komunikacijo med vasmi. Pri Sanemcih so radijske postaje še manj razširjene in so jih začeli uveljavljati v poznih 90-ih letih. Radijski sprejemniki in oddajniki delujejo na sončne kolektorje. Radiji omogočajo izmenjavo informacij med seboj, hkrati pa komunicirajo z zunanjim svetom ter v nujnih primerih tudi pokličejo nujno medicinsko pomoč iz Ciudad Bolívarja. Uporabljajo se tudi za usklajevanje srečanj med skupnostmi, trgovske plovbe in vedno bolj tudi za načrtovanje organizacije izkoriščanja ozemlja (Colchester in drugi 2004, 29–45).

Kuyujani združenje sodeluje z Univerzami Guayane ter različnimi mednarodnimi združenji, ki pomagajo staroselskim ljudstvom. Skupaj z gvajansko univerzo, IUCN Netherlands, Rainforest Foundation-UK in Nouvelle Planette in Fundacite so med drugim na primer izvedli projekt večmesečnega izobraževanja »para-biologov«, s čimer so se mladi Yekuanci in Sanemci izobrazili s področja turizma, menedžmenta gozdov, upravljanja okolja, institucionalnega prava, gospodarskih in političnih okvirov; gozdnih ekosistemov; hidro-ekologije; kulturne raznolikosti, biološke raznovrstnosti; preproste matematike, osnovne statistike, računalnikov; ekologije in okolja, biologije in kemije ter španskega jezika. Tako naj bi ti mladi izobraženci lažje komunicirali z »zahodnim« svetom ter s svojo izobrazbo lažje uveljavili svojo voljo (Colchester 2004, 44–45).

Dolgoročni cilj združenja Kuyujani (v Colchester 2004, 45) je, da prihodnje načrtovanje upravljanja z naravnimi viri v regiji temelji na tradicionalnih in zahodnih znanstvenih podlagah, ter da se zagotovi kompatibilnost med lokalnim življenjem in kulturami ter hkrati preudarno rabo virov. Izdelali so vizijo razvoja svojega območja. Temeljni cilji so:

- zagotoviti ozemeljsko varnost,
- spodbujati trajnostno rabo virov,
- ohraniti kulturne vrednote skupnosti,
- izboljšati gospodarske razmere v skupnosti,
- spodbujati izobraževanje tako na področju avtohtonega kot tudi znanstvenega znanja,
- izboljšati zdravstveno stanje.

KUYUJANI je sodeloval s Forest Peoples Programme in Centro de Investigaciones Antropologicas de Guayana Universidad National Eksperimental de Guayana pri projektu *“Linking Forest Peoples’ Rights and Local Knowledge of Biodiversity Conservation and Sustainable Livelihoods to National and International Biodiversity and Forest Policies and Programmes”* (v Colchester 2004, 3), katerega glavni cilj je praktična aplikacija člena 10 c v realnost. Projekt je potekal v petih državah, namen programa pa je, da lahko staroselska ljudstva prispevajo k nacionalni in mednarodni biotski raznovrstnosti. Projekt, pri katerem je sodelovalo združenje Kuyujani, se je osredotočil na skupnosti Yekuana in Sanema, ki živijo v zgornjem toku reke Caure.

V letu 2012 je združenje Kuyujani skupaj z National University of Central Experimental Guayana oddelka za antropologijo, v sodelovanju z yekuanskimi in sanemskimi skupnostmi ter s podporo Forest Peoples Programme izdalo dokument *»Smernice za upravljanje ozemlja ljudstev Yekuana in Sanema v porečju reke Caure v Venezueli«* (v Forest Peoples Programme 2013a).

Smernice so pripravili predstavniki ljudstev Yekuana in Sanema kot odgovor na pričakovane odobrene ozemeljske pravice; da bodo ob podelitvi le-teh imeli sposobnost učinkovitega in pravilnega upravljanja ozemlja, in sicer tako na podlagi tradicionalnega znanja, znanja mladih Sanemcev in Yekuancev, ki so se izobrazili za para-biologe, ter znanja zunanjih znanstvenikov glede nekaterih vprašanj. Smernice so javno objavljene

na spletu in so na voljo v španskem ali yekuanskem jeziku, obsegajo pa povsem praktične napotke in uporabna dejstva o njihovih različnih naravnih in drugih vsakodnevnih virih, kot so: zrak, bombaž, svetilka iz smole, gozd, lov, hišni pripomočki, premog, dan, požar, sadje, kamen, magične in spiritualne rastline, tobak, zemlja, reke. Za vsakega od naštetih virov so podana dejstva, problemi ter predlagane rešitve oziroma pravila rabe. Poleg tega so definirane obstoječe težave ter podane smernice za pravilno delovanje oziroma odzivanje na področju: izdelave košare, gradnje jezov, fundacij, medicine, zlata, pridobivanja železa, turizma in spoznavanja ljudi. Na koncu je dodan tudi obsežen poimenski seznam rastlin in živali (v yekuanskem in sanemskem jeziku) ter napotke za njihovo uporabo. (Forest Peoples Programme 2013a).

Združenje Kuyujani združuje predstavnike ljudstev Yekuana in Sanema, pri čemer pa so kljub temu prisotne velike kulturne in jezikovne razlike že med ljudstvoma Yekuana in Sanema. Le malo Yekuancev namreč govori sanemsko, še manj Sanemcev govori yekuansko. Tudi španščina se uveljavlja šele v zadnjih letih, pri čemer Yekuanci veliko številčnejše poznajo španščino, Sanemci pa le redko. Sanemci ostajajo marginalizirano ljudstvo tudi v primerjavi z Yekuanci, le redki hodijo v šolo, še manj jih konča osnovno šolo. Posledično so Sanemci še dodatno, poleg razlogov, ki izhajajo že iz zgodovinskih dogodkov, podrejeni Yekuancem, še toliko bolj pa so nezmožni svoje stališče uveljaviti naproti zunanjim akterjem. Glede na to, da so Sanemci le relativno krajši čas prisotni na območju Caure, še dodatno, poleg dejstva manjše izobraženosti in nepoznavanja »zunanjega sveta«, tudi niso zmožni zagovarjati svojih pravic niti napram Yekuancem (Colchester 2004, 51).

Upamo, da bodo znotraj združenja našli uravnoteženje in udejanjali skupne pravice ter hkrati spoštovali pravice obeh ljudstev.

9 VPLIV MEDIJEV NA AKTUALNO STANJE

Nekdaj so se staroselska ljudstva v medijih predstavljala predvsem kot »zaostala« ljudstva, ki ovirajo napredek in razvoj. Danes se je svetovni pogled na problematiko staroselskih ljudstev spremenil, saj so praviloma predstavljana kot »žrtve« nenadzorovanega ekspanzionizma in industrijskega kolonializma. Medijska poročila o staroselskih problematikah danes večinoma zbujejo simpatijo in podporo javnosti, nasprotno pa so bili v preteklosti odzivi večinoma negativni (Coates 2004, 262).

Staroselska ljudstva so se v zadnjih letih pričela intenzivno povezovati in mobilizirati ter se organizirati v lokalne, regionalne in nacionalne organizacije, kar je omogočilo, da tematike staroselskih ljudstev zdaj pridobivajo veliko večjo pozornost tudi v nacionalnih medijih (Colchester in Watson 1995, 11).

Staroselska ljudstva so se poleg povezovanja v združenja naučila tudi taktike političnega boja, poleg tega pa vse bolj osvajajo tudi tehnike informacijske dobe, da pridobijo pozornost sveta. Njihov boj za svoje pravice je vse bolj v ospredju. Pravice do nadzora nad svojim tradicionalnim ozemljem, zaščita okolja, ekonomske in socialne pravice, pravice do nevmešavanja kolonializma in neo-kolonializma, ekonomska in kulturna globalizacija ter rasizem se vse pogosteje pojavljajo v medijih (Coates 2004, 22).

Novic o staroselskih ljudstvih je danes vse več. Posamezna ljudstva vse bolj uporabljajo informacijsko tehnologijo, film, glasbo in druge umetniške in kulturne elemente. Ljudstva so postala medijsko prepoznavna. Alia (2012, 7–8), avtorica istoimenske knjige, novodobna staroselska ljudstva imenuje »narodi novih medijev«, ki danes s pomočjo medijev lahko medkulturno in transnacionalno lobirajo ter hkrati dostopajo do informacij, ki bi sicer bile nedostopne.

Posamezna v svetu relativno najmanj močna ljudstva si danes tako utirajo pot na globalni medijski zemljevid. Staroselska ljudstva danes uporabljajo radio, televizijo, tisk in vrsto drugih medijev; in sicer lokalno, regionalno, nacionalno in mednarodno ter tako izrazijo svoj glas in mnenja (Alia 2012, 7).

Primarni medij pospešeno postaja internet, saj omogoča izražanje glasu številnih posameznikov in ljudstev. Z vse večjo dostopnostjo imajo dostop do njega tudi posamezna staroselska ljudstva (Alia 2012, 174). Radio sicer ostaja glavni medij za lokalno komunikacijo. S povečevanjem dostopa in z razvojem tehnologije pa vse pomembnejši postaja internet s spletnimi stranmi, blogi, socialnimi omrežji, klepetalnicami (Alia 2012, 17).

Posamezni mladi Yekuanci (Sanemci so slabše izobraženi in manj napredni in zato praviloma interneta ne uporabljajo ali pa se ga poslužujejo izjemno redko) so dovolj izobraženi, da so s pomočjo zunanjih strokovnjakov postavili svoje spletne strani, na katerih predstavljajo svoje ljudstvo in svojo kulturo ter hkrati opozarjajo na težave, s katerimi se soočajo.

Kot enega od primerov navajam spletno stran družine Jodoimenna, ki je ena od družin ljudstva Yekuana. Na svoji spletni strani (The Yekuana of Jodoimenna) poglavar ljudstva uvodoma zapiše misel, ki ponazarja enostavnost in hkrati kompleksnost problematike staroselskih ljudstev:

Naša želja je, da bi ohranili naše tradicije in duhovnosti in se želimo izogniti akulturaciji in evangelizaciji. Hkrati pa se kljub temu želimo vključiti v sodobni svet, da bomo v njem lahko preživel. Želimo ohraniti kulturno suverenost ob hkratnem vzpostavljanju dostojnih in zanesljivih gospodarskih vezi z zahodnim svetom. Želimo si gospodarsko samostojnost. To je razlog, zakaj smo poudarili, da se naši otroci morajo izobraževati: da se bodo lahko zaščitili za prihodnje rodove. Isaias Rodriguez, poglavar Jodoimenna Yekuana.

Nadalje na svoji spletni strani (The Yekuana of Jodoimenna) poglavar Isais Rodriguez zapiše konkretne korake in cilje:

Naša želja je izraziti našo identiteto, borimo se proti zunanjemu svetu. Doslej je našemu prijatelju na Univerzi Cornell uspelo pridobiti interes Survival International in upamo, da nam bo to dalo politična orodja za odločanje o lastni prihodnosti. Prav tako smo prosili Univerzo Cornell za iskanje sredstev za zdravstveno oskrbo in izobraževanje naših otrok. Dogovorili smo se tudi za

sodelovanje z Andines za operacijo pravične trgovine v Evropi, za pravično distribucijo naših rokodelskih izdelkov in nakita.

Vse pogosteje imajo staroselska združenja svoje predstavitvene strani tudi na Facebooku in Twitterju. Z objavami fotografij in komentarjev soustvarjajo javno podobo o sebi oziroma o svojih ljudstvih.

Kot primer navajam Organizacijo Kuyujani (združenje ljudstev Yekuana in Sanema), ki ga na Facebooku najdemo pod imenom Organizacion Kuyujani. Na facebook strani so aktivni dnevno, saj so mojo »prošnjo za prijateljstvo« potrdili že naslednji dan. Organizacion Kuyujani ima trenutno 270 prijateljev. Med drugim je na Facebook strani (Organizacion Kuyujani 2013) objavljen naslednji komentar:

Upor staroselskih ljudstev sveta matere Zemlje. 12. Oktobra, na dan, ko obeležujemo začetek upora staroselskih ljudstev proti evropski invaziji, se bomo mobilizirali, da odvrnemo napadalce za vedno; tiste, ki se zdaj imenujejo transnacionalne korporacije, podjetniki, povezane nacionalne vlade, poslanci in sodniki. Vdirajo v naše skupnosti in kradejo naše bogastvo. Rudarske družbe iz naših gozdov in gora jemljejo zlato; tuje naftne družbe vrtajo globoke vrtine in jemljejo črno zlato, ki premika stroje in avtomobile; cementne tovarne iz bogatih držav jemljejo surovine, ki jih potrebujejo za proizvodnjo cementa, ki ga potrebujejo za gradnjo stavb, hiš in cest; za bogatenje tistih, ki že imajo vse. Na ta način uničujejo našo mater Zemljo, ki je izražena v živalih, rastlinah, drevesih, rekah in drugih darovih narave, s katerimi smo živeli več generacij. Tako kot so prvi vdiralci začeli odnašati naše bogastvo in začeli vojno z našimi dedki in babicami, tako trenutni zavojevalci nam zapuščajo onesnaževanje, uničevanje, revščino in osiromašeno zemljo. Zahtevamo spoštovanje naših pravic in prenehanje uničevanja naše matere narave, zaustavitev policijskih in vojaških akcij proti našim skupnostim in našim voditeljem; zahtevamo prenehanje blatenja našega imena, ko nas mediji obtožujejo terorizma in izgređništva; ne želimo razvoja in sodnikov in tožilcev, ki delajo za podjetja in nas preganjajo in obsojajo, ko branimo naše pravice. Do zmage, bratje!

Slika 9.1: Ena od objavljenih grafik na Facebook strani Organizacion Kuyujani

Vir: Organizacion Kuyujani (2013).

Hkrati Organizacion Kuyujani najdemo tudi Twitterju.

Staroselska ljudstva danes sama skrbijo za tisto, kar z »večinskimi« mediji ni mogoče. Staroselska ljudstva namreč danes širši javnosti sporočajo svoj glas in delijo skrbi svojih skupnosti; neokrnjeno s strani interpretatorjev in novinarjev, ki nimajo ustreznega poznavanja ozadja za razumevanje kompleksnosti problematike staroselskega življenja (Berryhill v Alia 2012, xi).

Staroselska ljudstva danes izdajajo knjige, filme in delujejo na radijskih postajah. Nadzor nad lastnimi institucijami omogoča večjo moč, saj je možno svojo zgodbo povedati na svoj način. Prvič v zgodovini so staroselska ljudstva na prelomni točki, ko informacijska tehnologija z računalniki in internetom omogoča prehod nazaj k tradicionalni ustni in vizualni komunikaciji v prvi osebi ter kredibilnostjo pripovedovalca zgodbe (DeMain v Alia 2012, xi–xii).

Popolno objektivnost v medijih je nemogoče doseči. Opisati psa kot štirinožno mesojedo žival s pričakovano življenjsko dobo 10 do 20 let je objektivni, znanstveni, opis. Opisati istega psa kot človekovega najboljšega prijatelja že ni več objektivno poročanje, ampak propagandno (Altschull 1995, 62).

Primer zavajajočega poročanja je primer novinarja Janerja Cristalda (v Haviland 2000, 784) pri poročanju o poboju 17-ih Yanomamov leta 1993 v vasi Haxlmu, v katerem najprej podvomi o dokazih za masaker, nadalje pa preobrača bistvo stran od nasilja nad Yanomami, saj izpostavlja nasilje avtohtonih ljudstev nad belimi ljudmi, pri čemer naj bi Yanomami že sami po sebi bili nasilni. Sam poboj Yanomamov naj bi bila zarota, ki so ga organizirali antropologi in podobne organizacije. Na koncu avtor zaključi tako, da Yanomame, ki so bili nedvomno žrtve poboja, postavlja v vlogo agresorja, agresorja pa v vlogo žrtve.

Množični mediji praviloma sledijo interesom kapitala. Medijske vsebine neizogibno odražajo interese tistih, ki posamezen medij financirajo (Altschull 1995, 52).

Smrti, razlastitve in trpljenje predstavnikov staroselskih ljudstev se le poredko pojavijo v medijih. Obsežni gradbeni projekti v deževnih gozdovih, masovni projekti sečnje lesa ali vojaške ekspanzije le za krajši čas pritegnejo pozornost medijev in simpatijo do prizadetih prebivalcev, kmalu pa se fokus spet preusmeri na druge svetovne dogodke in krize. Še najpogosteje staroselska ljudstva pritegnejo pozornost, kadar so njihovi interesi paralelni interesom okoljskim zagovornikom (Coates 2004, 19–20).

K spoznavanju staroselskih ljudstev pripomorejo tudi etnografske razstave, predvsem tiste, ki so medijsko bolj izpostavljene. Eden takšnih primerov v slovenskem medijskem prostoru je primer medijsko dobro izpostavljene razstave o amazonskih Indijancih; to je zbirka Fundacije Cisneros: Orinoko – Indijanci amazonskega deževnega gozda, ki je v Slovenskem etnografskem muzeju gostovala od aprila 2011 do septembra 2012 (Slovenski etnografski muzej 2011). Število obiskovalcev razstave je Etnografski muzej povečal z oglasi v tiskanih in elektronskih množičnih medijih, predvsem na televiziji.

Ozaveščanje prebivalstva je eden od ciljev gostujoče zbirke, saj v Fundaciji Cisneros (v Delgado 2011, 15) verjamejo, da predmeti iz zbirke Orinoko, poleg estetske vrednosti, lahko pomagajo premostiti razlike med zahodnimi in staroselskimi kulturami in hkrati opominjajo na izzive, s katerimi se spoprijemajo nekatere najranljivejše družbe na planetu.

K večji seznanjenosti prebivalstva o staroselskih ljudstvih pripomorejo tudi dobrodelne organizacije, ki med drugim tudi preko medijev (predvsem preko interneta) zbirajo donatorska sredstva. Internetne strani organizacij, ki zbirajo sredstva za zaščito staroselskih ljudstev, so praviloma dobro izdelane in v spletnih brskalnikih dobro izpostavljene, saj je njihov cilj zagotoviti čim več obiskov spletne strani in s tem zbrati čim več sredstev. Koristi so večplastne. Organizacija z dobro promocijo zbere več denarja, ki ga nato posreduje ogroženim ljudstvom ali nameni za udejanjenje posamezne rešitve za zaščito posameznega ljudstva. Nadalje takšna medijska izpostavljenost pripomore k spoznavanju ljudstev v pozitivni luči, s čimer se krepi ozaveščenost širšega prebivalstva. Na spletnih straneh dobrodelnih organizacij za zaščito staroselskih ljudstev je namreč običajno objavljeno obsežno fotografsko gradivo, video posnetki, bogati opisi ljudstev in tudi opisana problematika, s katero se staroselska ljudstva soočajo v danem trenutku.

Eden od primerov medijsko dobro zasnovane je spletna stran organizacije Survival International. Gre za mednarodno dobrodelno organizacijo, ki z medijsko prepoznavnostjo učinkovito zbira sredstva za posamezna ogrožena ljudstva. Spletna stran je zasnovana barvito in prijetno; ljudstva so prikazana v njihovem domačem okolju, v pozitivni luči. Prikazano je bogato fotografsko gradivo z obsežnimi opisi ljudstev in njihovega bogatega tradicionalnega življenja.

Spletno stran rutinsko obiskuje več milijonov ljudi. Stran je izdelana v sedmih svetovnih jezikih (v angleščini, španščini, nemščini, francoščini, italijanščini, nizozemščini in portugalsščini). Finančno pomoč za staroselska ljudstva je preko te organizacije do sedaj prispevalo že več kot 250.000 ljudi iz okoli 100 držav po celem svetu (Survival International).

Moderno zasnovana spletna stran z aktivnimi spletnimi povezavami na posamezne podstrani obiskovalca motivira za aktivno sodelovanje. Med drugim lahko sodelujemo z razdeljevanjem letakov o problematiki staroselskih ljudstev, ki nam jih organizacija po pošti pošlje na naš naslov v katerokoli državo na svetu; ali pa z nakupom ekskluzivnih daril na tematiko staroselskih ljudstev oziroma izdelkov, ki so jih dejansko izdelala posamezna ljudstva po svetu. Sledi še povezava na Facebook in Twitter.

Celostna grafična podoba je skrbno izdelana.

Slika 9.2: Logotip Survival International

Vir: Survival International.

Spletna stran širi novice o problematiki staroselskih ljudstev. Tega se zaveda tudi organizacija, ki poziva: »Povejte ljudem! S pripovedovanjem prijateljem o naših spletnih straneh boste pomagali k pozitivnemu javnemu mnenju o ljudstvih sveta in tako bodo vlade in korporacije težje uničile staroselska ljudstva.« (Survival International)

Kot drug pozitiven primer medijske izpostavljenosti staroselskih ljudstev izmed številnih drugih navajam BBC Tribe. BBC Tribe je del medijskega giganta BBC. S serijo televizijskih prispevkov o ljudeh in kulturi staroselskih ljudstev, ki jih za BBC Tribe pripravlja Bruce Parry, nam z zanimivim, všečnim in slikovitim prikazovanjem posameznih ljudstev in njihovih navad le-ta približa kot drugačne, posebne in unikatne.

Survival International se je povezal z Bruce Parryjem na BBC Tribe, da bi še povečal medijsko pokritost in ozaveščanje o problematiki staroselskih ljudstev. Survival International je uspel pridobiti podporo vidnih novinarjev tiskanih in televizijskih medijev (Alia 2012, 22–23).

Ozaveščanje prebivalstva o problematiki staroselskih ljudstev je eden od ciljev BBC Tribe (2008a):

BBC Tribe nas uči tudi o tem, kako so avtohtone skupnosti po svetu v nevarnosti zaradi bolezni, zlorabe človekovih pravice, izkoriščanja vode in zemlje ter marginalizacije nacionalnih držav in korporacij. Gre se za upanja in želje avtohtonih skupnosti, ki se poskušajo spoprijeti s tem norim sodobnim svetom, kjer se soočajo z izgubo svojega jezika, svoje identitete ter v nekaterih primerih

tudi svojega življenja. Govori o ljudeh, ki so tako pomembni za svet, in bi lahko vse nas toliko naučili v teh zmešanih časih.

Kot naslednji primer medijsko dobro zasnovane navajamo organizacijo Forest Peoples Programme. Forest Peoples Programme je mednarodna nevladna organizacija, ustanovljena 1990, ki ozavešča javnost o pomenu »gozdnih ljudstev« in se bori za njihove pravice, predvsem z vidika ozemeljskih pravic in ohranitve okolja (Forest Peoples Programme 2013č).

Hkrati imajo mediji vpliv tudi v drugi smeri. Staroselska ljudstva najodročnejših predelov džungle danes niso več nedostopna za množične medije. V vaseh ljudstev Yekuana in Sanema smo ob našem obisku leta 2008 in 2009 že srečali televizijske sprejemnike. S prihodom sončnih kolektorjev in televizorjev tudi v najodročnejše vasi so medijske vsebine z vsemi pozitivnimi in negativnimi vplivi prisotne tudi tukaj. S televizijo je »zahodna civilizacija« in »zahodni način življenja« prišel neposredno v najodročnejše džungelske vasi. Prebivalci z gledanjem TV oddaj in filmov spoznavajo svet, ki je povsem drugačen od sveta, ki so ga poznali dotlej. Čudovite betonske hiše in stolpnice, bleščeči avtomobili, barvite obleke, najrazličnejša barvito zapakirana hrana in še bolj barvita pijača ... Na moje vprašanje yekuanski deklici, ali rada, gleda televizijo, je povedala: »Si, me gusta! Es hermoso! Todo es hermoso!« Prevedeno: »Ja, všeč mi je! Lepo je! Vse je lepo!« Življenje v džungli pa je drugačno.

Televizijski sprejemniki so v yekuanskih vaseh s prihodom elektrike kljub odročnosti v osrčju venezuelske džungle vse pogostejši.

Ob ogledu programa VTV (Venezolana de Television) vas bo neprijetno presenetila intenzivnost, s katero se Chavez pojavlja na ekranih. Nekoliko sarkastično bi lahko dejali, da kadar v tamkajšnjih programih vladni predstavniki ne predstavljajo svojih projektov in kadar ni na sporedu nobene »debatne« oddaje, kjer vsi nastopajoči provladni predstavniki delijo bolj ali manj isto mnenje, bo skoraj zagotovo na zaslonu nastopal predsednik Chavez (Badalič 2011, 325).

»Nada detiene la Revolucion!«

Prevod: »Nič ne zaustavi revolucije!«

»Socialismo o Muerte!«

Prevod: »Socializem ali smrt!«

Medijski vpliv nacionalne politike je prisoten tudi v najodročnejših džungelskih vaseh staroselskih ljudstev. Zgoraj navedena sta slogana, ki smo ju ob našem obisku leta 2008 zasledili na ogromnih plakatih v eni izmed yekuanskih vasi.

Venezuelska ustava (v Alia 2012, 69) sicer zagotavlja staroselskim ljudstvom pravico do lastnih medijev. Staroselska ljudstva morajo pridobiti enakovreden dostop do političnih, kulturnih in ekonomskih priložnosti znotraj kolonialne družbe, ali pa nadaljevati boj za politično avtonomijo. Mediji imajo v tem boju pomembno vlogo (Robie v Alia 2012, 36–37).

10 ZAKLJUČEK

Staroselska ljudstva sveta predstavljajo mozaik pestrosti globalnega sveta.

Samo sprašujemo se lahko, kakšen bi bil dandanes svet, če ne bi civilizacij Amerike, dediščine tisočletij razvoja, ki so ponujale tako drugačen pogled na človeško življenje, tako dokončno uničili kruti in pohlepni evropski zavojevalci (Mason 2002, 80).

Odkrivanje sveta se vselej prikazuje v najlepši luči, konkvistadorje krasi avreola slave in veličine, po njih so imenovane dežele in reke, v svojih delih živijo večno, postali so osebe bajeslovnih in mitoloških razsežnosti. Zelo redko pa je jasno slišati, da so odkritja odkritim prinesla smrt in trpljenje, pa najsi bo v Ameriki, Avstraliji, Afriki ali Oceaniji (pri odkritih je najpomembnejše vselej to, da so bili odkriti in da zato po mnenju Evropejcev pred odkritjem niso živeli omembe vrednega življenja). Evropa pred sabo in pred drugimi vselej skriva ekonomske nagibe za osvajanje; za krinko kulturnega poslanstva, češ da podjarmljenim ljudstvom prinaša civilizacijo. Današnje blagostanje zahodnih družb temelji na izkoriščanju naravnih bogastev in ljudstev vsega sveta. Odkriti bi, če bi imeli možnost izbire, mnogo raje ostali neodkriti in brez vsiljene bele civilizacije. (Burgar 1988, 124)

Vzorec delovanja zahodne civilizacije oziroma »belega človeka« je ob pregledu zgodovinskih dogodkov, predvsem v času od kolonizacije do danes, jasen. Zahodna civilizacija z opravičilom superiornosti osvaja svet. Kolonializem je privedel to trčenja povsem različnih družb in kultur. Kljub več stoletij trajajočemu uničevanju pa so nekatera staroselska ljudstva preživela in ponekod v najbolj odročnih in nedostopnih predelih celo ohranila veliko mero svoje kulturne identitete.

Venezuela je država Južne Amerike, ki jo v osrednjem in južnem delu večinoma pokriva tropski deževni gozd. Orinoko je osrednja reka venezuelskega deževnega gozda in je tretja najdaljša reka na svetu. Reka Caura je eden od pritokov Orinoka. Porečje reke Caure je večinoma nedostopno oziroma je ob rečnih bregovih dostopno s čolni. V teh nedostopnih krajih so se ohranila posamezna staroselska ljudstva in vse do danes obdržala veliko mero svoje stare kulturne identitete. Izmed njih tudi Yekuana in

Sanema, ki sta vse do sredine 20. stoletja večinoma živeli brez stikov z zahodno civilizacijo, oziroma je bilo teh stikov zelo malo. Predvsem v zadnjih desetletjih pa so vplivi zahodne civilizacije na njihovo življenje vse večji. Tradicionalen način življenja ljudstev vse hitreje in vztrajno izginja. Njihove starodavne tradicije in navade se spreminjajo in izginjajo.

Tradicionalno sta Yekuana in Sanema pol-nomadski ljudstvi. Zaradi lažjega dostopa do storitev – šole, ambulante, pristajalne steze, radijska oprema, generatorji, kmetijska mehanizacija – se danes vasi ne selijo več. Posledice so osiromašena zemlja in pomanjkanje živeža ter najpomembnejše: spodkopane so bistvene tradicionalne vrednote in kulturna identiteta.

Ljudstvi Yekuana in Sanema sem obiskala v letu 2008 in nato ponovno še v letu 2009. Neposredni vplivi modernega sveta so vidni že ob prvem stiku z vasjo. Posamezne hiše so zidane z opeko, videti je, da je vas stalna, presenetijo nas sončne celice in generatorji, ki dajejo elektriko za primitivno javno razsvetljavo, pred enim od tradicionalno zgrajenih bivališč stoji TV in DVD. Kontrast modernega in tradicionalnega je očiten. Razlog za moderne novosti v tradicionalni vasi je enostaven: 100 litrov bencina stane 1 EURO. Na tradicionalne lesene kanuje namestijo bencinske motorje in 200-litrsko sodo z bencinom, s čimer postane nekdanja oddaljena zahodna civilizacija zdaj na doseg roke. Brez bencinskih motorjev bi za pot potrebovali več tednov, zdaj potrebujejo le kakšen dan ali dva vožnje. V vasi stoji šola in zgradba, ki naj bi bila bolnišnica. Nove bolezni, ki jih je prinesel »beli človek« in na katere Yekuanci in Sanemci niso odporni, so pobrali velik davek. Tradicionalno zdravilstvo na novodobne bolezni ne deluje in ljudstvi sta se prisiljeni ustaliti na lokacijah, ki so relativno bližje zdravstveni oskrbi.

Opustitev selitev ima globlje posledice na ljudstvi in ogroža njihove najbolj temeljne tradicije in vrednote. Družbene norme so spremenjene, tradicionalne vrednote nimajo več veljave. Vse pomembnejši postajajo lastnina, dobrine in prodaja; predvsem v tistih vaseh, ki imajo pogostejše stike z obiskovalci, zaradi česar je prodaja dobrin (in s tem zaslužek) lažja. Staroselski ljudstvi Yekuana in Sanema zaradi različnih vplivov postopoma opuščajo tradicionalen način življenja in izgubljajo svojo kulturno identiteto. Hipotezo, ki smo jo uvodoma zapisali, lahko potrdimo.

Industrijska civilizacija zaključuje proces transformacije ali uničenja staroselskih ljudstev in kultur, ki so obstajale 6.000 let (Bodley v Coates 2004, 276).

Arnold Toynbee (v Kirkwood 1979, 16) je zelo dramatično izpovedal svoj pogled na celoten proces, ko je zapisal, da je prevlada zahodne civilizacije nad vsemi drugimi družbami sveta veliki dogodek 20. stoletja; ta prevlada je tako mogočna in prodorna, da je popolnoma spremenila življenje svojih žrtev ter globoko vplivala na njihovo vedenje, pogled na življenje, čustva in verovanje.

Problematika staroselskih ljudstev je danes pereča bolj kot kdajkoli prej. Danes, v času izjemnega tehničnega napredka in obvladovanja vse večje površine sveta, so staroselska ljudstva, in predvsem njihova prvobitnost in kulturna izjemnost, vse bolj ogrožena z vplivom drugih, razvitejših, sodobnih civilizacij. Še do pred nekaj leti so potekali intenzivni dogovori o izrabi obsežnih tropskih gozdov južne Venezuele, med drugim s planirano izgradnjo ogromnih jezov in hidroelektrarn, ki bi poplaveli velik del območja bivanja ljudstev Yekuana in Sanema, ter planiran megalomanski projekt izgradnje cestne povezave med San Juanom na zahodu in Santa Eleno na vzhodu, ki bi prepolovila tropski deževni gozd Venezuele.

Zahodna civilizacija osvaja še zadnje kotičke sveta. Vsesplošni proces globalizacije in modernizacije, ki z vse večjo mobilnostjo omogoča dostop tudi v najbolj odročne kraje, je ključni dejavnik za izginjanje tradicionalnih oblik bivanja staroselskih ljudstev. Zahodna kultura, modernizacija in globalizacija v širšem pomenu segajo vse globlje in vse močnejše vplivajo tudi na odročna staroselska ljudstva. Uvodoma zastavljeno hipotezo lahko potrdimo.

Pa vendar vse tudi ni povsem črno. Ena od pozitivna strani je, da je ozaveščenost svetovnega prebivalstva o problematiki staroselskih ljudstev vse večja, pravice teh ljudstev so pripoznane v nacionalnih in mednarodnih aktih. Danes mednarodne institucije priznavajo pravice staroselskih ljudstev kot posebno kategorijo človekovih pravic. Pri tem je sicer treba priznati, da so vlade pogosto nesposobne implementirati izvedljive politične in ekonomske modele, ki bi etničnim in socialnim manjšinam omogočali sobivanje in dostojanstveno življenje v pluralni družbi.

Za vse večjo ozaveščenost o pravicah staroselskih ljudstev so zaslužne tudi mednarodne mreže in združenja za zaščito staroselskih ljudstev ter med drugim tudi mediji, ki soustvarjajo splošno javno mnenje o problematiki. Internet danes omogoča predstavnikom staroselskih ljudstev, da svoj glas sporočijo po celem svetu. Še pred 10-imi leti te možnosti niso imeli.

Bistvo boja staroselskih ljudstev ni zgolj boj za svobodo pred zatiranjem in revščino, ampak boj za pravico do napredka, kot si ga predstavljajo oni sami. Boj je osredotočen na zemljo, politične pravice, ekonomsko enakost, priznanje in ohranitev kulturnih oblik (Maaka in Andersen 2006, 247). Ljudstvi Yekuana in Sanema, tako kot številna druga, sicer prevzemajo posamezne »novosti zahodnega sveta«, kot so elektrika, TV in DVD ter bencinski motorji za kanuje in elektromotorje za strganje manioke; pa zahodnjaška oblačila, bolnišnice in šole, a kljub temu želijo obdržati svojo avtonomnost in kulturno identiteto. Tretjo hipotezo lahko potrdimo v delu, da si želijo »zahodnih dobrin«, a hkrati drugi del hipoteze lahko z gotovostjo zanikamo. Staroselska ljudstva si namreč ne želijo postati »del zahodne civilizacije«. Želijo si obdržati svojo kulturno identiteto. Želijo si avtonomnost in pravico do samo-odločanja o zadevah, ki se tičejo njihovih življenj. Za to primarno potrebujejo ozemeljske pravice svojega tradicionalnega prostora. Staroselska ljudstva si želijo prostor in pravico do lastnega razvoja brez vmešavanja zahodne civilizacije.

Na svoji spletni strani (The Yekuana of Jodoimenna) poglavar ljudstva uvodoma zapiše misel, ki ponazarja enostavnost in hkrati kompleksnost problematike njegovega ljudstva (in vseh ostalih staroselskih ljudstev):

Naša želja je, da bi ohranili naše tradicije in duhovnosti in se želimo izogniti akulturaciji in evangelizaciji. Hkrati pa se kljub temu želimo vključiti v sodobni svet, da bomo v njem lahko preživel. Želimo ohraniti kulturno suverenost ob hkratnem vzpostavljanju dostojnih in zanesljivih gospodarskih vezi z zahodnim svetom. Želimo si gospodarsko samostojnost. To je razlog, zakaj smo poudarili, da se naši otroci morajo izobraževati: da se bodo lahko zaščitili za prihodnje rodove. Isaias Rodriguez, poglavar Jodoimenna Yekuana.

Problematika ljudstev Yekuana in Sanema so torej večplastne grožnje, s katerimi se soočajo številna staroselska ljudstva po celem svetu. Ljudstva se borijo za ohranitev svojega tradicionalnega prostora in kulturne identitete, pri čemer so njihove pravice pogosto kršene. Nacionalne države in lokalne oblasti pogosto pod pritiskom kapitala ne upoštevajo pravic staroselskih ljudstev.

Na srečo je osveščenost svetovnega prebivalstva o problematiki staroselskih ljudstev vse večja, k čemur so vsaj deloma pripomogli tudi mediji. Internet je globalni medij, do katerega imajo v zadnjih letih dostop tudi posamezni izobraženi staroselci, ki tako v lastnem imenu opozarjajo na problematiko. Oblikovala so se številna združenja, ki organizirano opozarjajo in aktivno delujejo za priznanje pravic staroselskih ljudstev. Človekove pravice ljudstev so priznane v številnih zakonih in mednarodnih konvencijah, a ostaja težava v kršenju teh zakonov in konvencij. Pritiski kapitala so vse večji, a hkrati je tudi osveščenost svetovnega prebivalstva o tej problematiki vse večja.

»Ostaja nerešena dilema: /../Ali bodo predkapitalistične t.i. primitivne družbe lahko ušle etnocidu, tudi če jih vest človeštva zaščiti pred genocidom, kar ji tudi še ni uspelo. Vprašanje je torej enostavno in hkrati okrutno: ali je sploh mogoče ohraniti vse posebne človeške kulture? Ali ni zgodovina človeštva polna trupel izginulih kultur in civilizacij? Svet se uniformira, nerazviti se morajo razviti. Spet se postavlja vprašanje, ali je na primer gospodarski in tehnični razvoj možen brez preoblikovanja sistema vrednot, kar trga mnoga ljudstva iz njihovega tradicionalnega ravnovesja. /../ Na drugi strani pa se postavlja vprašanje, ali ta uniformiranost vodi k boljšemu. Ali ima kdorkoli pravico v imenu napredka zahtevati odrekanje tradicijam?« (Južnič 1980, 134–135)

Odgovore bo pokazal le čas.

11 LITERATURA

- Alia, Valerie. 2012. *The New Media Nation. Indigenous Peoples and Global Communication*. New York: Berghahn Books.
- Altschull, J. Herbert. 1995. *Agents of Power. The Media and Public Policy*. New York: Longman Publishers.
- Araguato Expeditions. 2012. *O državi. O Venezueli*. Dostopno prek: <http://www.araguato.org/sl/node/166> (12. maj 2013).
- Badalič, Vasja. 2011. *Rdeča mašinerija. Utrip Chavezove revolucije*. Ljubljana: Študentska založba.
- BBC Tribe. 2008a. *Location*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/tribe/topics/location.shtml> (16. april 2013).
- --- 2008b. *Sanema Tribe*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/tribe/tribes/sanema/index.shtml> (16. april 2013).
- Burgar, Franc in Majda Kuželički-Burgar. 1988. *Kako naj vam prodamo modrino neba*. Ljubljana: Samozaložba Franc Burgar.
- CIA. 2013a. *The World Factbook. South America. Venezuela*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ve.html> (18. maj 2013).
- --- 2013b. *The World Factbook. Regional and world maps*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/docs/refmaps.html> (18. maj 2013).
- --- 2013c. *The World Factbook. Europe. Slovenia*. Dostopno prek: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/si.html> (18. maj 2013).
- Coates, Ken S. 2004. *A Global History of Indigenous Peoples. Struggle and Survival*. New York: Palgrave Macmillan.
- Colchester, Marcus in Fiona Watson. 1995. *Venezuela: Violations of indigenous rights. Report to the international labor office on the observation of ILO convention 107*. Chadlington: World Rainforest Movement, Survival for Tribal Peoples. Dostopno prek: <http://assets.survivalinternational.org/documents/813/venezuelaviolations.pdf> (26. maj 2013).
- Colchester, Marcus, Nalua Silva Monterrey in Ramon Tomedes. 2004. *Protecting and encouraging customary use of biological resources: The Upper*

- Caura, Venezuela. Forest Peoples Programme.* Dostopno prek: http://www.forestpeoples.org/documents/conservation/bases/ven_10c_base.shtml (19. maj 2013).
- Delgado, Lelia. 2011. *Vodnik po razstavi. Zbirka Orinoko. Indijanci amazonskega deževnega gozda.* Fundacija Cisneros. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej. Dostopno prek: http://www.etno-muzej.si/files/exhibitions/Vodnik%20po%20razstavi_Exhibition%20guide.pdf (17. april 2013).
  - Evans-Pritchard, Edward, ur. 1979. *Ljudstva sveta. Druga knjiga. Mehika in Medmorska Amerika, Andske dežele, Amazonija, Orinoko in pampe.* Ljubljana: Mladinska knjiga.
  - Eversole, Robin, John-Andrew McNeish in Alberto D. Cimadamore. 2005. *Indigenous Peoples & Poverty. An International Perspective.* London, New York: Zed Books.
  - Forest Peoples Programme. 2011a. *Venezuela: Indigenous Peoples speak out against yet more obstacles to the recognition of their land rights,* 14. april. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/rights-land-natural-resources/news/2011/04/venezuela-indigenous-peoples-speak-out-against-yet> (25. maj 2013).
  - --- 2011b. *Venezuela: Indigenous Peoples of the Venezuelan Amazon again call on the Government of Hugo Chavez to fulfil its constitutional obligation to recognise indigenous peoples' rights to their territories,* 25. oktober. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/rights-land-natural-resources/news/2011/11/venezuela-indigenous-peoples-venezuelan-amazon-aga> (25. maj 2013).
  - --- 2012a. *'Cycle of violence' and 'silent genocide' accompany denial of indigenous territorial rights in Venezuela,* 3. maj. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/rights-land-natural-resources/news/2012/05/cycle-violence-and-silent-genocide-accompany-denia> (25. maj 2013).
  - --- 2012b. *New study shows lack of political will to recognise indigenous land rights,* 4. julij. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/rights-land-natural-resources/news/2012/07/venezuela-new-study-shows-lack-political-will-reco> (25. maj 2013).
  - --- 2012c. *Pronunciamiento de las organizaciones indigenas del estado Amazonas,* 6. avgust. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/sites/>

- fpp/files/news/2012/08/Pronunciamiento%20COIAM%20Agosto%2020121.pdf (25. maj 2013).
- --- 2012č. *Piqued by international criticism of its tardy response to the alleged massacre of Yanomami Indians by illegal miners, the Government has withdrawn from the American Convention on Human Rights*, 11. september. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/inter-american-human-rights-system/news/2012/09/venezuela-piqued-international-criticism-its-> (25. maj 2013).
  - --- 2013a. *Guidelines for the management of the Ye'kwana and Sanema territories in the Caura River basin in Venezuela*, 1. marec. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/territorial-management-planning/publication/2013/guidelines-management-ye-kwana-and-sanema-te> (25. maj 2013).
  - --- 2013b. *Amazonian Indigenous Peoples oppose government mining expansion plans*, 10. april. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/extractive-industries/news/2013/04/amazonian-indigenous-peoples-oppose-government-mining-expa> (25. maj 2013).
  - --- 2013c. *Studies show serious mercury poisoning of indigenous peoples in Caura, Venezuela*, 23. april. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/topics/extractive-industries/news/2013/04/studies-show-serious-mercury-poisoning-indigenous-peoples-> (25. maj 2013).
  - --- 2013č. *About Forest Peoples Programme*. Dostopno prek: <http://www.forestpeoples.org/background/about-forest-peoples-programme> (25. maj 2013).
  - Frechione, John. 2010. *The Yekuana of Southern Venezuela. Cultural Survival*. Dostopno prek: <http://www.culturalsurvival.org/ourpublications/csq/article/the-yekuana-southern-venezuela> (3. junij 2013).
  - Friedman, Jonathan. 1994. *Cultural Identity & Global Process*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
  - Gatto Chanu, Tersilla. 2001. *Miti in legende iz Amazonije. Zgodbe prebivalcev skrivnostnega pragozda*. Tržič: Učila.
  - Hall, Stuart. 2006. The West and the Rest: Discourse and power. V *The indigenous experience: global perspectives*, ur. Roger CA Maaka in Chris Andersen, 165–173. Toronto: Canadian Scholar's Press.

- Haviland, William A. 2000. *Anthropology*. Ninth Edition. Fort Worth Texas: Hartcourt College Publishers.
- Hordern, Nicholas. 1977. Vera, zlato in slava. V *Odkritja in raziskovanja. Druga knjiga. Novi svet*, ur. Breda Konte, 9–161. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ILO. 2012a. *Indigenous and Tribal Peoples Conventio No. 107. 1957*. Dostopno prek: <http://www.ilo.org/indigenous/Conventions/no107/lang--en/index.htm> (23. maj 2013).
- --- 2012b. *Indigenous and Tribal Peoples Convention No.169. 1989*. Dostopno prek: http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312314:NO (23. maj 2013).
- Indian Cultures. 2013a. *Yanomamo Indians*. Dostopno prek: <http://www.indian-cultures.com/cultures/yanomamo-indians/> (15. maj 2013).
- --- 2013b. *Yekuana Indians*. Dostopno prek: <http://www.indian-cultures.com/cultures/yekuana-indians/> (15. maj 2013).
- *International Alliance of Indigenous and Tripal Peoples of Tropical Forests*. 2013. Dostopno prek: http://www.international-alliance.org/about_whoare_eng.html (15. maj 2013).
- Jančar, Matjaž. 1995. *Indijanskih pet stoletij*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Južnič, Stane. 1980. *Kolonializem in dekolonizacija*. Maribor: Založba obzorja Maribor.
- Kirkwood, Kenneth. 1979. Srečavanja in mešanja ras. V *Ljudstva sveta. Druga knjiga. Mehika in Medmorska Amerika, Andske dežele, Amazonija, Orinoko in pampe*, ur. Edward Evans-Pritchard, 8–11. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Las Casas, Bartolome. 1993. *Uničevanje Indijancev in evangelizacija*. Celje: Mohorjeva družba.
- Lips, Eva. 1958. *Indijanci*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Maaka, Roger CA in Chris Andersen, ur. 2006. *The indigenous experience: global perspectives*. 2006. Toronto: Canadian Scholar's Press.
- Mason, Antony. 2002. *Amerika in prekolumbovske civilizacije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Mayburry-Lewis, David. 2006. Indigenous Peoples. V *The indigenous experience: global perspectives*, ur. Roger CA Maaka in Chris Andersen, 17–29. Toronto: Canadian Scholar's Press.
- Moore, Jerry D. 1997. *Visions of Culture. An Introduction to Anthropological Theories and Theorists*. Walnut Creek, California: AltaMira Press.
- Nougier, Louis-Rene. 1991. *V času Majeve, Aztekov in Inkov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- *Organizacion Kuyujani*. 2013. Dostopno prek: <https://www.facebook.com/#!/kuyujani.medewadi?fref=ts> (16. junij 2013).
- Pudar, Moma. 1979. Latinska Amerika – celina nasprotij. V *Ljudstva sveta. Druga knjiga. Mehika in Medmorska Amerika, Andske dežele, Amazonija, Orinoko in pampe*, ur. Edward Evans-Pritchard, 20–25. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Riviere, Peter. 1979. Ljudstva v južnoameriškem nižavju. V *Ljudstva sveta. Druga knjiga. Mehika in Medmorska Amerika, Andske dežele, Amazonija, Orinoko in pampe*, ur. Edward Evans-Pritchard, 298–299. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Slovenski etnografski muzej. 2011. *Orinoco, Indijanci amazonskega deževnega gozda*. Dostopno prek: <http://www.etno-muzej.si/sl/obcasne-razstave-gostujoce-razstave/orinoco-indijanci-amazonskega-dezevnega-gozda> (17. april 2013).
- Stacey, Tom. 1979. Doživetje plemena. V *Ljudstva sveta. Druga knjiga. Mehika in Medmorska Amerika, Andske dežele, Amazonija, Orinoko in pampe*, ur. Edward Evans-Pritchard, 8–11. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Staffordshire Learning Net Geography. 2012. *Indigenous Peoples, Climate and Eco-Systems*. Dostopno prek: <http://www.sln.org.uk/geography/Documents/Indigenous%20Peoples%20Final%20Script.doc> (26. maj 2013).
- *Survival International*. Dostopno prek: <http://www.survivalinternational.org/> (15. maj 2013).
- The Forest Dialogue. 2013. *Steering Comitee Member Marcus Colchester*. Dostopno prek: http://environment.yale.edu/tfd/uploads/TFD_SC_Colchester.pdf (23. maj 2013).
- *The Yekuana of Jodoimenna*. Dostopno prek: <http://yekuana.chez.com/index.html> (19. maj 2013).

- Tuhiwai Smith, Linda. 2006. Colonizing Knowledges. V *The indigenous experience: global perspectives*, ur. Roger CA Maaka in Chris Andersen, 91–108. Toronto: Canadian Scholar's Press.
- World Culture Encyclopedia. 2013a. *South America. Yanomamö*. Dostopno prek: <http://www.everyculture.com/South-America/Yanomam.html> (15. april 2013).
- --- 2013b. *South America. Yekuana*. Dostopno prek: <http://www.everyculture.com/South-America/Yekuana.html> (15. april 2013).
- World Directory of Minorities and Indigenous Peoples. 2010. *Venezuela Overview*. Dostopno prek: <http://www.minorityrights.org/5780/venezuela/venezuela-overview.html> (17. maj 2013).